Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Barbora Nebáznivá

Psychologické aspekty situace v rodinách s otcem na rodičovské dovolené

Psychological aspects of a situation in families with the father on a parental leave

Praha, 2018

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

Ráda bych poděkovala vedoucí práce, Prof. PhDr. Lence Šulové, CSc. za rady, zpětnou vazbu, její zaujetí tématem a za to, že mi byla při psaní oporou a zároveň mi nechala volnost. Další poděkování patří PhDr. Evě Höschlově, Ph.D. za rady ohledně metodologie a také PhDr. Soně Komárkové za konzultace ohledně použití a vyhodnocení dotazníku převzatého z její rigorózní práce.

Dále z celého srdce děkuji všem rodičovským párům, které se ochotně zapojily do výzkumu. Nesmírně si vážím toho, jak tito lidé nezištně obětovali svůj volný čas a nechali mne nahlédnout do svého soukromí. Bez nich by tato práce vzniknout nemohla.

V neposlední řadě děkuji svým rodičům, kteří mne podporovali po celou dobu studia. Děkuji jim za to, že se o diplomovou práci zajímali bez toho, aby na mě vyvíjeli tlak, ať ji dokončím rychleji.

Největší dík patří mému příteli, který mi byl oporou po celou dobu psaní diplomové práce a staral se o to, abych neměla žádné jiné starosti.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9.4.2018 ……

Barbora Nebáznivá

Abstrakt:

Diplomová práce se zaměřuje na psychologická specifika situace v rodinách, v nichž zůstává na rodičovské dovolené otec, zejména pak na možné souvislosti s vývojem dítěte a charakteristikami vztahů v rodině. Cílem práce je popsat specifické dopady této situace na spokojenost s partnerským vztahem a vzájemným vztahem s dítětem a vnímání vlastní otcovské/mateřské role na straně obou rodičů.

Teoretická část práce shrnuje legislativu v této oblasti v České republice a v jiných zemích a uvádí dosavadní výzkumné poznatky o rodinách, kde otec využil možnost otcovské či rodičovské dovolené. Empirická část práce je realizovaná pomocí kvalitativního designu, kde autorka využila dotazník Couples Satisfaction Index a polostrukturované rozhovory. Výzkumným vzorkem bylo patnáct rodičovských párů.

Výsledky shrnují výstupy v oblasti partnerské spokojenosti a opakující se motivy v rozhovorech v oblastech adaptace na život s dítětem, motivy rozhodnutí, otcovské péče, identity a prožívání otců a matek, potřeb dítěte, důsledků pro vztah rodičů s dítětem a partnerský vztah a reakcí okolí.

Výstupem jsou odpovědi na výzkumné otázky široce pokrývající psychologické aspekty problematiky a hypotézy, které je možné podrobit dalšímu výzkumu v budoucnu.

Klíčová slova: rodičovská dovolená, raná otcovská péče, attachment, rodičovství, role otce

Abstrakt:

The MA thesis focuses on the psychological particularities of the situation in families where parental leave is taken by the father, especially on the possible connections between the child's development and characteristics of the family relations. The aim is to describe the specific impacts of this situation on partnership satisfaction, relationship with the child and on self-perception of paternal/maternal roles of parents.

The theoretical part states the legislation in this field in the Czech Republic and other countries and summarizes the existing research findings. The empirical part applies a qualitative design, using the Couples Satisfaction Index questionnaire supplemented by semi-structured interviews. The research sample consisted of fifteen couples.

The result of the research is a summary of findings about couple's satisfaction and recurring themes in interviews in areas of adaptation to life with the child, motivation for the decision, early paternal care, identity and experiencing of parents, the needs of the child, consequences of paternal parental leave for parent-child and partner relationships and reactions of other people.

The output of empirical part of the thesis are answers to research questions that broadly cover the psychological aspects of the problem and the hypotheses that may be the subject of further research.

Keywords: parental leave, early paternal care, attachment, parenthood, role of the father

Obsah

Seznam použitých zkratek 9

Úvod 10

1. Vývojové období od narození do tří let věku 13

1.1 Potřeby dítěte 13

1.2 Socioafektivní vývoj 14

1.3. Vývoj dítěte a úloha rodičů 16

2. Mateřská a otcovská role 17

2.1 Role otce a její vývoj v historii 17

2.2 Specifika mateřského a otcovského chování vůči dítěti 18

3. Narození dítěte a jeho vliv na situaci v rodině 20

4. Otcovská dovolená 21

4.1 Zahraničí 23

4.2 Česká republika 25

4.2.1 Legislativa 25

5. Specifika situace, kdy je na rodičovské dovolené otec 27

5.1 Motivy rozhodnutí, že s dítětem zůstane otec 27

5.1.1 Charakteristiky otců 29

5.1.2 Charakteristiky matek 30

5.1.3 Finanční hledisko 31

5.2 Efekt a důsledky rodičovské dovolené otce 32

5.2.1 Vzájemný vztah rodičů 32

5.2.2 Vztah mezi dítětem a otcem 33

5.2.3 Vztah mezi dítětem a matkou 34

5.2.4 Vývoj dítěte 35

5.2.5 Vnímaná mateřská a otcovská role 35

5.3 Společenský rozměr rodičovské dovolené otců 36

6.1 Forma a design výzkumu 40

6.1.1 Výběr respondentů 40
6.1.2 Průběh získávání dat 41
6.1.3 Etický rozměr studie 42
6.1.4. Metody kontroly kvality výzkumu 42
6.2 Cíl výzkumu 43
6.3 Formulce výzkumného problému 43
6.4 Výzkumné otázky 43
6.5 Metody získávání dat 44
6.5.1 Rozhovor 44
6.5.2 Dotazník CSI 45
6.6 Předpoklady 46
6.7 Analýza dat 47
6.8. Popis výzkumného vzorku 48
6.8.1 Údaje o respondentech v době rozhovoru 49
6.9. Výsledky 53
Spokojenost v partnerském vztahu 53
Významnost jednotlivých kategorií ve výpovědích 56
Adaptace na život s dítětem 57
Rozhodnutí o odchodu – příčiny 58
Odchod otce na rodičovskou dovolenou 64
Otec jako pečovatel 66
Identita otce 72
Identita matky 76
Potřeby dítěte 80
Důsledky pro vztah s dítětem 81
Důsledky pro partnerský vztah 83
Reakce okolí 85
Původní rodina 92

7. Závěry empirické části 98
7.1 Shrnutí jednotlivých kategorií 98
7.2 Vyjádření se k předpokladům 101
7.3 Odpovědi na výzkumné otázky 102
7.4 Hypotézy 104
7.5 Diskuze 105
Závěr 110
Seznam použité literatury 112
Přílohy 119
Příloha č.1: Informovaný souhlas 120
Příloha č.2: Záznamový arch – rozhovor s mužem 121
Příloha č.3: Záznamový arch – rozhovor se ženou 123
Příloha č.4: Dotazník CSI v podobě použité v práci 125
Příloha č.5: Inzerát pro oslovení respondentů 128

Seznam použitých zkratek

VŠ: vysokoškolské vzdělání

M: středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou

Dotazník CSI: Dotazník partnerské spokojenosti („Couples satisfaction index“)

RD: rodičovská dovolená

MD: mateřská dovolená

WHO: Světová zdravotnická organizace („World Health Organization“)

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

LOM: Liga otevřených mužů, z.s.

Úvod

Rodičovská dovolená je právo, které je v rámci Evropské Unie zavedeno poměrně dlouhou dobu; v roce 1996 vešla v platnosti direktiva, která zajišťuje všem zaměstnancům minimálně tříměsíční neplacené volno po porodu nebo adopci dítěte (WHO, 2007). V České republice mají na rodičovskou dovolenou nárok matka nebo otec, a to po dobu tří let.

Většina lidí musí nějakým způsobem řešit otázku, jak sladit svůj rodinný život s pracovními povinnostmi nebo podnikáním, což se obzvlášť významně týká rodin s malými dětmi (Nešporová, 2006). Podle Nešporové bylo (a do značné míry stále je) v našem kulturním prostředí typickým řešením to, že si v době, kdy bylo třeba o dítě/děti pečovat celodenně, rodiče rozdělovali povinnosti tak, *„že tuto péči zajišťovala žena, která na určité období opouštěla zaměstnání, zatímco muž se péči o nejmenší děti a domácnost věnoval minimálně a naopak pracoval mimo domov a živil rodinu,“* (Nešporová, 2006, s. 33).

V současnosti se muži zapojují do rané péče stále více, ačkoli je obecně i dnes běžnější, že na rodičovské dovolené s dítětem zůstává žena (Fleischmann & Sieverding, 2015). Mění se společenská očekávání ohledně mužů a jejich role v rodině, kdy má otec být aktivně zapojen do péče o děti (Doucet, 2006). Od otců se očekává, že rodinu zajistí zároveň finančně i svým emočním angažováním, projevované lásce k dětem a svou přítomností (O'Brien, 2005), což může být mnohdy složité skloubit.

Stále častěji se tak vyskytují rodiče, kteří tuto situaci řeší opačně, a otec je v rodině výrazně angažován, a pečuje jak o děti, tak o domácnost (Nešporová, 2006) *„Stává se aktivním otcem, který si buduje vztah ke svým dětem již od nejútlejšího dětství a je schopen se o ně samostatně postarat,“* (Nešporová, 2006, s. 33). Není to ale tak, že by si matka a otec zcela vyměnili své role, podle Nešporové (2006) spíše dochází ke sdílení těchto „tradičně vymezených“ rolí a *„muž se stává otcem, který je plně schopen postarat se o dítě a vykonává i další domácí práce, které byly (a mnohdy ještě jsou) tradičně považovány za ženské,“* (s. 34).

V roce 2012 nastoupilo v České republice na rodičovskou dovolenou *„zhruba 5200 mužů, což v porovnání s 301 tisíci ženami na rodičovské dovolené činí jen 1,7 procenta,“* ("Rodičovskou si loni vzalo jen 5200 mužů. 50krát méně než žen (Právo)"). V porovnání se statistikou z roku 2001 lze ale mluvit o poměrně výrazném nárůstu, jelikož tehdy bylo na rodičovské z celkového počtu osob otců jen asi 0,8 %, tedy 2100 mužů, zatímco žen 263 600 ("Rodičovskou si loni vzalo jen 5200 mužů. 50krát méně než žen (Právo)").

Zajímavé jsou konkrétní údaje statistik Ministerstva práce a sociálních věcí, které sledují počet příjemců rodičovského příspěvku v jednotlivých letech (MPSV, Odbor 65, 2017), a podle kterého je od roku 2010 celkem stabilní počet mužů s rodičovským příspěvkem, a to kolem 5000, zatímco žen kolem 300 000.

Průměrný měsíční počet příjemců za sledovaný rok (v tis.)			
Rok	**Ženy**	**muži**	**Celkem**
2001	263,6	2,1	265,7
2002	254,7	2,3	257,0
2003	259,1	2,4	261,5
2004	276,3	3,4	279,6
2005	289,4	4,1	293,6
2006	304,0	4,2	308,2
2007	337,7	4,9	342,6
2008	353,6	6,3	359,9
2009	356,5	6,0	362,5
2010	331,5	5,4	336,9
2011	317,5	5,8	323,3
2012	301,4	5,3	306,7
2013	287,6	5,2	292,8
2014	273,5	5,1	278,6
2015	272,3	5,2	277,4
2016	296,1	5,2	274,3

Tabulka 1 - Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví (MPSV, Odbor 65, 2017)

Zavedení institutu rodičovské dovolené a podněcování mužů k zapojení se do péče, má řadu cílů, například podporu rovnosti pohlaví a rovnoprávnosti v rámci rodin, zvýšení well-beingu dětí, je nástrojem boje proti poklesu plodnosti a porodnosti a vede k nárůstu ekonomické nezávislosti žen (WHO, 2007).

V některých zemích je postoj k rodině liberálnější, a otcové častěji zůstávají na rodičovské dovolené, nebo aspoň nějaký krátký čas tráví doma s partnerkou a nově narozeným potomkem.

Ne vždy ale znamená formální určení rodičovské dovolené otci to, že je otec s dítětem doma sám. Jak uvádí Brandth a Kvande (2001) „otcovská rodičovská dovolená“ nevede vždy k faktické výměně rodičovských rolí a v některých rodinách zůstávají s dítětem doma

současně otec i matka. Někdy se rodiče v těchto rolích různě střídají, jindy jeden z nich vykonává svou práci z domova. Těmto individualitám bude věnována pozornost v empirické části této práce.

Diplomová práce je členěna na část teoretickou a část empirickou. Kapitoly v teoretické části jsou řazeny tak, že se dostávají od obecností ke konkrétnímu tématu práce. Kapitoly předcházející samotnému tématu otce na rodičovské dovolené uvádí čtenáře do kontextu celé problematiky; autorka nejprve charakterizuje, v jakém vývojovém období jsou vlastně děti, o něž otec během rodičovské pečuje. Kapitola o tomto vývojovém období se pak zaměřuje konkrétněji na attachment a socioemocionální vývoj, jelikož to jsou oblasti tradičně spojované právě s rolí matky, nikoli s rolí otce. Další kapitola se zaměřuje na role matky a otce a na to, co mají společného a čím se naopak liší. Přináší přehled teoretických poznatků a zároveň neopomíjí úvahu nad tím, do jaké míry jsou tyto zjištěné charakteristiky otců a matek v péči o děti a jejich výchově spjaté právě s pohlavím či genderem rodičů. Kapitola klade důraz na přínos obou rodičovských postav a jejich přístupu pro zdravý duševní vývoj dítěte.

Dále se kapitoly tematicky blíží k tématu využití rodičovské dovolené otci. Autorka postupuje od shrnutí důsledků narození dítěte na situaci v rodině (co narození potomka přináší do vztahu nového). Posléze vysvětluje rozdíl mezi mateřskou, otcovskou a rodičovskou dovolenou, včetně legislativního ukotvení v České republice a dalších státech. Další kapitoly jsou pak už zaměřené konkrétně na motivy vedoucí rodičovské páry k rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec. Poslední kapitola teoretické části pak popisuje možné efekty a důsledky této zkušenosti, jak pro muže a ženy samotné (jejich sebepojetí, prožívání a podobně), na vztahy mezi partnery a mezi rodiči a dětmi a na vývoj dítěte. Nejsou opomenuty ani širší společenské dopady tohoto fenoménu.

Nápad vybrat si pro diplomovou práci téma otců na rodičovské dovolené, tedy původně v mysli autorky formulované jakožto téma „tatínků na mateřské," přišel již během bakalářského studia, kdy se narodila autorčina sestřenice, s níž zůstal doma otec, zatímco matka se po určité době pobytu doma vrátila do zaměstnání. Nový přírůstek do rodiny se stal jedním z ústředních témat rodinného života, a proto autorku po čase napadlo se na téma zaměřit i v odborné práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vývojové období od narození do tří let věku

V této kapitole je popsáno vývojové období dítěte v době, kdy je jeden z rodičů na rodičovské dovolené, tedy zpravidla období do 3, resp. 4 let věku. Důraz je kladen zejména na psychické potřeby kojence a batolete, na to, jak probíhá socioemocionální vývoj a jak je ovlivňován adekvátností a formou péče pečující osoby, zejména péčí rodičů. Dále pak kapitola pojedná o typech, vývoji a důležitosti pouta dítěte s primární pečující osobou. V této kapitole je nastíněna i otázka, zda se nějakým způsobem mění vývoj nebo tvorba attachmentu, je-li primární pečující osobou otec.

1.1 Potřeby dítěte

Podle Matějčka (2005) mají po duševní stránce děti pět hlavních potřeb. Je to dostatek podnětů, smysluplný svět, životní jistota, pozitivní identita a otevřená budoucnost.

Dítě především potřebuje, aby byl svět kolem něj předvídatelný a do určité míry neměnný; tedy, aby byl ve věcech a vztazích určitý řád a dítě mělo jistotu, že je svět kolem něj bezpečný (Matějček, 2005). Pečující osoby, tedy především oba rodiče, mají v tomto ohledu nezastupitelnou roli.

Na základě jejich chování a vztahováním se ke svému potomkovi pomáhají naplnit další ze základních potřeb, kterou je tvorba pozitivního „já," kdy svými reakcemi na chování dítěte podporují vytvoření pevného pocitu sebevědomí a sebejistoty (Matějček, 2005).

Podle Dittrichové, Papouška a Paula (2004) projevují už novorozenci velmi silnou vnitřní motivaci k tomu učit se, aktivně reagovat na prostředí a jeho nároky a potřebu poznat neznámé.

Lovasová (2006) rozděluje potřeby dítěte a třídí je do pyramidy:

Obr.1 – Potřeby dítěte (Lovasová, 2006)

Rodiče naplňují biologické potřeby dítěte poskytnutím tepla, výživy, zajištěním hygieny a podobně; psychické potřeby například poskytováním pocitu bezpečí, potvrzováním pozitivní identity dítěte, poskytováním adekvátního množství podnětů (Lovasová, 2006). Sociální potřeby zahrnují lásku, bezpečí, kontakt s milujícími členy rodiny a postupně s vrstevníky a okolním světem a v neposlední řadě vývojové potřeby rodiče naplňují poskytováním možností k postupnému rozvoji dítěte, dáním prostoru k růstu (Lovasová, 2008).

1.2 Socioafektivní vývoj

Pro utváření socioefektivích postojů je klíčový první rok života dítěte, kdy *„první mezilidské vztahy vytvořené na základě tělesných potřeb rychle nabývají podoby emočních výměn,“* (Leonardis & Laterrasse, 2003, s. 157). Během nejranějších počátků života nedovede ještě novorozenec diferenciovat mezi sebou a okolím a jeho vztah k nejbližší pečující osobě je spíše jakousi fúzí, splynutím (Leonardis & Laterrasse, 2003). Postupně se dítě naučí rozlišovat mezi sebou a okolím a kolem osmého měsíce pak začíná rozlišovat i osoby známé a cizí. Ve druhém roce života začínají děti objevovat a prosazovat svou autonomii, a v tu dobu poměrně časté konflikty s autoritami (někteří autoři operují s pojmem „období vzdoru“) odráží počátek uvědomování si sebe sama (Leonardis & Laterrasse, 2003).

Podle Leonardisové a Laterrassvé (2003) je rodina v celých prvních šesti letech vývoje dítěte místem nejintenzivnějších citových vazeb, ačkoli s postupujícím věkem stoupá význam vztahů mimo rodinu (vrstevníci, paní učitelka ve školce apod.). Tato práce se však zabývá zejména vazbami v rodině.

Právě v těchto prvních letech života má zpravidla dlouhodobé odloučení dítěte od pečující osoby (nejčastěji matky) vážné negativní dopady na jeho duševní zdraví, které bývají patrné i v dospělosti (Hrdličková, 2009).

Význam pojmu „attachment“ se dá chápat jako hluboká a trvalá emocionální vazba mezi dvěma osobami, a jako taková nemusí být reciproční. Thorová (2015) odlišuje pojmy „bonding,“ tedy *„vývojový proces rozvoje emočního spojení,“* (str. 167) vznikající na straně pečovatele a pojem „attachment,“ který popisuje emocionální připoutání dítěte na pečovatele.

Ve vývojové fází od narození do tří let se jedná zejména o vztah, pouto mezimain dítětem a jeho pečujícími osobami, v případě této diplomové práce s rodiči. Jeho přítomnost se projevuje specifickým chováním dětí jako je vyhledávání blízkosti této osoby (tzv. attachment figure) v situacích, kdy je dítě rozrušené nebo se ocitne v neznámé, pro něj ohrožující situaci.

Diferencované sociální reakce jsou u dítěte patrné mezi třetím a šestým měsícem věku. Následně až do tří let věku dochází k dotvoření a prohlubování attachmentu ke konkrétním pečujícím osobám. Přítomnost tohoto pouta je patrná zejména kolem sedmého a osmého měsíce, kdy děti mívají poměrně silný strach z neznámých osob (Šulová, 2013)

Existují tři typy attachmentu: jistý (secure), nejistý – úzkostně ambivalentní a nejistý – vyhýbavý (Šulová, 2013).

Vazba jistá (secure attachment) může být popsána následujícím způsobem: batole volně zkoumá okolí, je-li pečující osoba přítomna, většinou se zajímá o neznámé osoby, je viditelně rozrušené, vzdálí-li se pečující osoba a je celkově šťastné, když se zase vrátí (Schacter, 2009).

Úzkostně ambivalentní strategie se rozvíjí jako odpověď na nepředvídatelnost chování pečující osoby (Crittenden, 1999). Dítě při shledání s pečující osobou projevuje vztek (ambivalentně rezistentní chování) nebo bezmoc (ambivalentně pasivní chování), přičemž obě tyto reakce bývají chápány jako podmiňováním naučená strategie, jak si preventivním přebíráním kontroly nad interakcí dítě paradoxně snaží udržet přítomnost a dostupnost pečovatele (Crittenden, 1999).

lamb (1977) popisuje funkce vyhýbavého chování, které má podle něj dvě funkce a používají ho dětí, jejichž pečující osoby systematicky nereagují na jejich potřeby. Vyhýbání dětem umožňuje udržovat vhodnou blízkost k pečovateli; dostatečně blízko k zachování ochrany, ale dostatečně daleko, aby dítěti nemohlo být ublíženo nebo na pozornosti pečovatele nezáviselo. Za druhé zřejmě kognitivní procesy organizující vyhýbavé chování napomáhají nasměrovat pozornost od nesplněné touhy po blízkém a bezpečném vztahu s pečovatelem.

Podle zjištění Lamba (1981) dochází k rozvoji attachmentu jak s matkou, tak s otcem, a to v přibližně stejném období věku dítěte. Do dvou let věku ale většinou dávají najevo větší náklonnost k matce (Lamb, 1981), tato preference je však patrná pouze ve chvílích distresu.

Bowlby (2005) zmiňuje zajímavý výzkum Maina a Westona z roku 1981, kdy bylo zjištěno, že attachment dítěte k jednomu z rodičů nekoreluje s attachmentem k druhému rodiči. Jinak řečeno, dítě může navázat s každým z rodičů úplně jinak silné pouto. Podle Bowlbyho se attachment vytváří na základě toho, jak daný rodič s dítětem zachází, jakým způsobem se k němu chová, nikoli na tom, zda se jedná o postavu mateřskou nebo otcovskou.

Zde se nabízí myšlenka, že, pokud jde o vytvoření pouta plného lásky, náklonnosti a důvěry, není v první řadě podstatné, který z rodičů zůstává s dítětem doma a tráví s ním více času

(samozřejmě za předpokladu, že s dítětem tráví oba rodiče aspoň tolik času, aby se nějaký vztah mohl začít tvořit).

Problémy ale podle úvah autorky mohou nastat v případě, kdy k výměně rodičů na rodičovské dovolené dojde až ve chvíli, kdy je dítě silně citově navázáno na matku, zatímco s otcem takový vztah navázán dosud nebyl. V takovém případě může být reakce dítěte na otcovskou péči a důsledky pro jeho well-being a psychický vývoj možná shodné s dlouhodobým odloučením od pečující osoby. Podle autorky je proto důležité, aby rodiče, kteří se rozhodnou pro to, že matka nastoupí zpět do zaměstnání a otec bude s dítětem na rodičovské dovolené, pracovali cíleně na tom, aby mělo dítě rozvinutý vztah i s otcem, aby na něj bylo zvyklé, zkrátka, aby se otec zapojoval do péče co nejdříve a co nejintenzivněji. V úvahu přichází i jisté „adaptační období," kdy například matka zpočátku pracuje na nižší úvazek nebo kdy si rodiče dokáží zajistit nějaký čas, kdy budou s dítětem doma oba dva.

1.3. Vývoj dítěte a úloha rodičů

Oba rodiče svým chováním v ideálním případě odpovídají na potřeby dítěte a své chování a péči přizpůsobují intuitivně jeho vývoji. Matějů (2017) rozdělila přehledně to, jaká je úloha otců a matek v souvislosti s vývojovým obdobím dítěte.

V prvním půl roce života *„Dítě zatím ještě nerozlišuje mezi osobami, které o něj pečují. Podstatné je, aby pečovaly s láskou, kterou dítě z chování vycítí. Pokud je hlavní pečující osobou matka, je vhodné, aby otec dokázal svou partnerku emočně podporovat. Matka je poté klidnější a dokáže lépe rozlišovat potřeby dítěte,"* (Matějů, 2017, s. 25). Dítě si podle Matějů (2017) vytváří citovou vazbu nejprve k jedné pečující osobě, následně k druhému rodiči (častěji otci) a postupně pak k dalším lidem v rodině a dále i mimo ni. Vztah k oběma rodičům je patrný již v sedmi měsících věku dítěte (Matějů, 2017; Novák, 2013).

Od sedmi do dvanácti měsíců věku si pak dítě vytváří jedinečný vztah k jedné konkrétní pečující osobě, té, která s ním tráví nejvíce času (Matějů, 2017). Je důležité, aby tato pečující osoba dokázala porozumět významům pláče dítěte, odlišit, o vyjádření jaké potřeby se v tu chvíli jedná, a umět adekvátně reagovat (Matějů, 2017).

Druhý rodič se podle Matějů (2017) stává důležitějším v období od jednoho roku do dvou let. Později dítě postupně objevuje širší vazby i mimo rodinu.

2. Mateřská a otcovská role

Už Matějček (2005) konstatuje, že instinktivním chováním vůči malému dítěti „nejsou vybaveny jen ženy, u nichž se ochranná funkce vůči malému dítěti předpokládá jaksi samosebou, ale že jím jsou do jisté míry vybaveni i muži," (str. 33). *„To znamená, že ochrana dítěte je v základech pojištěna dvakrát, tj. ochrannými instinkty, péčí a láskou mateřskou, i ochrannými instinkty a péčí a láskou otcovskou,"* (Matějček, 2005, str. 33).

Za rodičovské povinnosti jsou podle Eeroly (2014) považovány tyto oblasti: uspokojování potřeb dítěte, péče o něj a primární socializace dítěte, tedy postupné připravování na vstup do širší společnosti.

2.1 Role otce a její vývoj v historii

Role otce nemá *„ve vztahu k malému dítěti přesněji vymezenou náplň, která by byla dána biologicky nebo společensky,"* (Hrdličková, 2009, s. 36). Parke (1996) konstatuje, že ve společnosti neexistuje, a zřejmě nikdy neexistovalo nic takové jako jednotný „typ otce,". Každý muž je v roli otce jiný a můžeme se setkat s otcem vzdáleným dítěti, jehož hlavní úlohou je finanční zabezpečení rodiny, s otcem, který je do péče o malé dítě velmi intenzivně zapojený a podporuje matku, jak to jen jde (nejen finančně, ale i emocionálně a svými činy) a v neposlední řadě s „otci samoživiteli," kteří z rozličných důvodů zůstali se svým potomkem sami a vychovávají ho zcela bez matky.

Přesto však můžeme v západní společnosti pozorovat určité postupné změny kulturních norem a očekávání vázané k roli otce. Corneau (2000) popisuje dokonce jakousi krizi současné společnosti, kdy dochází k redefinici úloh a rolí mužů a žen vůbec. Dříve bylo podle Corneau (2000) v tradičních párech zvykem, že klid uvnitř páru spočíval v tom, že se žena obětovala pro svého partnera. To dnes již tak samozřejmé není. Úkoly tradičně připisované otcovství, jako je zplození dítěte, ochrana jeho a celé rodiny, a zajištění obživy a financí již dnes nestačí pro to, aby byl daný muž považován za „dobrého otce," a očekává se od něj aktivní účast, tzv. participativní otcovství (Eerola, 2014). V posledních letech se začíná rozvíjet koncept tzv. „non-genderového" neboli „rovnocenného rodičovství," který je charakteristický tím, že otcové i matky se o své děti starají rovnocenně (Thorová, 2015). Podle Thorové (2015) jsou však tyto změny společností vstřebávány a přijímány jen pomalu.

Otcové často vnímáni spíše jako asistenti či pomocníci partnerek. Thorová však popisuje, že *„moderní otcové považují pečovatelské aktivity (přebalování, podání jídla a pití, udržování*

hygieny) za přirozenou součást rodičovství a věnují dítěti péči již od narození," (2015, str. 304).

Šmídová však podotýká, že některá partnerství jsou jen zdánlivě genderově vyrovnaná a někteří muži spíše vyčkávají, až budou partnerkou o pomoc požádáni a někdy se pomoci vyhýbají například tím, že se prezentují jako pomoci neschopní (něco pokazí, zapomenou…) vlastně proto, aby o pomoc znovu žádáni nebyli; případně místo faktického zapojení do péče poskytují „substitutivní nabídky" například ve formě pochvaly ženy, jak vše zvládá, omezení svých potřeb (stačí mi jedno teplé jídlo denně) či emocionální podporu (2008a). Některým ženám to ale samozřejmě vyhovuje a takovéto formy zapojení otce jim stačí (Šmídová, 2008a).

Dnes je již neoddiskutovatelným faktem, že je kontakt s otcem a jeho aktivní zapojení do péče o dítě velmi důležité pro jeho kognitivní a socioemocionální vývoj (např. Tamis-Lemonda, Shannon & Cabrera, 2007; Séjourné et al., 2012).

2.2 Specifika mateřského a otcovského chování vůči dítěti

Podle Hrdličkové (2009) se oba rodiče podílejí na psychickém vývoji dítěte již od raného dětství, a obě role mají svá specifika. *„Pro optimální vývoj dítěte je důležité, aby mu byl umožněn každodenní dostatečný styk s oběma rodiči,"* (Hrdličková, 2009, s. 36). Nedá se říci, zda je pro vývoj dítěte důležitější mateřská nebo otcovská figura, spíše jde o to, že matka a otec představují dva odlišné typy interakcí a zkušeností (Lamb, 1981), přičemž jsou obě tyto role obecně považovány v ideálním případě za komplementární.

U rané interakce s dítětem však lze nalézt vzorce chování typičtější pro matky a typičtější pro muže. Matky mají tendenci získat si pozornost dítěte, pečovat o jeho pohodu a uspokojení potřeb a je pro ně důležité udržovat s dítětem kontakt, jak oční, tak tělesný (Hrdličková, 2009). Otcové zase dětem dopřávají exploraci okolí, s dítětem experimentují, podněcují ho v aktivitě, ve zkoumání okolí, zkoumají a rozvíjí vše, co již dítě umí (Hrdličková, 2009). Matky dětem poskytují spíše klid a bezpečí, otcové zase bývají zdrojem dobrodružství a živé aktivity, která ale může být potenciálně náročná, i nebezpečná. Oboje je pro zdravý vývoj dítěte velmi žádoucí.

Bartanusz a Šulová (2003) se zabývali specifiky otcovské a mateřské role, jejíž hlavní rozdíl tkví podle nich v rozdílných typech komunikace. Hovoří především o rozdílech mezi otcovskou a mateřskou mluvou. Podle jejich závěrů je otec *„pro dítě náročnějším komunikačním partnerem, aspoň pokud hovoříme o udržení rozhovoru,"* (Bartanusz &

Šulová, 2003, s. 283), Kvůli tomu, že otcové používají méně frekventovaná slova (Berko-Gleason, 1975) a otcové méně odpovídají na otázky dítěte (Le Camus, 2000), musí dítě vynaložit větší úsilí, aby otci porozumělo.

Otcové jsou méně ochotní poskytnut dítěti pomoc a častěji ho nechávají v řešení problému samotní, čímž podporují jeho autonomii a vedou ho k nezávislosti a samostatnému hledání řešení (Le Camus, 2000).

Pokud jde o hru, jsou pro otce typické spíše hry fyzického charakteru (škádlení, lechtání, vyhazování dítěte, pranice) s nádechem něčeho nového, dobrodružného, zatímco u matek jsou častější opakující se aktivity a používání hraček (Bartanusz & Šulová, 2003). Pokud jde o úlohu otce ve vývoji dítěte, zmiňuje Lamb (1981) zejména vývoj pohlavní identity.

Zajímavé výsledky přinesl výzkum Hrdličkové (2008), která zkoumala interakci matek a otců s jejich dcerami a syny při hře prostřednictvím pozorování a analýzy videozáznamů. Nejvýraznějším rozdílem v chování mezi matkami a otci bylo podle Hrdličkové (2008) to, že matky své děti mnohem více sledovaly; je tedy možné, že mají o dítě větší starost než otcové. Dále jsou matky s dětmi častěji ve fyzickém kontaktu, což Hrdličková (2008) interpretuje tak, že matky mají větší potřebu potvrzovat si svůj vztah s dítětem, zatímco otcové střídmějším kontaktem s dítětem dávají prostor jeho sebevyjádření.

Je zajímavé, že podle výsledků výzkumu Hrdličkové (2008) otcové více verbálně komunikují a vykazují více motorické aktivity v interakci s dcerou s jejím rostoucím věkem, zatímco u synů je tomu přesně naopak (s nimi otec čím jsou starší verbálně komunikuje méně a je s ním méně motoricky aktivní). Rozdíl v chování naopak nebyl patrný v kategoriích emoce a motorika, ačkoli předpokladem bylo, že motorická aktivita bude doménou otců a emoční projevy doménou matek (Hrdličková, 2008).

Existuje hypotéza, že je úkolem matky poskytovat pocit bezpečí a bránit destabilizaci již získaných schopností dítěte, za jejich stálé stimulace (Bartanusz & Šulová, 2003), otcovým úkolem je potom naopak povzbuzování dítěte k lepším výkonům a jeho motivování k získání úspěchů vlastním úsilím, a to i za cenu menších, přechodných selhání dítěte, což vede ke zvládání pocitů nejistoty (Berko-Gleason, 1975, Le Camus, 2000). Hrdličková (2009, s. 38) shrnuje: *„skutečnost, že kontakt s otcem je pro dítě náročnější (pokud jde o pohyby a řeč) a vyžaduje ze strany dítěte často větší úsilí než kontakt s matkou, působí příznivě na připravenost dítěte pro zvýšené nároky, které na něj čekají, že se jeho rodinné prostředí začne rozšiřovat,“* (Hrdličková, 2009, s. 38).

Je ovšem diskutabilní, do jaké míry jsou tyto poznatky aktuální v dnešní společnosti. Můžeme se domnívat, že by ve výchově měly být zastoupeny obě tyto role, či spíše oba tyto póly, těžko je však automaticky spojovat s osobou ženy – matky, či muže – otce.

3. Narození dítěte a jeho vliv na situaci v rodině

Cílem práce je prozkoumat situaci v rodině, kdy s malým dítětem v domácnosti zůstává otec, zatímco matka je výdělečně činná a většinu dne tráví mimo domov. Aby bylo možné pochopit specifika tohoto rodinného modelu, je třeba podívat se obecněji na situaci narození dítěte, bez ohledu na to, zda bude doma zůstávat otec nebo matka. Klíčové je popsat změny, které fakt přírůstku do rodiny přináší do vztahu ženy a muže a zdůraznit otázky, které musí pár společně zodpovědět, například finanční hledisko, změna rolí a vzájemného vztahu mezi partnery, zapojení prarodičů do péče o dítě, náročnost péče a s ní spojená únava. Pochopení toho, co všechno se váže k události narození dítěte je klíčové pro vhled do procesu rozhodování o tom, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené.

Narození dítěte, ale zároveň již i období tomu předcházející, tedy celkově přerod muže a ženy v rodiče, je nepochybně zásadní životní změnou. Na tuto změnu lze nahlížet jako na krizi, tedy období nastávající nerovnováhy, stresu a nejistoty. Každá krize v sobě ale nese potenciál pozitivních změn, a tak je přechod k rodičovství zároveň příležitostí pro osobnostní růst obou rodičů, pro vznik nových kvalit vzájemného vztahu (Parke, 1996). V neposlední řadě přináší dítě do života spoustu radostných okamžiků, jakkoli je rodiče často prožívají vyčerpaní z náročné péče o potomka.

Mnoho mužů se po narození dítěte vypořádává s novými nároky na sebe sama, vyplívající z potřeby skloubit nároky práce, manželství a nově rodičovství. Z tohoto důvodu mohou mít oproti situaci před narozením potomka snížený self-esteem, a v porovnání s bezdětnými muži prokazují vyšší hladiny úzkosti, stresu a únavy (Parke, 1996).

Pokud jde o vzájemný vztah muže a ženy (ať už manželů či partnerů), popisuje odborná literatura ("The Developing Family System", 1989) fenomén poklesu spokojenosti ve vztahu právě v náročném období příchodu potomka, a to výrazněji na straně muže. Naproti tomu ale v tomto období vzrůstá stabilita vztahu, která je oproti bezdětným párům vyšší až do počátku školní docházky dětí (Parke, 1996). Za příčiny poklesu spokojenosti ve vztahu jsou označovány například vysoké finanční nároky, jež má zajištění potřeb novorozence a kojence, fyzická zátěž spojená s péčí o něj a zejména emocionální nároky spojené s novou rodinnou situací.

Šmídová (2008b) ve svých výzkumných rozhovorech zjistila, že rodičovské páry dokonce považují za zásadnější změnu samotné narození dítěte, než návrat matky do zaměstnání a nástup otce na rodičovskou dovolenou. Tyto rodičovské páry hovořily o nejrůznějších dopadech příchodu potomka na svět na jejich vzájemný vztah – mezi těmi negativními bylo méně společného času, méně příležitostí pro sdílení prožitků mezi sebou navzájem a častější podrážděnosti a hádky (Šmídová, 2008b).

Matějček (2005, str. 41) konstatuje, že je příchod potomků *„doba, kdy dozrávají některé obtíže, a kdy přicházejí zatěžkávací zkoušky,“* a zdůrazňuje zásadnost hledání způsobů *„jak se u dítěte vystřídat, jak si ulevit, jak si práci rozdělit,“* (str. 41).

4. Otcovská dovolená

V současnosti je mezi mladými lidmi v Evropě stále častější rovnostářské (egalitářské) smýšlení, tedy vyznávání hodnot genderové rovnosti ve všemožných oblastech života.

Paradoxem ale je, že jsou často v rozporu egalitářské názory daných lidí, a jejich skutečný způsob života, jejich chování, například v páru či na trhu práce. Podle Bühlmanna, Elcheroth a Tattemantiho (2009) totiž páry často žijí jako rovnocenní partneři v souladu s egalitářskými hodnotami obou partnerů, ovšem pouze ve fázi vztahu před narozením dětí a založením rodiny. Od narození prvního dítěte pak často tato původní rovnost mezi partnery mizí, což je vlastně nepřímo podporováno i sociální politikou států (Bühlmann, Elcheroth & Tattemani, 2009).

Zavádění legislativně podložené možnosti pro otce, jak trávit čas doma péčí o své novorozené dítě, tak podle Maříkové (2005, s. 834) *„v optice genderové rovnosti, potažmo v politické rovině představuje jeden z demokratizačních nástrojů zrovnoprávňujících v možnostech uplatnění se ve společnosti muže a ženy.“* Ženám podle ní umožňuje takováto politika uplatnění se adekvátně ke svému vzdělání a schopnostem na trhu práce, mužům pak umožňuje větší participaci v rodinném životě, a tím možnost osobnostního růstu (Maříková, 2005).

WHO (2007) uvádí seznam důvodů pro zavedení institutu rodičovské dovolené a podněcování mužů k zapojení se do péče, a to sice: podporu rovnosti pohlaví a rovnoprávnosti v rámci rodin, vyšší well-being dětí, nástroj boje proti poklesu plodnosti a porodnosti a nárůst ekonomické nezávislosti žen. Také Duvander a Johansson (2012) uvádí jako hlavní důvody, proč byla ve Švédsku zavedena různá legislativní opatření podporující otce v zapojení se do péče jednak well-being dětí a jednak genderovou rovnost.

Tendence otců zapojovat se více do péče o novorozence a kojence je v Evropě a USA znatelná dlouhodobě. Formy se ale liší jednak dle legislativy každého státu, jednak individuálně v každé rodině.

V mnoha zemích existuje možnost využití tzv. „otcovské dovolené," kterou můžeme definovat jako zákonný nárok otce na uvolnění ze zaměstnání v období krátce po narození dítěte (O´Brien, Brandth & Kvande, 2007). Zpravidla se jedná o pár dní až týdnů po narození dítěte, které otec tráví společně s matkou doma. V České republice je možné čerpat novou dávku otcovské poporodní péče, a to sice od 1. února 2018, a mají na ni nárok muži, kteří se stali otci nebo adoptivními otci, a kteří jsou zároveň účastni na nemocenském pojištění (tj. jsou řádně zaměstnáni či si nemocenské pojištění sami platí jakožto OSVČ) ("Dávka otcovské poporodní péče - otcovská"). Na „otcovskou" je nutné nastoupit do šesti týdnů od narození potomka (či osvojení) a volno je v podobě sedmi po sobě jdoucích kalendářních dní a výše otcovské činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den ("Dávka otcovské poporodní péče - otcovská").

Podle zjištění Valarina a Gauthiera (2016) využívá ve Švýcarsku skoro polovina otců téměř všechny své dny otcovské dovolené (tedy téměř 19 dní, přičemž celkově mají k dispozici jeden měsíc) ihned po narození potomka, aby mohli trávit čas jak s ním, tak s partnerkou. Třetina otců pak využívá svou „otcovskou dovolenou" průběžně a část dní až v době, kdy již nemá na volno nárok matka, a jsou tedy po nějakou dobu primárními pečovateli o dítě (Valarino & Gauthier, 2016). Zbytek otců pak volí variantu, kdy k otcovské dovolené přidá dny běžné dovolené a tráví tak s dítětem až 40 dní (Valarino & Gauthier, 2016).

Mezi cíle zavádění možnosti pro otce zůstat s novorozeným dítětem po nějakou dobu doma, je facilitace bondingu mezi otcem a dítětem a zvýšení dlouhodobé angažovanosti otce a jeho aktivního zapojení do péče o dítě (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007). Samozřejmě jde ale také o možnost pomoci matce s náročnou péči o dítě v prvních dnech po návratu z porodnice a o možnost adaptace pro oba rodiče na nově vzniklou situaci.

V současnosti se podle názoru autorky v mnoha rodinách, zejména ve větších městech, vytrácí podpora širší rodiny, která byla dříve v období po narození potomků mnohem běžnější a intenzivnější. Dnes žije mnoho rodin takřka výhradně jako nukleární rodina, někteří proto, že bydlí v poměrně velké vzdálenosti od rodičů (nezřídka i v jiné zemi), většina prarodičů v době raného dětství vnoučat stále pracuje, a někteří rodiče chtějí být nezávislí na své původní rodině. Také je vzácnější jakási ženská pospolitost, kdy se ženy s malými dětmi podporují navzájem v tomto náročném období a vytváří jakousi vlastní komunitu. Tyto trendy

dnešní společnosti mohou podle názoru autorky přispívat k tomu, že je pro matky období po narození potomka možná o to náročnější.

Séjourné et al. (2012) poukazuje na to, že zapojení otce do péče o novorozence (přibližně v prvních dvou měsících od narození) a vůbec vnímání sociální opory na straně partnera, rodiny i přátel působí jako protektivní faktor proti vzniku poporodní deprese a poporodního blues matky. Podle zjištění výzkumu nebylo protektivním faktorem čistě využití otcovské dovolené (ve Francii t.č. 15 dní), nicméně s rozvojem deprese signifikantně souvisela právě nízká angažovanost (involvment) otce v péči o dítě a matku (Séjourné, 2012). Vzhledem k faktu, že poporodní deprese mohou mít pro vývoj dítěte velmi vážné následky, a to sice poruchy interakce mezi rodičem a nemluvnětem (Goodman, 2008) nebo také negativní dopad na kognitivní vývoj dítěte (Murray et al., 1999), je podle Séjourné at al. (2012) důležité podporovat zapojení otců do péče co nejdříve (čím dříve, tím lépe).

V mnoha rodinách by si možná otcové přáli být do rané péče zapojeni více, než v současné době jsou, ale jsou od tohoto odrazování faktem, že s dítětem po narození trávila většinu času matka a tím pádem se ona stala expertkou na tuto péči o novorozence a kojence (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007).

I v době, kdy v USA nebyla zavedena žádná placená dovolená pro otce, velká část otců využívala možnosti neplacené otcovské dovolené. Většina otců ve sledovaném vzorku se ovšem uvolňovala na týden či méně (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007).

Něco zcela jiného je pak využití tzv. rodičovské dovolené otcem. Rodičovská dovolená může být definována jako zákonný nárok pro jednoho z rodičů na pracovní absenci v období po ukončení mateřské či otcovské dovolené v raném věku dítěte (O´Brien, Brandth & Kvande, 2007).

4.1 Zahraničí

V některých zemích je kladen velký důraz na to, aby otcové trávili s novorozenými dětmi dostatek času. To se týká zejména severských států, v nichž je rovnoměrnost rozdělení péče o děti mezi obě pohlaví (tzv. „gender-balanced“) jednak cílem rodinné politiky, jednak kulturní a sociální normou v oblasti rodičovství (Eerola, 2014).

Stejný přístup k placené rodičovské dovolené pro matky i otce byl zaveden vůbec poprvé ve Švédsku, a to už v roce 1974 (Haas & Hwang, 2008).

V Norsku je například od roku 1993 zavedena tzv. „otcovská kvóta," kdy má otec dítěte nárok na původně čtyřtýdenní, později šestitýdenní placené volno kdykoli během prvního roku života dítěte (O´Brien, Brandth & Kvande, 2007). Ve Švédsku bylo zase už v roce 1995 zavedeno pravidlo, že aspoň jeden měsíc z rodičovské dovolené musí být využit matkou a jeden měsíc otcem (Statistics Sweden, 2012).

Zajímavá je také situace na Islandu, kde mají rodiče možnost využít devět měsíců placené rodičovské dovolené určené k péči o dítě. Tři měsíce jsou určené pro matku, přičemž jeden z měsíců může využít již před porodem a povinně musí být na mateřské dovolené dva týdny po porodu. Dále je možné tuto dovolenou čerpat kontinuálně, nebo přerušovaně, a je možné ji využít v rozpětí 24 měsíců (Eydal & Gíslason, 2017). Stejnou možnost pak mají i otcové, kteří mají k dispozici „své" tři měsíce. Rodiče mohou tyto „dovolené" čerpat i oba současně (Eydal & Gíslason, 2017).

Kromě toho má rodina k dispozici další tři měsíce rodičovské dovolené, které si mohou matka a otec mezi sebe rozdělit, jak chtějí (Eydal & Gíslason, 2017). Dále má každý z rodičů možnost čerpat až čtyři měsíce nepřenosné neplacené dovolené až do osmi let věku dítěte (Eydal & Gíslason, 2017).

V analýze z roku 2007 píše Gíslason o postupném nárůstu využívání této možnosti muži, kterou v roce 2004 využívalo již devadesát procent otců. Ti zůstávali doma s dítětem v průměru 96 dní (matky potom více než 180 dní). V roce 2013 pak volno pro péči o děti využilo 91,4 % otců a průměrná doba byla 87,9 dní (Eydal & Gíslason, 2017), takže se zřejmě jedná o trvalý trend.

V Německu byl v roce 2007 zaveden nový systém finanční podpory v rodičovství, kdy má rodina nárok na 14 měsíců finanční podpory (tzv. *Elterngeld*), přičemž každý z partnerů může využít maximálně 12 měsíců, zbytek musí být využit druhým z partnerů (Nitsche, 2008). Rodiče si tedy mohou tento čas rozdělit, jak potřebují, nicméně hlavní myšlenkou bylo zejména podpořit otce, aby byli aspoň nějaký čas s dítětem doma oni, a proto jsou poslední dva měcíce neformálně nazývány „daddy months," tedy „taťkovými měsíci" (Nitsche, 2008). Druhým cílem pak byla podpora matek v dřívějším návratu na trh práce (Nitsche, 2008).

Rodičovská dovolená (tzv. *Elternzeit*), tedy doba, kdy je jeden z rodičů v domácnosti, zatímco je povinností zaměstnavatele umožnit mu návrat do firmy, je v Německu 36 měsíců (Nitsche, 2008), tedy je rozdělena a legislativně jinak řešena, stejně jako v České republice, rodičovská dovolená a peněžitá podpora v rodičovství. Podobná je pak i situace v Rakousku (Nitsche, 2008).

4.2 Česká republika

4.2.1 Legislativa

V České republice existuje institut mateřské dovolené a institut dovolené rodičovské. Od 1. února 2018 existuje i otcovská dovolená, tedy nový typ dávky vázaný na nemocenské pojištění, kdy otcům dítěte po narození či osvojení dítěte vzniká nárok na placené týdenní volno, které může využít do šesti týdnů od narození potomka ("Dávka otcovské poporodní péče – otcovská").

Mateřská dovolená je určena pouze matce (respektive těhotné ženě) a trvá 28 týdnů (resp. 37 týdnů), a žena na ni nastupuje *„zpravidla od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před tímto dnem,"* (Přib et al., 2003, s. 36). Tato dovolená musí být vždy delší než 14 dní a nesmí být ukončena dříve než šest týdnů po narození dítěte (Přib et al., 2003). V době mateřské dovolené mají některé matky nárok na tzv. peněžitou podporu v mateřství, jejíž finanční výše se odvíjí od platu matky v zaměstnání před porodem. V případě, že matka nemá nárok na peněžitou podporu v mateřství, čerpá pak rovnou tzv. rodičovský příspěvek.

„Rodičovská „dovolená" zpravidla navazuje na předchozí mateřskou „dovolenou" a jejím cílem je prohloubení další péče o dítě v daném věku," (Höhne, 2008). V České republice tato dovolená *„přísluší matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let,"* ("Zákon č. 262/2006 Sb.: Zákon zákoník práce", § 196, 2018). Tuto dovolenou může čerpat otec i matka současně. Tato úprava rodičovské dovolené je v platnosti od roku 2001 (Maříková, 2008).

Finančně se k období rodičovské dovolené váží sociální dávky od státu, tzv. rodičovský příspěvek.

„Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000 Kč. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou 2 či více dětí narozených současně (dále jen "vícerčata"), má tento rodič nárok na 1,5násobek částky 220 000 Kč." ("Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb.", § 30, odstavec 3b, 2015).

Rodiče si mohou sami volit výši rodičovského příspěvku, ovšem maximální výše je ohraničena částkou 7 600 Kč měsíčně u rodičů, kteří neměli nárok na peněžitou podporu

v mateřství (nesplnili podmínky nemocenského pojištění), nebo je horní hranice určena tak, *„že zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu měsíčně. V případě, že u každého z rodičů lze stanovit ke dni narození dítěte uvedený denní vyměřovací základ, vychází se při stanovení výše rodičovského příspěvku z toho denního vyměřovacího základu, který je vyšší,“* (Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 § 30, odstavec 5).

Platná legislativa daného státu ovlivňuje do značné míry rozhodovací procesy rodičů o tom, jak péči o své potomky zorganizují a jak si ji rozdělí. Zákony a sociální politika státu tak de facto ovlivňuje, více či méně nepřímo, i spokojenost rodičů (na základě toho, zda mají možnost uspořádat si péči tak, jak jim to vyhovuje a jak chtějí) a vlastně i dětí. Podle názoru autorky je výhodné, aby o děti pečovali rodiče, kteří jsou sami spokojení a o děti pečovat chtějí, a když mají možnost zapojit se oba tak, aby si navzájem pomáhali, a každý z rodičů měl zároveň prostor pro seberealizaci.

Pokud jde o pohled na otce jakožto hlavní osobu pečují o malé dítě, popisuje Maříková (2008) stručně vývoj v české společnosti. V době socialismu prakticky nebyla jiná možnost než že se rodiny, ať už byla jejich situace a přání jakákoli, museli zařídit podle jasně dané normy „otec – živitel rodiny“ a „matka – pečovatelka,“ a jedinými případy, kdy s malým dítětem do dvou let doma zůstával otec, byly situace, kdy se žena z vážných důvodů nemohla o dítě starat (Maříková, 2008). Pojetí pečujícího rodiče v té době bylo založeno na *„implicitním předpokladu, že jediným rodičem schopným pečovat o dítě je žena – ať biologická nebo náhradní matka,“* (Maříková, 2008, s. 73). Otec starající se od dítě byl v této době i v legislativně viděn jako *„anomálie, naprostá výjimka, odchylka od normy,“* (Maříková, 2008, s. 73).

Od revoluce v roce 1989 až do novely zákona upravujícího rodičovskou dovolenou v roce 2001, kdy se i v zákoně začalo hovořit obecně o „rodiči“ a i otcové začali mít právo pobírat rodičovský příspěvek, přičemž ovšem nebyla nijak upravena podoba rodičovské dovolená (doba, kdy je zaměstnavatel povinen umožnit jedinci následný návrat do zaměstnání), a tak důsledkem rozhodnutí zůstat s dítětem doma byla v tomto období pro muže zákonitě ztráta zaměstnání (Maříková, 2008). I v této době byl ale takový muž *„v realitě stále nesamozřejmostí,“* (s. 37).

„Čeští otcové, kteří se pro rodičovskou dovolenou rozhodnou, pečují však v porovnání s těmi skandinávskými o děti doma mnohem delší dobu, která se nemusí počítat v řádu týdnů, ale spíše v řádu měsíců a někdy i let,“ (Nešporová, 2006, 32) a je tedy možné situaci v Čechách

srovnávat spíše s Rakouskem a s Německem pro větší podobnosti celého systému (Nešporová, 2006).

5. Specifika situace, kdy je na rodičovské dovolené otec

Podle Matějčka (2005, str. 73) *„žádné velké nebezpečí nehrozí, když si třeba matka s otcem vymění své role,“* a otec zůstává v domácnosti s dítětem a matka chodí do práce a dítěti se věnuje po návratu domů. Také Thorová (2015) shrnuje výsledky různých studií a vyjadřuje své stanovisko, podle něhož mají sice matky biologicky jedinečnou roli ve vztahu k dítěti, nicméně vnímání matky jako nenahraditelné pečovatelky není vědecky potvrzené a muži jsou podle ní stejně schopnými a kompetentními pečovateli jako ženy a dodává, že *„kromě kojení se dokážou muži o kojence postarat stejně dobře jako ženy,“* (str. 305).

Postoje společnosti se stále vyvíjejí. Za zmínku ale stojí, že ve výzkumu Nešporové (2005) převládlo mezi dotazovanými páry (včetně těch, v nichž byl na rodičovské dovolené otec) přesvědčení, že je pro dítě matka jako pečovatelka vhodnější v raných fázích vývoje (přibližně do jednoho roku věku dítěte, nebo dokud kojí), zatímco v pozdějším věku je pak stejně vhodným pečovatelem a vychovatelem otec.

Přijmeme-li toto stanovisko a budeme-li předpokládat, že dítěti samotnému tím, že je s ním doma otec, zatímco matka se navrací ve všední dny z práce až k večeru, žádné „poškození“ nehrozí, vyvstávají ještě další otázky, doposud v odborné literatuře opomíjené. Toto uspořádání pravděpodobně do jisté míry ovlivní partnerský vztah rodičů, potažmo i vztahy rodičů a jejich okolí (vztahy s dalšími členy rodiny i širší sociální vazby) a suspektně vztah mezi matkou a dítětem a vnímání vlastní role rodiče u matky i u otce. Těmto otázkám se bude věnovat především empirická část této práce.

5.1 Motivy rozhodnutí, že s dítětem zůstane otec

Zajímavé je, *že „zatímco o tradičním modelu matky – pečovatelky se příliš nediskutuje, obrácený model pečujícího otce je výsledkem celomanželské strategie, vstřícným dialogem, ale také systémem legitimizací této neobvyklé role,“* (“Rodičovská dovolená a země Evropské unie: Čeští otcové na rodičovské dovolené”, 2008).

Hlavními faktory, které vstupují do rozhodovací procesu ohledně toho, který z rodičů zůstane s dítětem doma, jsou pracovní podmínky, rodinné zdroje a postoje (Romero-Balsas, Muntanyola-Saura & Rogero-García, 2013).

Obecně se lze opřít o zjištění Šmídové (2008), která důvody ochodu otce na rodičovskou dovolenou rozděluje na *praktické* a *vztahové.* Ve své empirické studii zaznamenala v rozhovorech tyto praktické důvody: vyšší příjem matky, ušetření za platby sociálního a zdravotního pojištění a možnost nemuset nastoupit na civilní službu (Šmídová, 2008b). Pokud jde o důvody vztahové, byly to zejména přání otců trávit se svými dětmi více času a nevidět je jen po večerech a o víkendech (Šmídová, 2008b).

Podle Coolsové, Fivy a Kirkebøena (2015) bývají v rodinách, kde otec tráví s dítětem aspoň čtyři týdny jako primární pečovatel oba rodiče starší, vzdělanější a mají vyšší příjmy než rodiny, kde otec tuto možnost nevyužije a doma s dítětem zůstává jen matka.

Otec může být ochoten zůstat s dítětem doma mimo jiné proto, aby podpořit možnost partnerčina návratu do zaměstnání (Eerola, 2014).

Dalším faktorem při rozhodování může být počet dětí. Pokud jde o otcovskou dovolenou či o krátkodobé neplacené volno, kdy otec v době krátce po návratu matky z porodnice pomáhá a podporuje partnerku v nové, náročné situaci, berou si otcové toto volno spíše u prvního potomka. U dalších dětí pak již této možnosti spíše nevyužívají, zřejmě z důvodu, že se nejedná již o neznámou situaci, a oba rodiče jsou jistější (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007). Dalším, prozaičtějším vysvětlením může být finančně nepříznivější situace rodině při narození dalších dětí (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007). Při rozhodování o tom, který z rodičů zůstane na rodičovské dovolené, může jít o efekt zcela opačný. Je možné, že s prvním dítětem bude doma spíše matka, a při dalších dětech si budou oba partneři schopnostmi a dovednostmi sebe i druhého tak jistí, že se rozhodnou, že bude žena v zaměstnání, a otec doma s malým dítětem.

Světová zdravotnická organizace (2007) se naopak zabývala důvody vedoucími k tomu, proč muži, kteří mají možnost využití volna po narození jejich potomka (otcovskou dovolenou), tuto možnost často nevyužívají, nebo využívají pouze její část. Těmito důvody jsou přetrvávající tradiční pohled na matku jakožto primární pečovatelku a otce jako živitele, fakt, že pro rodiny bývá větší finanční ztrátou otcovská, než mateřská dovolená (jelikož mají muži obecně vyšší platy), dále negativní postoj zaměstnavatelů vůči otcům, kteří využívají možnosti otcovského volna a možnost převodu dnů z jednoho rodiče na druhého (v praxi právě z otce na matku).

Zdá se, že je v myšlení společnosti stále zakotvené přesvědčení, že, ačkoli rodičovskou dovolenou může využít kterýkoli z rodičů, je to matka, která má výsadu v rozhodování (Eerola, 2014).

5.1.1 Charakteristiky otců

Podle statistických údajů použitých Maříkovou (2008) nebyly nalezeny významné charakteristiky otců pečujících doma o dítě, tito otcové jsou podle ní spíše než skupina s nějakými vlastnostmi individuální jedinci. Nicméně přesto existují studie, které nějaké společné charakteristiky nalezly.

Podle webové stránky „Občanská společnost - návod k použití“ můžeme předpokládat, že otcové na rodičovské dovolené budou mít vyšší vzdělání, budou z větších měst a ze středních či vyšších vrstev, budou tolerantnější a s liberálnějšími postoji a bude pro ně důležité zapojit se plnohodnotně do péče o dítě a jeho výchovy, nikoli pouze „pomáhat matce“ (“Rodičovská dovolená a země Evropské unie: Čeští otcové na rodičovské dovolené”, 2008).

Otcové, kteří jsou aktivní v péči o děti a rodinu, jsou spokojení ve svém manželství (partnerství), bývají v lepším zdravotním stavu a často jsou aktivnější i ve veřejné sféře (zajímají se o komunitu, jejíž jsou součástí), nejsou lhostejní k tomu, co se kolem nich děje (Knoester, Petts and Eggebeen, 2007). Angažovaní otcové také pracují méně hodin, zatímco matky pracují více, jsou spíše mladší a jsou osobnostně spíše pozitivně nastavení a mají méně tradiční názory na výchovu ("Factots Associated With Fathers' Caregiving Activities and Sensitivity With Young Children", 2000). Obecně také v těchto rodinách není příjem otce výrazným podílem na příjmu rodiny ("Factots Associated With Fathers' Caregiving Activities and Sensitivity With Young Children", 2000).

Důležitý je také mužův postoj k otcovství a fakt, zda inklinuje spíše k „modernějšímu“ modelu aktivního otce či k „tradičnějšímu“ modelu otce – živitele. Otcové s pozitivnějšími postoji vůči aktivnímu otcovství využívali pbarodle Haase a Hwanga (2008) rodičovskou dovolenou s vyšší pravděpodobností, a na více dní a byli také více zapojeni do všech úkonů týkajících se péče o dítě.

Zdá se, že větší tendenci rozhodnout se pro péči o dítě v domácnosti, mají muži, kteří se již před narozením svého potomka výrazně zapojovali do příprav; například s partnerkou navštěvovali předporodní kurzy, nebo byli přítomni u porodu (Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007).

Další charakteristikou těchto otců může být jejich postoj k zaměstnání, které vykonávají, což podporuje úvaha Nepomnyaschyho a Waldfogela (2007) o tom, že otcové, kteří jsou ochotni vzít si dovolenou kvůli péči o dítě, jsou méně oddaní své práci než otcové, kteří si takové volno nevezmou. V souladu s tím je poznatek Romero-Balsase, Muntanyola-Saury a Rogero-

Garcíy (2013) v jejichž výzkumu byla pro otce, kteří zůstali doma déle než jeden měsíc, důležitější jejich role otce a partnera než role, kterou zastávají v zaměstnání.

Månsdotter, Fredlund, Hallqvist a Magnusson (2010) se zabývali charakteristikami otců, kteří využili možnost otcovské dovolené mezi lety 2003 a 2006 ve Stockholmu. Podle výsledků této studie byli otcové, kteří strávili na „dovolené“ 91-155 dní s větší pravděpodobností vysokoškolsky vzdělaní a mají vyšší příjmy. U otců, kteří byli doma s dítětem déle než 155 dní, bylo častější, že už tito otcové měli nějaké další děti. Naopak otcové z tohoto vzorku, kteří nevyužili žádné dny volna, měli častěji pouze základní vzdělání a také měli častěji nižší příjmy nebo neměli stálé zaměstnání.

5.1.2 Charakteristiky matek

Ve studii Nepomnyaschyho a Waldfogela (2007), byly zjištěny tyto charakteristiky matek, které žily s muži, kteří si po narození dítěte vzali neplacené volno z práce; byly starší, dosahovaly vyššího vzdělání a měly nižší pravděpodobnost zaměstnání s nižší společenskou prestiží, v porovnání se vzorkem matek z rodin, kde si otec dítěte volno nevzal.

Podle Janouškové jsou ženy, které se věnují kromě dětí i své kariéře, a rodičovskou dovolenou přenechají muži, ženami s vyšším stupněm vzděláni či s větší možnosti flexibilních forem zaměstnání (2008).

Nešporová (2005) se zaměřila na postoje matek k možnosti čerpání rodičovské dovolené muži a zjistila, že za významný faktor můžeme považovat právě vzdělání ženy. *„Ženy se základním vzděláním nejčastěji volily rozhodný nesouhlas s odchodem muže na rodičovskou dovolenou (36%),“* (Nešporová, 2005, s. 22), naproti tomu byly této možnosti nejvíce nakloněné vysokoškolsky vzdělané ženy, kde 6,8 % udalo odpověď „rozhodně ano,“ a 28,4 % „spíše ano,“ (Nešporová, 2005), což je v souladu se zjištěními studie Nepomnyaschyho a Waldfogela z roku 2007.

Gaunt (2008) a Fagan a Barnett, (2003) se zabývali fenoménem tzv. „maternal gatekeeping,“ tedy situací, kdy matky z nejrůznějších, z velké části neuvědomovaných pohnutek (např. potřeba potvrzovat si svou identitu matky a dokázat, že je dobrá matka, nedůvěra v mužovy kompetence) brání většímu zapojení otce do péče („involvment“) a rozvoji důvěrnějšího vztahu mezi otcem a dítětem tím, že berou takřka veškeré práce spojené s péči o domácnost i potomka na sebe a celý partnerský vztah je spíše vztahem „matka – manažerka, expertka“ a „otec – pomocník.“ Podle Barryho et al. (2011) existuje dokonce nepřímá souvislost mezi gatekeepingem matky a zapojením otce do péče, tedy takovéto chování matky vede mnohdy

až k vyloučení otce z rané péče. Toto chování matek nemá žádnou souvislost s objektivně zjišťovanými kompetencemi a schopnostmi otce (Barry et. al., 2001).

Na základě svých výsledků Gaunt (2008) uvádí, že takovéto ženy jsou typicky charakterizovány nízkou sebeúctou (self-esteem), je pro ně hodně důležitá jejich mateřská idbentita a v porovnání s matkami, u nichž se tyto tendence neobjevují, budou tyto matky pravděpodobněji nábožensky založené, bude pro ně méně důležitá jejich práce a kariéra, obecně budou méně pracovat a budou mít nižší vzdělání.

Lze tedy předpokládat, že ženy, které naopak podporují zapojení otce do péče tím, že samy nastoupí zpět do zaměstnání, zatímco muž nastupuje na rodičovskou dovolenou, budou mít vyšší sebedůvěru, role matky pro ně nebude tak podstatná a pravděpodobně budou mít vyšší vzdělání a zaměstnání, které je naplňuje a je pro ně důležité.

Dalším důležitým poznatkem zmiňovaným Schoberovou (2012) je to, že zapojení otců do péče podporují spíše ženy, které jsou spokojené ve svém partnerském vztahu, protože jsou přesvědčeny o tom, že je velmi důležité podporovat vztah mezi otcem a jeho dítětem.

5.1.3 Finanční hledisko

Finanční hledisko je při rozhodování o tom, který z rodičů bude nadále chodit do zaměstnání, a který zůstane doma s dítětem, bezpochyby jedním ze zásadních faktorů.

Podle Castro-Garcíy a Pazos-Morana (2016) je nejvyšší procento využití nějaké formy nepřenosné rodičovské dovolené v zemích, kde je za ni vypláceno více peněz; například ve Španělsku, kde má takový otec nárok na 100 % výšky svého platu, využívá tuto možnost až 80 % otců, ve Švédsku se jedná o poměr 90 % využití a 80 % platu a na Islandu 91 % využití a 80 % platu (Castro-García & Pazos-Moran, 2016).

Šmídová (2008b) uvádí svou publikaci tvrzením, že se lze domnívat, že jsou muži k rozhodnutí nastoupit na rodičovskou dovolenou vedeni zejména ekonomickými důvody; buď jsou muži sami nezaměstnaní, nebo má partnerka lépe placenou práci. Výzkum Karuové (2012) poukazuje na zajímavý fenomén, kdy je rodičovská dovolená oficiálně využívána otcem možností, jak si zajistit příjem v případě ztráty zaměstnání. Například ve Spojeném Království je ale podmínkou pro čerpání „dodatečné otcovské dovolené“ (tedy až 26 týdnů navíc místo matky, která se musí vrátit do zaměstnání) zaměstnání otce aspoň v posledním půl roce (Sawicki, 2011).

Nešporová (2005) také uvádí jako nejčastější motiv finance. Hovoří o dvou modelových situacích; o případech, kdy je fakticky ekonomicky výhodnější, když doma zůstane otec,

protože žena vydělává výrazně více peněz, a dále pak o situacích, kdy muž nemohl nalézt vhodné zaměstnání a této situace využil tak, že zůstal s dítětem doma. Někdy šlo nejen o výši samotného platu, ale i o časovou náročnost, kdy muž například vydělal stejně jako žena, ale za cenu časových ztrát způsobených dojížděním, a kdyby zůstal v zaměstnání on, svou rodinu a malé dítě by vídal velmi málo (Nešporová, 2005). Ve čtvrtině případů uvedly rodiny jako hlavní důvod svého rozhodnutí opravdové přání muže věnovat se svému dítěti (Nešporová, 2005).

O´Brien, Brandth a Kvande (2007) podotýkají, že pokud v dané zemi neexistuje žádná forma placené rodičovské dovolené, která by mohla být využita otci, může docházet k tomu, že muži z hůře finančně zajištěných rodin a z rodin s nižším socioekonomickým statusem nejsou schopni trávit tolik času s dítětem ani s partnerkou ve fázi adaptace na rodičovství. *„Je tedy možné, že už od prvních chvil života zažívají nemluvňata z chudších domácností menší rodičovské investice než děti z blahobytnějších domácností,“* (O´Brien, Brandth & Kvande, 2007, s. 379)

Někteří muži mohou mít strach, že by využití volna po narození dítěte mohlo ohrozit jejich kariéru, a této možnosti nevyužijí, ačkoli by chtěli.

Ve své studii z roku 2007 Nepomnyaschy a Waldfogel uvádí, že v tzv. „dual-earner families,“ tedy v rodinách, kde vydělávají oba rodiče, je u otců vyšší tendence k zapojení se do péče o novorozence a tito otcové si také berou delší neplacené volno po porodu, než je tomu v rodinách, kde pracuje pouze otec. Podle autorů může být tento jev vysvětlen tím, že v rodinách, kde je matka v domácnosti, bude zřejmě s vyšší pravděpodobností převládat celkově příznivý postoj k „tradičnímu“ rozdělení rolí v rodině, kdy je péče o děti záležitostí ženy (Nepomnyaschy a Waldfogel, 2007). Dalším alternativním vysvětlením ale můžou být větší finanční rezervy, díky kterým není rodina tolik zasažena třeba i několika týdny neplaceného volna na straně otce.

5.2 Efekt a důsledky rodičovské dovolené otce

5.2.1 Vzájemný vztah rodičů

Podle Coolsové, Fivy a Kirkebøena (2015) může být i krátký pobyt otce s nemluvnětem spouštěčem úplně jiné dynamiky vztahů jak mezi oběma partnery – rodiči, tak mezi dítětem a otcem. Ve studii, kterou věnovali efektům zavedení tzv. „otcovské kvóty“ ve Švédsku, nenalezli žádný signifikantní vliv na stabilitu rodiny (Cools, Fiva & Kirkebøen, 2015).

Bünning (2015) uvádí, že otcové po rodičovské dovolené, a to ať už byl tento čas jakkoli dlouhý, přerozdělili svůj čas tak, že ho mnohem více věnovali rodině než práci. Otcové, kteří byli doma s dítětem déle než dva měsíce, se pak následně dlouhodobě více podíleli na domácích pracích (Bünning, 2015). Lze tedy konstatovat, že pouze dlouhodobější pobyt otce na rodičovské dovolené vedl k posílení genderové rovnosti rozdělení práce v páru (Bünning, 2015).

Nešporová (2005) uvádí pozitivní dopady pobytu otce na rodičovské dovolené; někteří muži získali náhled na to, jak náročnou úlohou je pro ženy/matky péče o malé dítě, což ústilo ve větší úctu a uznání vůči partnerce. Kromě vztahu vůči otci popisovali respondenti celkové posílení rodinných vztahů a stmelení rodiny, například díky tomu, že byla situace pro rodinu nová a určitým způsobem nestandardní a zapojila se a pomáhala i širší rodina (Nešporová, 2005).

V longitudinální studii z Anglie lze vysledovat souvislosti přenositelné i na oblast otců výrazně zapojených do péče o děti ve věku do tří let. Schoberová (2012) dospěla ke zjištěním, že relativní zapojení otců do péče o děti pozitivně korelovala se spokojeností matek i otců s partnerským vztahem. Kromě toho souvisela vyšší angažovanost a větší reálné zapojení do péče pozitivně také se stabilitou vztahu (Schober, 2012).

Vyšší spokojenost otců se vztahem se podle Schoberové (2012) naopak v rané péči o děti (ve věku 0-3 roky) neprojevila, což je v studii vysvětleno tím, že otcové vnímali péči o kojence jako *„více vyčerpávající a méně uvolněnou a přirozenou“* (s. 294), a to hlavně proto, že péče o malé děti výrazněji omezuje autonomii rodičů více než péče o starší děti.

Zajímavé také je, že zapojení otců do péče podporují spíše ženy, které jsou spokojené ve svém partnerském vztahu, protože jsou přesvědčeny o tom, že je velmi důležité podporovat vztah mezi otcem a jeho dítětem (Schober, 2012). Tyto matky mají tendenci otci a jeho kompetencím důvěřovat a nemají tendenci k „uzurpování si“ výsad vůdčí role ve všem kolem dítěte a rodiny (Gaunt, 2012, Fagan & Barnett, 2003).

Je ale samozřejmě otázkou, zda je spokojenost ve vztahu a jeho stabilita důsledkem, nebo spíše předpokladem pro to, aby se otec mohl do péče výrazně zapojovat, či dokonce zůstat většinu času doma s dítětem a převzít na sebe značnou zodpovědnost.

5.2.2 Vztah mezi dítětem a otcem

Otcové si hodně cení zejména možnosti prohloubit svůj vztah s dítětem (O´Brien, Brandth & Kvande, 2007). Nešporová (2005) uvádí, že *„při využívání rodičovské dovolené muži je již od*

raného věku navázán intenzivní vztah mezi dítětem a jeho otcem, který je v majoritní společnosti prohlouben teprve v pozdějším věku," (s. 77). Podle zjištění Nešporové (2006) považovalo mnoho otců za největší přínos právě to, že si ke svému dítěti (či dětem) vytvořili opravdu těsný vztah, *„o kterém jsou přesvědčeni, že by byl jiný, pokud by pracovali a vídali dítě pouze večer,"* (s. 34).

Naproti tomu ale Haas a Hwang (2008) zjišťují, že vztah mezi tím, že otec využil možnost rodičovské dovolené a jeho lepším a kvalitnějším vztahem s dítětem navázaným díky rodičovské dovolené, nebyl v jejich studii signifikantní, a tedy hypotéza o příznivém vlivu pobytu otce doma s dítětem na jejich vzájemný vztah, je možná neplatná. Na druhou stranu mají ale podle Haase a Hwanga (2008) těsnější vztah se svými dětmi otcové s pozitivnějším postojem k angažovanému otcovství (oproti těm nakloněným spíše „tradičnímu otcovství").

Dalším významným důsledkem, zmiňovaným zejména ve výzkumech „otcovské dovolené", ale zřejmě přenositelným i na situaci, kdy je otec plně na rodičovské dovolené, je zvýšení angažovanosti a zapojení (involvment, engagement) otce do péče o dítě. Tím se zabývali například Nepomnyaschy & Waldfogel (2007), jejichž výzkumnou otázkou byla souvislost mezi faktem, zda otec využil či nevyužil neplacené volno po narození dítěte, a případně jak dlouhé, a jeho angažovanost a zapojení do péče v období přibližně 9 měsíců věku dítěte. Angažovanost a zapojení do péče byla v pojetí výzkumníků pojata jako četnost přebalování, krmení, oblékání, koupání dítěte, a četnost vstávání k plačícímu dítěti během noci. Ve výsledcích došli Nepomnyaschy & Waldfogel (2007) k závěru, že u otců, kteří využili možnosti volna po narození dítěte, byla po 9 měsících signifikantně vyšší pravděpodobnost, že své dítě pravidelně přebalují než u otců, kteří toto volno neměli. Tito otcové byli ale zároveň signifikantně častěji přítomni u porodu a v těhotenství navštěvovali s matkou dítěte předporodní kurzy. To spíše podporuje výklad, že se spíše než o kauzální vztah, kdy by čas strávený s matkou a dítětem doma podmiňoval a podporoval u otce jeho pozdější zapojení do péče, jedná o to, že mají větší tendenci k využití neplaceného volna kvůli trávení času s rodinou muži, kteří byli již před porodem více angažovaní (Nepomnyaschy & Waldfogel (2007).

5.2.3 Vztah mezi dítětem a matkou

Matějček (2005) uvádí, že se matky, které chodí do zaměstnání (a v domácnosti je s dítětem otec), se pak po návratu z práce a v dalším „volném čase" věnuje dítěti podstatně více než v jiných rodinách otcové, kteří se vrátí ze zaměstnání.

Některé matky ve výzkumu Nešporové (2005) popisovaly náročnost odchodů z domova, kdy se na ně děti věšely, plakaly a vynucovaly si jejich přítomnost doma.

5.2.4 Vývoj dítěte

Některé starší zdroje uvádí i výsledky výzkumů toho, jaký může mít dopad odchod matky do zaměstnání v prvním roce věku dítěte na jeho kognitivní vývoj. Desai et al. (1989) hovoří o horších výsledcích v testu kognitivních funkcí u čtyřletých dětí, ovšem tento efekt se projevil pouze za velmi specifických podmínek, a to sice pouze u chlapců v rodinách s vyššími příjmy. Tato studie se ale zabývala především modelem, kdy fakt, že matka dochází do zaměstnání, znamená, že je dítě svěřeno do péče nějakého kolektivního zařízení, nikoli, že o něj v domácnosti pečuje otec.

Poněkud v rozporu s výše uvedeným tvrzením jsou zjištění Avarett, Gennetian & Peters (2005), podle nichž dosahovali lehce lepších výsledků v testech kognice děti, o které ve druhém a třetím roce pečoval někdo jiný, než právě otec (např. příbuzní, denní centra, jesle, školky). Tento efekt se nepotvrzoval u dětí, které byly v péči otce v období od narození do jednoho roku, což si výzkumníci vysvětlují tak, že otcové, kteří jsou do péče zapojeni až v batolecím věku, mohou být spíše přechodnými pečovateli zvolenými na základě ekonomických podmínek, spíše než dobrovolného rozhodnutí (Avarett, Gennetian & Peters, 2005).

Pokud jde o samotné zapojení otce do péče (involvment), zmiňují Deutsch, Servis a Payne (2001) pozitivní důsledky pro dítě a jeho sel-esteem. Podle autorů měly vyšší self-esteem děti, jejichž otcové se zapojovali aktivně do rodičovských záležitostí jako je starání se o dítě, řešení kázeňských a výchovných problémů a ti, kteří věnovali dětem svou pozornost, trávili s nimi čas. Dalším důsledkem takového otcovského chování je pak u dětí v budoucnu vysoká pravděpodobnost, že děti samy budou zaujímat méně tradiční postoje k rozdělení rolí na základě pohlaví (genderu) a to nejen v partnerských vztazích (Deutsch, Servis & Payne, 2001).

5.2.5 Vnímaná mateřská a otcovská role

Hauser (2015) ve svém výzkumu zmiňuje, že v rozhovorech s otci malých dětí opakovaně pozorovala dvě tendence; muži byli jednak hrdí na to, co všechno pro své děti a rodinu dělají a čemu všemu se věnují, ale zároveň ve své řeči oddělovali rodičovskou roli své partnerky (matky) a tu svou, zřejmě, aby zdůraznili svou maskulinitu. Někteří otcové také „maskulinizovali“ svou péči o dítě, například místo kočárku vyrobili jakýsi skútr (Hauser, 2015).

Nešporová (2005) popisuje, že mají otcové často nejprve obavy, jak svou novou roli zvládnou, když ale získají jistotu, nastupuje u nich často pocit hrdosti na to, že jsou schopni téměř plnohodnotně zastoupit svou partnerku.

Matky se potýkají jednak s negativním hodnocením okolí a jednak zažívají *„pocit nejistoty v souvislosti s neplněním své primární pečovatelské role,“* (Šmídová, 2008b, s. 72). Dá se dokonce mluvit o prožitcích ohrožení identity ženy a nutnosti si pro sebe redefinovat pojem „dobré matky.“ Pracující matky měly ve výzkumu Šmídové (2008b) tendenci najít si takový způsob chování, aby stále zůstaly „dobrými matkami,“ a to často tím, že se ihned po příchodu z práce maximálně zapojily do starostí o domácnosti a péče o dítě. Některé matky pak na svou obavu o ztrátu primární pečovatelské role reagovaly demonstrováním toho, že *„své roli mateřské osoby dostojí i v pozici, která neumožňuje trvalý kontakt s dítětem,“* (Šmídová, 2008b, s. 75), například tím, že partnera několikrát denně kontroluje voláním, nebo ho během rozhovoru opravuje a dává tak najevo, že dítěti rozumí stále více, než otec (Šmídová, 200b8), tedy navzdory své absenci v celodenní péči o dítě se u nich projevoval efekt „gatekeepingu,“ (vizte kapitolu „Charakteristiky matek“).

Některé matky dokonce samy sebe vnímaly negativně, popisovaly se jako „krkavčí matky“ a jejich sebekritika poukazuje na možné výčitky svědomí z toho, že nezůstaly doma se svým dítětem (Šmídová, 2008b). Ve výzkumu Nešporové (2005) zmiňují matky obavy, že jednou budou litovat, že se svým potomkem strávily málo času. Některé pak po této zkušenosti plánují s dalším dítětem zůstat na rodičovské dovolené a starat se o něj, jak to nejvíce půjde (Nešporová, 2005).

5.3 Společenský rozměr rodičovské dovolené otců

Reakce okolí jsou nezanedbatelným faktorem, který ovlivňuje jak rozhodovací proces, tak pozdější spokojenost páru s jimi dohodnutým způsobem soužití a péče o novorozence a kojence.

Sociologický výzkum Edlunda a Öuna (2016) přinesl zajímavé výsledky shrnující postoje lidí v některých zemích Evropy vůči výraznému angažování se otců do péče o děti a zkoumá přesvědčení lidí o tom, jak by podle nich „měla být“ v rodinách rozdělovaná péče o děti, domácnost a peníze mezi otce a matky. Výsledky jsou zajímavé; nevětší podpory se „tradičnímu modelu“ (matka je v domácnosti a pečuje o dítě, otec hlavně živí rodinu) dostalo v Polsku, nejvíce lidí (70 %) se přiklánělo k rovnoměrnému sdílení práce a péče ve Švédsku, kde se lidem zdá optimální, aby oba rodiče snížili svůj úvazek v práci a tím pádem se dělili

víceméně spravedlivě jak o starost o rodinné finance, tak o čas strávený s dětmi (Edlund & Öun, 2016).

Podle Thorové (2015) jsou muži na rodičovské dovolené *„často považováni za zženštilé a matky, jež se angažují v práci, žijí v dvoukariérovém manželství či nechají být manžela primárním pečovatelem si namísto „moderních matek“ vyslouží termín ‚krkavčí matky‘ “* (str. 304).

Gíslasson (2007) uvádí časté reakce okolí na dělení rodičovské dovolené mezi oba rodiče; otcové byli vnímáni velice pozitivně, často byli oceňováni jako skvělí, a matky byly naproti tomu okolím spíše odsuzovány za to, že nejsou dost dobrými matkami, když se svým dítětem netráví veškerý čas. Takovéto reakce byly pro matky často velmi bolestné a přinášely s sebou výčitky a zvažování, zda bylo rozhodnutí jít na nějakou dobu do práce, správné.

Toto genderově rozdílné hodnocení rodičů pečujících o děti zjistila i Šmídová (2008b), podle které je v České republice předpokládáno, že „dobrá matka“ má na mysli jen potřeby svého dítěte a jemu přizpůsobuje takřka vše a prostor pro seberealizaci či zkrátka jakkoli pro sebe *„si dovolí, jen pokud si zdůvodní, že tím nešidí svoje dítě,“* (s. 39). Naproti tomu u otců stačí k pozitivnímu hodnocení pouhý fakt, že se rozhodl být s dítětem doma, jeho případné chyby jsou připisovány prostému faktu, že je mužem bez hodnocení typu, že je „špatný otec,“ jak by si to zřejmě ve stejných situacích vysloužila matka (Šmídová, 2008b). Tyto chyby se pak od mužů víceméně očekávají, a někdy je i sebemenší pochybení komentováno přihlížejícími větami typu „nojo, chlap,“ (Šmídová, 2008b).

Partnerky mužů na rodičovské dovolené ve výzkumu Šmídové (2008) popisovaly jako nespravedlivé, že je jejich role matky – živitelky nedoceňována. Otcové byli mnohdy oceňováni jako hrdinové už jen za to, že jsou doma, zatímco toho, že jsou matky často každý den dlouho v práci, odstříkávají mléko, po návratu domů se věnují dítěti, někdy i vaří a pečují o domácnost a v noci se často nevyspí, protože k dítěti vstávají, jako by si nikdo nevšímal a častěji, než s oceněním se matky setkaly s nepřímým odsouzením, nepochopením, anebo raději o své práci vůbec nemluvily (Šmídová, 2008b).

Janoušková a Sedláček (2005) uvádí, že negativní reakce vycházely signifikantně častěji od jiných matek na mateřské dovolené a že participantky výzkumu (pracující matky s malými dětmi) interpretovaly tento postoj jako závist ostatních matek, že si ony dovedly *„zařídit partnerský život tak, aby v něm byly spokojené, bez ohledu na stereotypy společnosti“* (s. 19).

Ve výzkumu Nešporové (2005) uvedla většina respondentů, že se ve svém okolí setkala spíše s neutrálními nebo s pozitivními reakcemi, ačkoli někteří muži se místy setkali i s reakcemi

negativními například ve formě popichování a vtípků ze strany přátel. V jednom případě se musel rodičovský pár vrovnávat s negativní reakcí otce matky, který svého zetě odsoudil jako někoho, kdo zahálí doma, nechce pracovat a vše nechá na své ženě (Nešporová, 2005).

Obecně dochází Nešporová (2005) k poznatku, že pozitivní reakce z okolí vychází častěji od žen a ty negativní častěji od mužů. Je otázkou do empirické části práce, zda je tomu tak i v současnosti.

Otcové na rodičovské dovolené se také podle zjištění Nešporové (2005) potýkali s problémem začlenit se do komunity pečujících rodičů, kterými byly v době výzkumu v drtivé většině ženy; a tito otcové se pak cítili nepříjemně či nepatřičně např. na dětských hřištích či v mateřských centrech.

Podstatnou oblastí důsledků je trh práce. Otcové mezi negativními aspekty rozhodnutí zůstat na rodičovské dovolené jmenují právě nepřítomnost v zaměstnání nebo podnikání, jejímž důsledkem je ztráta schopností a zkušeností v daném odvětví, nebo ztráta vazeb na klienty v případě podnikání (Nešporová, 2005).

Otec může být také po návratu z rodičovské dovolené posuzován například při ucházení se o nové zaměstnání jinak než jiní muži. Podle zjištění Fleischmanna a Sieverdinga (2015) v německé studii (Německo je současným stavem společnosti v otázkách rodičovství a rodičovské dovolené srovnatelné s Českou republikou) byli tito otcové hodnoceni jako sympatičtější než otcové, kteří na rodičovské dovolené nebyli a ti, kteří strávili péčí o dítě mimo zaměstnání kratší dobu (v této studii dva měsíce) byli více respektováni (Fleischmann & Sieverding, 2015). Na hodnocení kompetentnosti a pravděpodobnost, že bude daná osoba do zaměstnání přijata, s rodičovskou dovolenou mužů nesouviselo (Fleischmann & Sieverding, 2015). Nicméně celá studie probíhala experimentálně a fiktivní „náborovou komisí," byli studenti a ekologická validita je tedy diskutabilní.

Za zmínku stojí i reakce zaměstnavatelů na mužův záměr odejít na rodičovskou dovolenou, který je zmapován ve výzkumu z roku 2005. Tehdy byly zjištěné reakce ve většině případů adekvátní a korektní, ačkoli někdy se museli zaměstnavatelé nejprve ujistit, že je toto právo skutečně v legislativně zakotveno (Nešporová, 2005). Několik otců se ovšem bohužel stalo obětí nezákonné diskriminace, neboť byli v rámci reorganizace z podniku vyhozeni, a dle jejich názoru tak bylo učiněno právě z důvodu zamýšleného odchodu na rodičovskou dovolenou (Nešporová, 2005).

Společenský rozměr daného tématu se ale netýká jen sociálního okolí dané rodiny a reakcí jednotlivých lidí, jen třeba se na tento fenomén dívat mnohem komplexněji. Jak uvádí

Křížková a Vohlídalová (2008), které se zabývají současnou legislativou a jejími reálnými dopady na rodinu *„právo pracovat by se nemělo stát povinností, která znemožňuje právo pečovat a naopak, zakládat rodinu a pečovat o děti by nemělo vylučovat využití práva pracovat,“* (s. 85).

Autorky kritizují porevoluční vývoj pracovního trhu, který je stále rigidní a požaduje po lidech flexibilitu vzhledem k potřebám trhu, a tím znesnadňuje snahy skloubit pracovní a rodinný život (Křížková a Vohlídalová, 2008). Podle autorek stát vlastně plýtvá kvalifikací a potenciálem žen (a potažmo svými vlastními prostředky, neboť vzdělání žen předtím financoval) tím, že jim neumožňuje uspokojivou kombinaci rodinného a pracovního života a nepřímo je nutí k několikaletému pobytu doma na rodičovské dovolené, zejména v případech, kdy ženě není umožněna volba a je nucena pobírat čtyřletý rodičovský příspěvek, zatímco ochranná lhůta v pracovní sféře končí již po třech letech (Křížková & Vohlídalová, 2008). Na tyto problémy by dále nemělo být podle Křížkové a Vohlídalové (2008) nahlíženo jako na čistě ženské, protože tím dochází k diskriminaci mužů – otců, kteří mají taktéž právo na to trávit čas se svým dítětem, či o něj celodenně pečovat.

Zavedení možnosti plného využití rodičovské dovolené, pobírání rodičovského příspěvku pro otce i možnost otcovské dovolené v době krátce po narození dítěte je tedy z tohoto úhlu pohledu pozitivním posunem. Zůstává však otázkou, jaké jsou reálné zkušenosti rodin, které se pro tuto možnost rozhodly. Navíc by kromě úvah o genderu a diskriminaci měl být podle autorky brán v potaz především zájem a potřeby dítěte v těchto pro vývoj klíčových letech života, což bývá ve studiích na téma harmonizace rodinné a pracovní sféry rodičů značně opomíjeno.

II.EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 Forma a design výzkumu

Výzkum je svou formou idiografický, neboť se o problematiku zajímá do hloubky u menšího vzorku respondentů.

6.1.1 Výběr respondentů

Výběr respondentů byl nenáhodný. Probíhal kombinací několika typů výběrů, a to sice kriteriálního výběru, sebevýběru a výběru pomocí tzv. snowball technic (metoda sněhové koule). Závěry jsou tedy do značné míry nezobecnitelné pro celou populaci.

Metoda výběru pomocí sněhové koule se používá zejména pro zkoumání skrytých populací, k nimž je obtížné získat přístup, či o jejichž charakteristikách není příliš dostupných informací (Hartnoll & Miovský, 2003; Romero-Balsas, Muntanyola-Saura & Rogero-García, 2013). Otcové na rodičovské dovolené jsou stále do jisté míry skrytou populací, neexistuje žádný veřejně přístupný seznam, který by umožňoval náhodný výběr, ani nejsou známy jejich charakteristiky, které by mohl cílený výběr odrážet. Nadto je tato skupina těžce dostupná i ze samotné podstaty věci; jedná se o páry, které mají malé dítě, tedy jeden z rodičů tráví většinu času v domácnosti a oba jsou do značné míry zaměstnáni náročnou péčí o své potomky.

Kontakty byly získávány prostřednictvím veřejných výzev (odtud metoda sebevýběru) na sociální síti facebook, kde autorka sdílela „inzerát“ na svém profilu, dále na stránce studentů psychologie a ve facebookové skupině matek a otců na rodičovské dovolené. Dále autorka využila několik hromadných e-mailových konferencí, konkrétně konferenci katederního sekretariátu, konferenci ve svém zaměstnání a konferenci rodičů skautského střediska, kde je autorka vedoucí dětského oddílu. Také byla oslovena organizace Liga otevřených mužů a byla oslovena všechna pražská mateřská centra, z nichž některá sdílela leták na svém facebooku a některá leták fyzicky vyvěsila ve svém centru v šatně. Autorka také leták vyvěsila na různých místech po Praze, například v budově Fakulty či v mateřské škole. Některé kontakty byly získány od již oslovených respondentů, některé naopak díky tomu, že veřejná výzva zaujala někoho, kdo takové rodiny zná.

Kritéria pro zařazení daného rodičovského páru byla dvě; pár musel mít zkušenost s časovým obdobím, v němž byl oficiálně na rodičovské dovolené otec (tedy byl buď na rodičovské dovolené a zároveň pobíral peněžitou podporu v rodičovství, nebo pouze pobíral peněžitou

podporu v rodičovství, například v případě OSVČ či nezaměstnaných otců), který zároveň o dítě (děti) v daném čase reálně pečoval, zatímco matka dítěte (dětí) chodila do zaměstnání.

Do výzkumu mohly být zařazeny rodiny, kde byl otec aktuálně na rodičovské dovolené i ty, které měly tuto zkušenost z relativně nedávné minulosti (přibližně nejvíce pět let zpátky). Původně byla otevřena i možnost zařadit rodiny, které to takto plánují v budoucnu, ale žádná taková rodina se do výzkumu nezapojila.

Délka pobytu s dítětem nebyla předem daná jako kritérium výběru, a autorka se ji často dozvídala až po zahájení rozhovoru, nicméně vždy se jednalo o více než čtvrt roku (a většinou spíše o rok a více), což autorka považuje za uspokojivé.

Potenciální respondenti byli buď po získání kontaktu osloveni pomocí e-mailu (ojediněle prostřednictvím facebooku), nebo se sami na e-mailovou adresu autorky diplomové práce ozvali buď na základě toho, že jim kontakt předal někdo z jejich přátel či známých, k nimž doputovala výzva, nebo díky tomu, že je oslovil sdílený či vyvěšený leták.

6.1.2 Průběh získávání dat

Výzkum byl koncipován jako setkání s oběma lidmi z rodičovského páru, v jehož rámci proběhlo seznámení se s výzkumem a jeho cíli, podepsání informovaného souhlasu a následné vyplnění dotazníku CSI (dotazník zaměřující se na spokojenost v partnerství) a rozhovor.

Rozhovor probíhal s každým z páru individuálně, dotazník také vyplňoval každý sám za sebe, ačkoli jeho administrace někdy proběhla společně, a to zejména v rámci úspory času, pokud bylo setkání s oběma rodiči společné například u nich v domácnost, kde byly i děti a bylo v zájmu respondentů rozvrhnout průběh časově ekonomicky.

Místa setkání byla různá v závislosti na možnostech respondentů a jejich ochotě. Některá setkání proběhla s oběma rodiči dohromady (vždy při návštěvě mimo Prahu a asi v polovině případů setkání v Praze). Obecně se nejčastěji se jednalo o návštěvu v domácnosti respondentů. Jinými místy setkání byly kavárny, restaurace, místo zaměstnání rodiče, a jednou se rodiče vystřídali ve stejný den v jedné kavárně, ale každý zvlášť. Jedno setkání proběhlo ve skautské klubovně oddílu autorky práce.

Pokud proběhlo setkání společně, probíhalo jako návštěva u dané rodiny doma, kde byly většinou přítomny děti (ačkoli asi ve dvou či třech případech byly děti zrovna mimo domov, na hlídání u prarodičů a v jednom případě obě děti v době setkání spaly). Po úvodním seznámení se rodiče rozdělili, a vlastní zadání dotazníku a rozhovor proběhly z každým zvlášť, zatímco druhý z rodičů byl v tu dobu s dětmi v jiné místnosti, či se věnoval v jiné

místnosti vlastní činnosti. V jednom případě proběhlo setkání společně se dvěma rodičovskými páry společně, jelikož se jednalo o spřátelené rodiny ze stejného města, které využily této příležitosti ke společné návštěvě. V tomto případě byla vyčleněna jiná místnost, kde probíhaly rozhovory s každým dospělým zvlášť.

Pokud proběhlo setkání s každým z rodičů zvlášť, jednalo se ve většině případů o individuální domluvu data, času a místa s každým individuálně. Místy setkání byly většinou kavárny, restaurace, dvakrát místo zaměstnání rodiče a jednou se rodiče vystřídali ve stejný den v jedné kavárně. Jedno setkání proběhlo ve skautské klubovně oddílu autorky práce.

Konkrétně proběhl sběr dat takto: pár1 a pár2 se setkaly i s dětmi společně v jedné domácnosti, s párem3 proběhlo setkání zvlášť (s otcem3 a dcerou v kavárně, s matkou3 v restauraci), s párem4 také zvlášť (s matkou4 bez dítěte v bufetu v místě jejího zaměstnání, s otcem4 bez dítěte v jeho kanceláři), s párem5, párem 8, párem, párem10, párem 14 a párem 15 společně i s dětmi v jejich domácnosti, s párem7 a párem13 společně v jejich domácnosti bez dětí, s párem6 zvlášť u nich v domácnosti i s dětmi a s párem11 zvlášť (s matkou11 ve skautské klubovně bez dětí a s otcem11 v kavárně bez dětí) a s párem12 zvlášť bez dětí (s oběma v jedné kavárně, kde se vystřídali).

Autorka práce (tazatelka) místo setkání vždy nechávala na preferenci dané rodiny s tím, že nabízela, že je možné se setkat například v kavárně, a že samozřejmě vždy přijede do místa bydliště dané rodiny.

6.1.3 Etický rozměr studie

Před souhlasem s účastí ve výzkumu byl každý respondent seznámen s průběhem výzkumu prostřednictvím e-mailu již před setkáním a na základě těchto informací s možností kladení dalších dotazů mohl sám volit, zda bude vůbec ochoten se s autorkou setkat.

V úvodu setkání byl pak každému rodiči (potenciálnímu účastníkovi studie) předložen informovaný souhlas s účastí obsahující jak cíle výzkumu (potažmo celé diplomové práce), tak průběh výzkumu a zejména podstatnou částí je upozornění rodičů na jejich právo svůj souhlas se zapojením do výzkumu kdykoli odvolat, nebo na některé otázky neodpovídat, bez hrozby jakékoli sankce. Zapojení do studie bylo na čistě dobrovolné bázi, bez nabízené odměny.

6.1.4. Metody kontroly kvality výzkumu

Kvalitu empirické části se autorka snažila zvýšit pomocí několika kroků. Prvním předpokladem u kvalitativní studie jsou jasné cíle, které jsou v této diplomové práci

srozumitelně uvedeny, a samozřejmě také transparentnost postupu vyhodnocování, o kterou se autorka poctivě snaží v celé empirické části práce.

Dále se autorka před zahájením vlastního sběru dat věnovala tréninku, kdy se svými přáteli, které požádala, aby sehráli hypotetické páry s otcem na rodičovské dovolené, vedla cvičné rozhovory, a posléze s nimi kontrolovala správnost záznamu do záznamového archu.

Během přípravy výzkumu neopomněla téma konzultovat s odborníky, a to sice s vedoucí práce Prof. PhDr. Lenkou Šulovou, CSc., s Bc. Lukášem Talpou z organizace Liga otevřených mužů (dále LOM) a s Mgr. Darinou Skokanovou, prezidentkou Asociace manželských a rodinných poradců.

Posledními ukazateli kvality (Hendl, 2005), o něž se autorka snažila, byl delší čas pobytu v terénu, kdy se vždy s danou rodinou snažila strávit nějaký čas před i po sběru dat a v neposlední řadě použití různorodých zdrojů informací (triangulace), kdy autorce umožnila vhled do příběhu kombinace několika výstupů – dva záznamy rozhovorů, dva dotazníky (z nichž je možné kromě získaného skóru pracovat i s odpovědí u jednotlivých položek), dále pak více neformální sdělení od respondentů mimo záznam a v některých rodinách i jisté pozorování vzájemného chování partnerů, chování k dětem, prostředí jejich domova a jisté celkové atmosféry dané rodiny.

6.2 Cíl výzkumu

Cílem diplomového projektu je získání vhledu do konkrétních situací v rodinách s otcem na rodičovské dovolené a prohloubení porozumění fenoménu rodin s otcem na rodičovské dovolené se zaměřením na jeho psychologický rozměr. Výsledkem bude mimo jiné nástin možných hypotéz pro budoucí výzkum v této oblasti.

6.3 Formulce výzkumného problému

Výzkumný problém může být formulován takto: *„Jaká jsou psychologická specifika situace, kdy je v rodině na rodičovské dovolené otec?“*

6.4 Výzkumné otázky

Vzhledem k relativní šíři problematiky má empirická část práce výzkumných otázek několik. Záměrem autorky je nalézt odpovědi na tyto otázky:

- Jaké jsou charakteristiky těchto otců, matek a jejich partnerství? Jsou mezi účastníky studie nějaké podobnosti, vlastnosti „typické“ pro rodiny, které se rozhodnou, že o dítě bude doma pečovat otec?
- Co vede rodičovské páry k rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec?
- Jaké jsou reakce sociálního okolí, s nimiž se tyto matky a tito otcové setkávají?
- Jaké jsou dopady této situace na partnerský vztah rodičů a další vztahy v rodině?
- Má tato situace dopad na vztah (jeho podobu a kvalitu) mezi matkou a dítětem? Pokud ano, jaký?
- Jaké jsou dopady této situace na sebepercepci a sebehodnocení vlastní mateřské role u žen a vlastní otcovské role u mužů?

6.5 Metody získávání dat

Metodami použitými ve výzkumu jsou dotazník a rozhovor.

6.5.1 Rozhovor

Rozhovor je polostrukturovaný, základem je sada deseti otevřených otázek ve dvou různých variantách zvlášť pro muže a pro ženy. Zvolené otázky vychází z výzkumu „Pečovatelská otcovství: zkušenosti a genderové vztahy“ (Šmídová, 2008b). Zaměření otázek původního výzkumu bylo svou podstatou co nejširší, aby vyšla najevo témata důležitá pro respondenty a nedocházelo k přílišnému ovlivnění výsledků očekáváními výzkumníků. V analýze odpovědí byly identifikovány kategorie, s nimiž po drobné úpravě pracovala autorka ve stávajícím výzkumu.

Úpravy v kategoriích byly provedeny na základě odborných konzultací jednak s vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Lenko Šulovou, CSc., jednak s Bc. Lukášem Talpou z Ligy otevřených mužů, kde je odborným garantem tématu „Aktivní otcovství“, manažerem projektu „Táta na plný úvazek“ a lektorem seminářů pro aktivní otce (“Náš tým”).

Otázky byly používány ve dvou verzích; pro muže a pro ženy. Pro páry, které měly s rodičovskou dovolenou otce zkušenost již z minulosti byly některé otázky pokládány logicky v minulém čase.

Otázek bylo celkem deset, a to sice tyto:

1. Jak to teď u vás doma funguje? Popište mi svůj běžný den.
2. Z jaké rodiny pocházíte?

3. Jak byste popsal péči vašeho otce o Vás, když jste byl malý? / Jak byste popsala péči vašeho otce o vás, když jste byla malá?
4. Změnila vás nějak péče o dítě?
5. Změnilo se s dítětem něco ve vašem partnerském vztahu?
6. Jaké to pro vás je, být otcem na rodičovské dovolené? / Jaké to pro vás je, žít s otcem na rodičovské dovolené?
7. Jaký byl klíčový moment pro rozhodnutí?
8. Jak jste se s partnerkou rozhodovali, co všechno jste zvažovali? / Jak jste se s partnerem rozhodovali, co všechno jste zvažovali?
9. Myslíte si, že je otcovská péče jiná, než mateřská? Jak?
10. S jakými reakcemi svého okolí jste se setkal? / S jakými reakcemi svého okolí jste se setkala?

Tyto otázky tvořily společný základ všech polostrukturovaných rozhovorů a u každé osoby byly dále doplňovány dalšími otázkami tak, aby se autorka dozvěděla další detaily daného příběhu. Snahou bylo vést co nejvíce přirozený rozhovor, aby účastníci necítili trému či jakýkoli nátlak a mohli se uvolnit a odpovídat otevřeně a přirozeně.

Rozhovor byl součástí setkání s rodičem, či rodiči a probíhal s každým individuálně. Rozhovory vedla autorka práce. O místech setkání (a rozhovoru) je podrobně pojednáno v kapitole „Průběh získávání dat.“

Záznam rozhovoru probíhal paralelně ve formě poznámek do záznamového archu (uveden v přílohách) a nahrávání na telefon pro možnost zpětné kontroly a doplnění přesných citací a analýzy drobnějších nuancí ve výpovědích.

6.5.2 Dotazník CSI

Dotazník „Couples Satsfaction index“ (česky „Index partnerské spokojenosti“) je metoda vytvořená Funkovou a Roggem v roce 2007. Dotazník obsahuje 32 položek a jeho psychometrické charakteristiky zkoumali Graham, Diebels a Barnow (2011). Podle jejich zjištění je reliabilita metody poměrně vysoká, Cronbachovo alfa je 0, 940.

Administrace metody trvá přibližně 15 minut, všechny instrukce jsou součástí samotného dotazníku. Skórování je rovněž snadné, v originální anglické verzi (Funková & Rogge, 2007) jsou položky skórovány hodnotami 0 až 5 (resp. 0 až 6) a vyšší skór jednoduše znamená vyšší spokojenost.

V této diplomové práci byla použila česká verze dotazníku získaná z Rigorózní práce Komárkové (2016). Překlad proběhl ve dvou krocích; nejprve dotazník přeložili tři nezávislí překladatelé, následně jejich verze upravovali studenti psychologie a následně byl proveden zpětný překlad dvěma překladatelkami, které nebyly seznámeny s originálním dotazníkem (Komárková, 2016).

Pilotní verze v českém jazyce byla poté zadána online 69 respondentům, díky čemuž byly zjištěny psychometrické vlastnosti dotazníku. Všechny položky mají obtížnost mezi 0,1 – 0,9 nebo vyšší, Cronbachovo alfa je 0, 975, split-half koeficient je 0, 964, korelace všech položek s hrubým skórem, vyjádřena pomocí Spearmanova korelačního koeficientu ρ, je vyšší než 0,4 (Komárková, 2016).

6.6 Předpoklady

Do kvalitativního výzkumu se sice nevstupuje s formulovanými hypotézami, které by byly následně podrobeny statistickému testování, přesto však považuje autorka za poctivé otevřeně uvést určité své vnitřní předpoklady vztahující se k výsledkům, a to sice tyto:

1. Otcové, kteří byli po nějaký čas na rodičovské dovolené, byli angažovaní a zapojovali se již během těhotenství matky (např. se zúčastňovali kurzů, byli u porodu, trávili s partnerkou množství času…) – na základě výzkumu Nepomnyaschyho a Waldfogela, 2007
2. Otcové na rodičovské dovolené si úspěšně nacházejí čas pro své koníčky a seberealizaci, daří se jim nacházet si i chvíle volna – na základě výzkumu Šmídové (2008)
3. Páry, které se rozhodly si takto, stále ještě méně tradičně, rozdělit péči o dítě, budou spolu po relativně delší dobu (např. déle, než 5 let) – na základě subjektivních předpokladů autorky

Předpoklady v souvislosti s dotazníkem CSI:

4. Páry v této studii budou celkově spíše spokojené ve svých partnerských svazcích – na základě subj. předpokladů autorky, předpoklad formulován v průběhu sběru dat
5. Páry vykazující vyšší hodnoty spokojenosti v dotazníku CSI budou zmiňovat téměř výhradně pozitivní dopady svého rozhodnutí na rodinu a vztahy v ní – na základě subjektivních předpokladů autorky
6. Pro páry, které budou vykazovat disharmonii v odpovědích v dotazníku (jejich odpovědi napříč dotazníkem se budou výrazně lišit) bude RD otce spíše náročná

zkušenost, budou zmiňovat negativa – na základě subj. předpokladů autorky, předpoklad formulován v průběhu sběru dat

6.7 Analýza dat

Dotazník byl analyzován v souladu jednak s anglickým originálem (Funk & Rogge, 2007), jednak podle zjištění Komárkové (2016). Bylo použito jednak skórování použité v rigorózní práci Komárkové (2016), kdy nebyly udělovány body v rozmezí 0-5 (resp. 6), nýbrž 1-6 (resp.7). Chybějící odpovědi pak byly skórovány jako 0, a osoby, které měly více než jednu chybějící odpověď, byly z analýzy dotazníku vyloučeny (zde matka2 a otcové 9 a 10), jelikož by byl výsledný skór velmi nízký, což by bylo mylně interpretováno jako nízká spokojenost ve vztahu.

Jelikož pracuje diplomová práce se třiceti respondenty, ale jedná se o partnerské dvojice, tedy je vlastně n=15 a nikoli 30, nebylo možné použít pro ověření předpokladů spjatých s dotazníkem žádný statistický test. Autorka využila hraniční skóry zjištěné Komárkovou (2016) a respondenty na základě těchto hranic rozčlenila do tří skupin: vysoké pásmo spokojenosti, neutrální pásmo spokojenosti a nízké pásmo spokojenosti.

	Nízké pásmo	**Vysoké pásmo**
Spokojenost ve vztahu	52 – 147	170 – 194

Tabulka 3 - Rozpětí hrubých skórů v nízkém a vysokém pásmu pro jednotlivé faktory podle Komárkové, 2016. Nízké pásmo tvoří 0 – 35 percentil. Vysoké pásmo je 65 – 100 percentil.

Jelikož se diplomová práce zabývá celými partnerskými dvojicemi, rozhodla se autorka rozdělit následně partnerské dvojice do pěti skupin: spokojení, spíše spokojení, neutrální, spíše nespokojení a nespokojení podle následujícího klíče:

- **Spokojení:** oba dva z páru skórovali ve vysoké hladině spokojenosti (HS vyšší než 170)
- **Spíše spokojení:** jeden z páru skóroval ve vysoké hladině spokojenosti, druhý v neutrální hladině
- **Neurální:** oba dva z páru skórovali v neutrální hladině spokojenosti (HS mezi 148 a 169)
- **Spíše nespokojení**: Jeden z páru skóroval v nízké hladině spokojenosti, druhý v neutrální nebo vysoké hladině spokojenosti
- **Nespokojení:** oba dva z páru skórovali v nízké hladině spokojenosti (HS nižší než 147)

Dále byly výsledky interpretovány a komentovány pouze kvalitativně. U párů, kde byla patrná výrazná diskrepance výsledku, bylo nahlédnuto do archu a autorka se zajímala o to, v hodnocení kterých odpovědí se vlastně daní partneři rozcházeli.

Pro analýzu kvalitativních dat získaných rozhovory byl využit přístup zakotvené teorie (Hendl, 2005) a byly použity některé dílčí metody kvalitativní analýzy podle Miovského (2006), a to sice: metoda prostého výčtu, metoda zachycení vzorců a metoda vyhledávání a vyznačování vztahů. Autorka rovněž, jak již bylo zmíněno, navazovala na kategorie vytvořené v předchozím výzkumu pomocí metody zakotvené teorie, zde se jedná tedy spíše o jakousi kvazi-zakotvenou teorii s použitím dílčích metod kvalitativní analýzy uvedených výše.

Konkrétní postup byl následující: autorka si již v samotném průběhu interview řadila výpovědi do kategorií, a to jak kvantitativně (čárkami v případě, kdy proband zmínil ve výpovědi danou oblast), tak zapsáním daného výroku do záznamového archu. Preciznost zápisu musela pochopitelně mnohdy ustoupit udržení kvality, jisté profesionality, a hlavně lidskosti a přirozenosti rozhovoru, protože bylo nutné jednak věnovat danému člověku dostatek očního kontaktu a jednak za všech okolností udržet pozornost a postřehnout detaily příběhu, aby bylo možné se účelně doptávat na detaily (rozhovor byl polostrukturovaný a doplňující otázky unikátní pro každý rozhovor byly velmi důležité). Pro eliminaci možných chyb při tomto typu záznamu byly rozhovory v plné šíři nahrávány, a v tom samém dni byla nahrávka porovnána se zápisem a byla zkontrolována správnost záznamu čárek u jednotlivých kategorií. Dále pak autorka pracovala se záznamy i v průběhu přepisu ilustrativních pasáží do samotné diplomové práce, aby si byla jista, že cituje správně a nic podstatného nebylo opomenuto.

Snahou autorky bylo obsah daných kategorií definovat a používat stejně, jako tomu bylo v původní studii, čehož bylo docíleno jednak podrobným čtením výpovědí citovaných v původní studii u jednotlivých kategorií a jednak pilotními rozhovory s přáteli a blízkými autorky, s nimiž mohla své zařazení výpovědí do kategorií konzultovat a svůj postup lépe zvážit.

6.8. Popis výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem bylo patnáct rodičovských párů, z nichž čtyři žijí v nesezdaném svazku a jedenáct ve svazku manželském. Většina respondentů aktuálně žije ve městech, jmenovitě v Praze, Brně, Havlíčkově Brodě, Českých Budějovicích, Litoměřicích a Pardubicích, a dva

páry žijí ve vesnici v blízkosti Prahy. Dva celé rodičovské páry a jeden otec pochází ze Slovenska, zbytek pochází z České republiky. Do výzkumu se zapojilo devět párů, v nichž byl otec na rodičovské dovolené již v minulosti, a šest párů, kde je otec na rodičovské dovolené aktuálně.

Všechny dvojice žily v době rozhovoru spolu a děti byly jejich vlastní; žádné z dětí nebylo adoptované, žádný z rodičů nebyl biologicky nevlastní. Páry nebyly rozvedené ani nežily odděleně.

6.8.1 Údaje o respondentech v době rozhovoru

V tabulce jsou uvedeny základní údaje o partnerských dvojicích zapojených do výzkumu. Cílem bylo poskytnout podstatné informace při zachování anonymity subjektů. Z tohoto důvodu jsou uvedeny např. pouze obecné názvy a charakteristiky pracovních pozic a bydliště je charakterizováno pouze velikostí, aby nebylo možné respondenty identifikovat.

Pokud respondenti uvedli délku celého partnerského vztahu i délku manželství, uvádím délku partnerského vztahu (tedy součet doby manželství i doby před jeho uzavřením), aby byl údaj srovnatelný s nesezdanými páry.

Rodina	**Děti (počet, pohlaví, věk)**	**Otec (věk, vzdělání, zaměstnání)**	**Matka (věk, vzdělání, zaměstnání)**	**Velikost bydliště**	**Délka vztahu**
Pár 1	2, chlapec 5,5 roku, dívka, 3 roky	39 let, M, provozní technik	34 let, VŠ, lékařka	nad 100 000 obyvatel	12 let a 3 měsíce
Pár 2	2 chlapci, 4 roky, 2 roky, zanedlouho čekají třetí dítě	34, VŠ, programátor	33 let, VŠ, řídící letového provozu	nad 100 000 obyvatel	9 let a 4 měsíce
Pár 3	1, dívka, 1 rok a 5 měsíců	31, VŠ, RD, úředník	32 let, VŠ, reklamní agentura	nad 100 000 obyvatel	9 let a 9 měsíců
Pár 4	1, chlapec, 3 roky a 3 měsíce	33, VŠ, vědecký pracovník	33, VŠ, lékařka	do 10 000 obyvatel	9 let a 3 měsíce
Pár 5	3, chlapci, 8 let, 3 roky, 1,5 roku	38, M, RD, podnikatel	39, M, HR manažerka	do 100 000 obyvatel	10 let a 7 měsíců

Pár 6	2, dívky, 7 let a 5 let	30, M, technik, IT	38, VŠ, projektová manažerka	nad 100 000 obyvatel	9 let
Pár 7	2, chlapci, 4 roky a 2,5 roku	33, VŠ, RD, lektor primární prevence	33, VŠ, lékařka	nad 100 000 obyvatel	11 let a 10 měsíců
Pár 8	1, chlapec, 1 rok	27, VŠ, RD, lektor zážitkových kurzů pro děti	25, VŠ, doktorandka, OSVČ	do 100 000 obyvatel	2,5 roku
Pár 9	2, dívka, 5 let, chlapec, 2 měsíce	33, VŠ, VŠ pedagog, vědec	32, VŠ, lékařka	do 100 000 obyvatel	12 let a 7 měsíců
Pár 10	2, dívka, 2,5 roku, chlapec, 2,5 měsíce	51, VŠ, pedagog	36, VŠ, finanční manažerka	do 3000 obyvatel	15 let a 7 měsíců
Pár 11	3, chlapec, 10 let, dívky 8 let a 6 let	43, VŠ, OSVČ	43, VŠ, referentka ve státní instituci	nad 100 000 obyvatel	25 let
Pár 12	3, chlapci, 15 let, 7 let, 1 rok a 10 měsíců	40, M, RD, zaměstnanec na helpdesku	40, M, asistentka ve firmě, překladatelka	nad 100 000 obyvatel	21 let
Pár 13	2, dívky 2 a 4 roky, zanedlouho čekají třetí dítě	37 let, M, brašnář (OSVČ)	31 let, VŠ, MD, konzultantka v IT firmě	nad 100 000 obyvatel	7 let a 10 měsíců
Pár 14	1, chlapec, 1 rok a 9 měsíců	35 let, M, RD, vedoucí výcviku u PČR, trenér fitness	33 let, VŠ, radiologická asistentka na onkologii	do 100 000 obyvatel	6 let
Pár 15	2 děti, dívky, 7 let a 5 let	36 let, VŠ, programátor	35 let, VŠ, SŠ pedagožka	nad 100 000 obyvatel	12 let a 6 m

Tabulka 2 – Základní údaje o respondentech v době rozhovoru

Vzdělání rodičů

Nejvyšší dosažené vzdělání většiny otců a matek účastnících se výzkumu bylo vysokoškolské. Pouze u dvou žen a šesti mužů bylo nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou. To může být důsledkem výběru respondentů, kdy autorka oslovovala prostřednictvím e-mailu své kolegy, spolužáky a vyučující, kteří jsou sami vysokoškoláci a pohybují se tedy ve společnosti dalších vysokoškolsky vzdělaných lidí.

Druhým možným vysvětlením ale může být, v souladu s výše uvedenými výsledky výzkumů (Nešporová, 2005, Nepomnyaschy & Waldfogel, 2007), že si možnost využití rodičovské dovolené otcem zvolí spíše vzdělanější ženy. O vzdělání mužů se ve výzkumech nehovořilo, ovšem v budoucích výzkumech lze pracovat s otázkou, zda je možné, že si tuto možnost volí spíše páry s vyšším vzděláním.

Počet dětí

Počet dětí nepřináší tolik zajímavých informací. Většina párů má dvě děti, čtyři páry jedno dítě a tři páry mají děti tři. Dva páry byly v době rozhovoru v očekávání velmi brzkého narození třetího potomka.

Rodičovská dovolená

Většina otců ve výzkumném vzorku byla na rodičovské dovolené jedenkrát, ovšem někteří otcové zažili tuto zkušenost opakovaně, s více potomky.

Například otec5 byl na rodičovské dovolené s oběma staršími syny, a nyní souhlasil se třetí rodičovskou dovolenou s nejmladším synem. Otec13 byl na rodičovské dovolené s oběma staršími dcerami, a bude doma i se třetím potomkem, který se má brzy narodit. Otec15 také strávil nějakou dobu doma s oběma svými dcerami. Otec12 a otec5 byli na rodičovské dovolené opět dvakrát.

Zajímavá je také, že otcové 6, 9 a 10 byli s jedním potomkem na rodičovské dovolené, ale tuto volbu už s později narozeným potomkem nezopakovali. V těchto rodinách bylo rozhodnutí z velké části způsobeno vnějšími okolnostmi a možným vysvětlením tedy je, že muži svou zkušenost chtějí zopakovat spíše při vnitřní motivaci páru, či při stavu, kdy stále trvá, že je pro pár na základě vnějších podmínek nevýhodné, aby byla po celou dobu na rodičovské dovolené matka.

Pokud jde o délku samotného pobytu na rodičovské dovolené, jednalo se u nadpoloviční většiny (9 otců) otců z výzkumného vzorku o jeden až dva roky. Tři otcové pak byli doma půl roku až jeden rok, dva déle než dva roky a jen jeden méně než půl roku. Zdá se tedy, že rozhodne-li se pár pro to, že se matka navrátí do zaměstnání, jedná se častěji o delší období (aspoň jeden rok), nikoli o přechodných několik měsíců.

Zde je graf s přehledem délky rodičovské dovolené. Byl-li otec na rodičovské dovolené vícekrát, pracovala autorka v tomto grafu s nejdelším časovým úsekem. U otců, kteří byli v době výzkumu na rodičovské dovolené aktuálně, pracuje autorka s aktuálně dosaženou délkou.

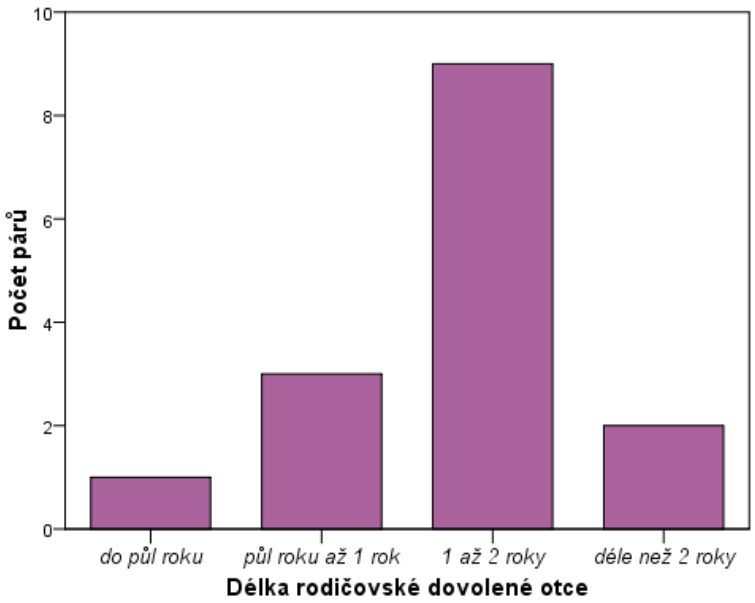

Graf 1 – Délka rodičovské dovolené otce

Zajímavým údajem je také věk dítěte při nástupu otce na rodičovskou dovolenou a návratu matky do zaměstnání. Nejdřívějším obdobím byly pouhé tři týdny po porodu dítěte (v případě matky8, která studovala) a šestinedělí u matky3. Nejpozději nastupoval na rodičovskou dovolenou otec11, až ve věku dvou let dítěte.

Byl-li otec na rodičovské dovolené vícekrát a věk dětí při nástupu se lišil, pracovala autorka s údajem vztahujícím se k nejaktuálnější rodičovské dovolené.

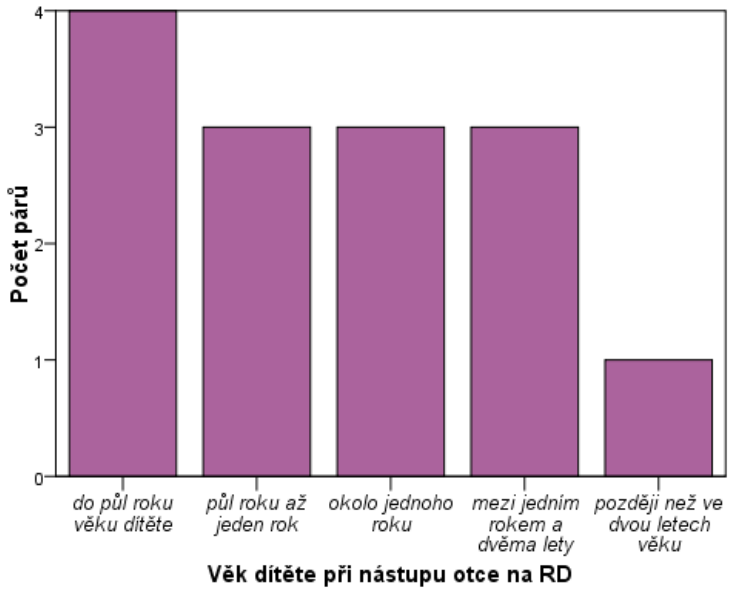

Graf 2 – Věk dítěte pří nástupu otce na RD

6.9. Výsledky

Spokojenost v partnerském vztahu

Mezi spokojené páry patří celá jedna třetina výzkumného vzorku, konkrétně pár1, pár4, pár6, pár12 a pár15. Spíše spokojenými páry jsou pak páry dva, a to sice pár3 a pár13.

Neutrální páry nejsou pro interpretaci příliš zajímavé, a proto od ní autorka upouští. Z této analýzy jsou také vyloučeny páry 2, 9 a 10, jelikož jeden z páru neodpověděl na více než jednu položku a páry by tak byly do skupiny řazeny zkresleně.

Spíše nespokojené páry byly čtyři, konkrétně pár7, pár8, pár 11 a pár14. Nespokojený pár se ve výzkumném vzorku nevyskytl ani jednou.

Z těchto údajů je patrné, že se v tomto vzorku rodičovských páru, které se rozhodly, že po nějaký čas bude na rodičovské dovolené otec, vyskytuje více spokojených či spíše spokojených partnerských dvojic než těch spíše nespokojených. Vyloženě nespokojené páry se ve vzorku vůbec nevyskytovaly.

To se dá interpretovat ve smyslu, že spokojenost v partnerském svazku je důsledkem zkušenosti s pobytem otce na rodičovské dovolené, například proto, že oba partneři byli obohaceni, matka například možností rozvíjet kariéru a být ve společnosti, otec zase rozvinutím vztahu s dítětem a časem pro sebe sama mimo pracovní koloběh.

Možná je ale spokojenost v partnerství naopak předpokladem pro volbu tohoto modelu, který bývá náročnější vzhledem k mnoha okolnostem; např. dítě zažívá odloučení od matky, otec se učí o dítě plně pečovat, pár se může setkávat s odsouzením z okolí, každý z páru mohl mít o chování partnera během RD otce odlišné představy. Do budoucího výzkumu tedy lze vstupovat s oběma hypotézami.

Zajímavé jsou ale dva páry, u nichž byla patrná výrazná diskrepance mezi jejich odpověďmi v dotazníku. Těmi byly pár7 a pár11. U obou dvou párů je matka ve vyšším pásmu spokojenosti, zatímco její partner naopak v nízkém pásmu.

Z odlišných odpovědí u otce7 a otce11 (odlišných oproti odpovědím jejich partnerek) se zdá, že otec7 vnímá vztah jako méně zajímavý, méně naplňující a méně radostný (blíže k odpovědi „skličující“) než jak to vnímá jeho žena. Také se zdá, že si více než ona dokáže představit, že by jejich partnerský vztah skončil a že by ho jiná partnerka dokázala učinit stejně šťastným. Jeho partnerka pro něj také není ideálem milostné partnerky, zatímco ona ho vnímá lépe než on ji.

Oba nevolili tolik souhlasnou odpověď na položku „kdybych mohl vrátit čas, žil bych opět se stejnou partnerkou,“ jako jejich partnerky. Otec11 zase vnímá vztah jako méně pevný než jeho partnerka, jeho ženě se daří uspokojovat jeho potřeby jen „trochu,“ cítí se ve vztahu obecně jen částečně spokojený a vztah jen částečně naplňuje jeho představy. Oproti své partnerce hodnotí vztah jako spíše nudný než zábavný, méně naplňující a lehce méně nadějný.

Na druhou stranu ale ani otec7 ani otec11 nevyplnili dotazník pouze ani výhradně negativně a je možné, že diskrepance v odpovědích pramení spíše z jiného přístupu k vyplňování odpovědí, kdy mohou patřit k lidem, kteří se spíše zdráhají zaškrtávat extrémně kladné póly na škálách, například z důvodu realistického pohledu na život, kdy ve skutečnosti jen těžko může být něco absolutně dokonalé.

Tabulka přináší konkrétní hodnoty indexu spokojenosti respondentů, kteří odpověděli na všechny položky nebo jim chyběla maximálně jedna odpověď. Barevně vyznačené kategorie jsou: zelená – vysoké pásmo, růžová – nízké pásmo, žlutá – neutrální pásmo.

Osoba	**Skór CSI**
M1	180
O1	173
O2	160
M3	169
O3	175
M4	190
O4	188
M5	169
O5	161
M6	179
O6	182
M7	170
O7	133
M8	135
O8	165
M9	180
M10	169
M11	170
O11	112
M12	175
O12	174
M13	181
O13	159
M14	144
O14	151
M15	179
O15	181

Tabulka 4 – Dosažené skóry respondentů v dotazníku CSI. Barevně vyznačené kategorie: zelená – vysoké pásmo, růžová – nízké pásmo, žlutá – neutrální pásmo.

Významnost jednotlivých kategorií ve výpovědích

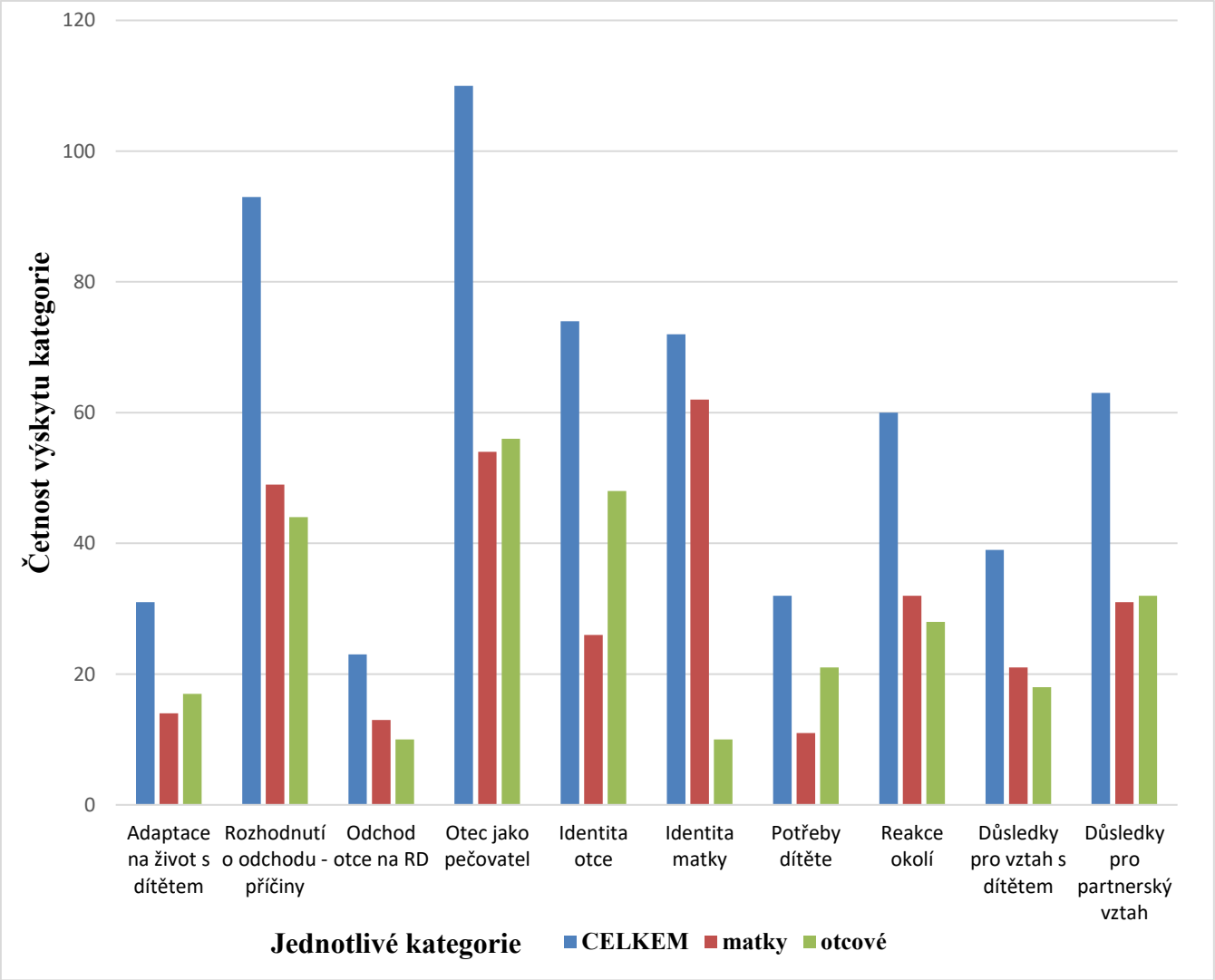

Tabulka 5 – Významnost jednotlivých kategorií sledovaná čestností výskytu v rozhovorech

Nejvýznamnějšími kategoriemi ve všech rozhovorech byly kategorie „otec jako pečovatel," „rozhodnutí o odchodu – příčiny" a identita otce a matky. Pokud jde o důsledky na vztahy, zmiňovali respondenti výrazně více důsledky pro partnerský vztah než pro vztah s dítětem, což ale mohlo být zkresleno tím, že na důsledky pro partnerský vztah přímo mířila jedna z otázek. Naopak méně zmiňovanými kategoriemi byl „odchod otce na RD," „potřeby dítěte" a „adaptace a život s dítětem". Vůbec se zdálo, že centrálními osobami ve výpovědích respondentů byly postavy muže a ženy, zatímco samotné dítě (děti) nebylo zmiňováno až tak často.

Pokud jde o rozdíly mezi muži a ženami, muži častěji zmiňovali „identitu otce" a „potřeby dítěte," ženy častěji „identitu matky." Další rozdíly byly spíše marginální.

Adaptace na život s dítětem

Většina párů v různých obměnách popisuje, že příchod dětí je pro vztah zatěžující zejména tím, že muž a žena na sebe náhle nemají skoro žádný čas, a když ho chtějí, musí se na to vyloženě zaměřit a vědomě na tom pracovat. Čtyři páry byly natolik otevřené, že zmínily i negativní vliv na intimní život páru, ačkoli to zřejmě zažívají všichni rodiče malých dětí.

Otec6 popisuje, že dítě člověka *„pohltí svýma potřebama“* a zboří rutinu. Pro vztah bylo pro otce6 první dítě šok, popisuje, že v tu chvíli odpadá vzájemná pozornost, což je sice náročné, ale *„chlap nemá ty hormony a dokáže si to racionálně odůvodnit“.*

Otec3 nastoupil na rodičovskou dovolenou hned po šestinedělí, a navíc u jejich vůbec prvního potomka, což mohlo mít vliv na to, že pro něj byly začátky dost náročné. Matka3 potvrzuje, že adaptace na dítě trvala poměrně dlouho; prvních 14 dní trvalo, než se otec3 vůbec *„přestal bát o to malinký miminko,“* a celý první rok doma a drastická změna režimu pro něj byl podle matky3 náročný. Naštěstí byla ale dcera hodné miminko a ze začátku hodně spala, což se matce3 jevilo pozitivně, ale pro otce3 byl naopak tento začátek (prví tři měsíce) *„hrozná nuda“* a takový koloběh a stereotyp.

Tento prožitek nudy a stereotypu sdílí i otec4, podle nějž začal být čas se synem i pro něj zábavný až tak v roce a půl, kdy už syn více interagoval a mohli podnikat víc různých aktivit. Otec8 se také v prvním půl roce spíše nudil, protože syn hodně času spal.

Pro matku6 bylo období těsně po porodu náročné: „*necítila jsem se moc dobře, nebylo mi dobře samotné doma.“*

Otec5 byl na rodičovské dovolené postupně se všemi třemi syny, a pokaždé na začátku zaznamenal období asi dvou měsíců, po které mu trvalo, než si *„zaběhnul vlastní režim.“*

Matka8 měla adaptaci na společný rodinný život s novorozeným potomkem ztíženou společným soužitím v domě tchýně a tchána, kteří ji nemají rádi, a během dne její počínání často kritizovali.

Páru14 přineslo narození syna podle matky14 nutnost plánování vzhledem k tomu, aby vždy byla zajištěna péče o syna. Dále matka14 vnímá větší zodpovědnost a víc povinností. Pro matku14 bylo ale poměrně náročné přijmout svou novou roli matky, celý první rok pro ni byl i z těchto důvodů náročný.

Otci10 zpočátku trvalo, než *„si na to zvyknul.“* Sám to časově odhaduje asi na měsíc adaptace. Také měl nejprve strach z reakcí okolí, obával se, že se ho budou kolemjdoucí vyptávat na to, kde má dcera maminku.

Rozhodnutí o odchodu – příčiny

Otec4 přehledně shrnuje motivy pro jejich rozhodnutí. Podle něj existovali tři roviny; z 50 % to bylo jeho přesvědčení, dané i výchovou, že není divné, když se muž výrazně zapojuje do péče o dítě i domácnost, ze 30 % to byla jejich zaměstnání (sám jako vědecký pracovník mohl pracovat z domova, zatímco žena jako lékařka chtěla získat atestaci) a z 20 % to byly ekonomické důvody. Matka4 podotýká, že „výměna“ byla manželova iniciativa a byli takto domluvení už před početím dítěte. Hlavním motivem podle ní bylo, že by byli tři roky doma moc dlouho pro oba dva z nich, a proto vymýšleli nějaký model, jak se prostřídat.

Otec7 chtěl být nějaký čas s dětmi doma už od začátku, a navíc se k tomu přidaly kariérní důvody na obou stranách; otce totiž už nebavila jeho práce (vychovatel v dětském domově), zatímco matka je lékařka, a naopak se jí hodilo získat dříve atestaci. Matka7 to osvětluje: *„primární bylo, že manžel chtěl, a to načasování vyšlo z životní situace.“*

Matka15 popisuje, že o tom, že by byl manžel nějakou dobu s dětmi přemýšleli již před narozením dětí, spíše ne úplně vážně, ale *„v úvahách to bylo.“* Otec15 zmiňuje ovlivnění svým kamarádem, díky jehož vzoru bral rodičovskou dovolenou a pobyt doma s dětmi jako své otcovské právo. Matka15 říká: *„oba jsme to tak chtěli“* a její manžel se podle ní na rodičovskou dovolenou těšil. Pro manželku byla podle otce15 výměna *„svým způsobem úleva.“*

Také matka14 uvádí, že její partner *„vždycky chtěl jít na rodičovskou“* a ona *„nikdy neměla tendenci mu v tom bránit.“* Kromě toho jí po více než roce doma *„chyběla práce.“* Zároveň se to takto vyplatí i finančně, jelikož má otec během RD více času na soukromé lekce ve fitness, kam si s sebou syna bere, což je finančně výhodnější než jeho stálé zaměstnání. Otec14 potvrzuje: *„už jsem to měl v hlavě dlouho.“* Důvody jejich rozhodnutí dělí na tři části a to sice: *„abych s ním byl a užili jsme se,“* jelikož předtím hodně pracoval a moc času doma netrávil, dále *„matka toho měla plný zuby“* a v neposlední řadě to byly právě výše zmíněné finance.

U páru1 bylo hlavním důvodem pro rozhodnutí to, že je matka rovněž povoláním lékařka a potřebovala praxi pro získání atestace. Sama matka1 také potvrzuje, že možnost dřívějšího

dokončení atestace a vidina toho, že nezakrní v kariérním růstu, byla nakonec hlavním motivem pro souhlas s tím, že na RD nastoupí její manžel.

Otce1 také přestávala bavit jeho práce, v níž byl v kuse 17 let a na rodičovskou dovolenou chtěl, údajně *„vždycky říkal, že by na ten rodičák šel,“* což potvrzuje i jeho manželka. To měl podobné i otec3, který před RD pracoval v bance, *„kde člověku nic neuteče,“* a kde nebyl spokojený a toužil po změně. Také pro otce5 byla rodičovská dovolená zároveň *„příležitost odejít po deseti letech z práce, byl to nějaký důvod práci opustit.“*

Podobné to bylo i u páru12, kde otec12 pracoval už 15 let v kuse jako sanitář, a v práci nebyl spokojen. Řekl dokonce: *„prostřední dítě mě zachránilo,“* jelikož pro něj byla rodičovská dovolená s prostředním synem (nyní je opět na rodičovské dovolené i s nejmladším synem) důvodem, proč opustit zaměstnání, které mu nevyhovovalo. Naopak matka12 má zaměstnání, které jí přináší uspokojení. Matka12 dodává, že v té době přišli s návrhem oba dva současně a že šlo částečně o inspiraci u jejich kamaráda, který už na RD byl.

Při rozhodování o tom, kdo půjde na rodičovskou dovolenou nyní s nejmladším synem, otec12 souhlasil již dopředu, že bude doma zase on, jelikož mu příliš nezáleží ani na jeho současné práci (na helpdesku), jeho práce pro něj není koníčkem. Matka12 říká: *„už to bylo tak nějak samo jasný,“* a že když zjistili, že čekají další dítě, řekl manžel *„ale na rodičovské budu já.“* Finanční situace podle otce12 v jejich případě *„nehrály takovou roli.“*

Kariérní důvody byly důležité i pro pár3, kde měla matka mnohem zajímavější zaměstnání v oboru reklamy, které ji bavilo. Kromě toho otec3 zmiňuje, že jeho partnerka dítě ještě tolik nechtěla, zatímco on ano, a tedy už před samotným početím otevřeně říkal, že na rodičovskou dovolenou rád nastoupí, což potvrdila v rozhovoru i matka3, ale dodala to, že ji sice práce baví, ale hlavním motivem pro rozhodnutí byly finance; ona je totiž OSVČ a neplatí si nemocenské pojištění. Zpočátku zvažoval pár3 i možnost částečných úvazků, ale v otcově zaměstnání by to údajně nebylo možné. Kromě toho je to takhle uspořádáno tak, *„abychom oba měli kvalitní čas s dítětem,“* protože kdyby byl v zaměstnání otec, vzhledem ke svým tréninkům fotbalu by dítě prakticky neviděl.

Otec13 byl na rodičovské dovolené už dvakrát, a bude i potřetí s dítětem, které nyní s přítelkyní čekají. Vysvětluje, že první dítě bylo neplánované, a že ho v tu dobu vyhodili z práce. Říká *„byl jsem obyčejná lopata,“* a že v té době neměl na to, aby uživil rodinu, ačkoli si hned našel novou práci. Ta ho ale netěšila a říká, že *„v práci nebylo o co přijít.“* Matka13 pracuje v oblasti, která je nejen finančně nesrovnatelná s tehdejším zaměstnáním otce, ale

navíc ji i baví a naplňuje. Podle otce13 tedy jejich rozhodnutí *„vyšlo ze situace“* a soudí, že tehdy jiné možné řešení v podstatě neexistovalo.

Matka13 k tomu dodává, že má její partner nyní ideální povolání pro RD, které může vykonávat v dílně v domě, kde rodina bydlí, zkrátka jeho práce šla s rodičovskou dovolenou lépe skloubit. Naopak v jejím oboru by jí při dlouhé pauze (už se dvěma dětmi za sebou by to byly čtyři roky) *„ujel vlak.“* Nicméně to nebere tak, že by se vzdala času s dětmi kvůli kariéře, říká jasně: *„holky jsou pro mě důležitější.“* Ráda by byla doma s dětmi, nicméně už v době první RD měli s partnerem nějaké úvěry, které bylo třeba splácet. Říká, že to takto plánovali už dávno a že rozhodnutí potom bylo *„jasná věc.“*

Během následujících let pak otec13 přetvořil s pomocí matky13 svůj koníček – brašnářství – v podnikání, a vzhledem k tomu, že má dílnu ve stejném domě, kde bydlí, může pracovat i při rodičovské dovolené.

V případě páru11 šlo o shodu několika motivů. Matce11 se *„ozvala kolegyně s nabídkou,“* a dostala tak šanci vrátit se na své původní místo. Finančně rodina problém neměla, ale matka11 už toužila po změně režimu a vysvětluje: *„už jsem chtěla být zase soběstačná.“* Naproti tomu otec11 v té době prožíval v profesní kariéře výrazný zlom; nedobrovolně opustil reklamní agenturu, kterou budoval od roku 1999, což se podle jeho slov stalo *„ze dne na den.“* Začal tedy místo vedení firmy pracovat pouze jako OSVČ, bez zaměstnanců, což mohl dělat i z domova. Nicméně podle něj jeho žena plánovala návrat do zaměstnání již před touto událostí, a bylo v plánu, že se bude do péče o nejmladší dceru zapojovat matka matky11. Otec11 přiznává, že před nástupem na rodičovskou dovolenou *„hodně pracoval, byl dost mimo domov a s dětmi se viděl málo,“* a takhle mohl své klienty *„obhospodařovat z domova.“*

Otec5 uvádí, že matka dětí v případě nejstaršího syna do práce chtěla, a později u dvou mladších dětí zase byla krátce po nástupu do nového zaměstnání, které ji baví a naplňuje. Matka5 o sobě sama řekla, že byla před narozením dětí workoholik. Matka5 k tomu dodala fakt, že z jejího pohledu byl manžel u nejstaršího syna v té době z práce unavený. U druhého dítěte podle matky5 šlo hlavně o finance a plánovali to už od začátku. S nejmladším synem byla hlavním důvodem nabídka nové práce, o kterou matka5 stála, ale na druhou stranu *„to nechtěla za každou cenu.“* Manžel ale podle ní říkal, že by mu to nevadilo, a dokonce se tak trochu zpět na rodičovskou dovolenou těšil. Otec5 hovořil o tom, že pro něj bylo snadné učinit rozhodnutí odejít na rodičovskou dovolenou, když ještě vůbec nevěděl, do čeho jde.

Naopak proti tomu, aby se matka vrátila do zaměstnání, stály podle otce5 úvahy o tom, *„že máma nebude s dětma a bude doma hrozně málo,“* (k zaměstnání matky totiž patří i cestování po republice). Otec5 soudí, že u posledního dítěte hrálo roli i to, že toho měla manželka *„plný zuby.“* Říká: *„předtím jsem měl práci, že jsem se taky vracel v pět, v šest, dvakrát do měsíce jsem měl služební cestu a taky jsem někde nocoval, a žena tu byla tady na ně sama na ty tři (…). Takže i vidina toho, že budeš mít pěknou práci, budeš mít pěknej plat, budeš v pracovním prostředí, které je na velmi vysoké úrovni, tak chápu, že i to je motivace toho, že chtěla jít do práce.“* Pro to má otec5 pět pochopení a dodává: *„já, když to tady někdy vidim, tak bych se tam zase zpátky vrátil, jako.“* Dále říká: „*když jsme si napoprvé vyzkoušeli, že to jde, tak podruhé už nebyl problém se znovu rozhodnout. A potřetí už to vyplynulo jako taková podivná samozřejmost,“* nicméně finanční stránka věci je stále ta hlavní. Matka5 dodává, že když *„záleželo vždy na manželovi, jestli kývne“* a že on ji pokaždé podpořil, řekl, že *„to nějak zvládnou.“*

U páru9 byla finanční situace poměrně zásadní. Otěhotnění matky9 bylo v té době neplánované, a otci v tom období právě skončilo jeho tříleté stipendium v zahraničí, ale neměl ještě dokončenou dizertační práci, a tedy ani zaměstnání na nějaké univerzitě v Čechách, a byl tedy prakticky bez příjmů. Jeho žena byla povoláním lékařka, a vyšší plat měla vlastně vždycky. Otec9 kromě této situace, která byla hlavní příčinou jejich rozhodnutí, doplňuje otec9: *„já jsem jako už předtím, jsem si říkal, že by mně to jako nevadilo, že by to byla fajn zkušenost. Ale, jo, samozřejmě by to bylo lepší, kdyby to bylo za jiných okolností, že člověk skutečně by na té rodičovské byl v klidu.“* Manželka navíc podle něj mohla díky tomu budovat kariéru a dříve získat atestaci. Podle otce9 bylo v jejich situaci toto rozhodnutí nejlogičtějším řešením a nejednalo se u nich o rozhodnutí na základně nějaké ideologie.

Matka7 říká, že s návrhem, aby se vrátila do zaměstnání přišel její manžel: *„byl to jeho nápad, sama bych do toho nikdy nešla.“* Měla obavy o to, aby netrpěla domácnost a aby bylo uklizeno podle jejích představ, protože pro svou pohodu opravdu potřebuje doma pořádek. Podle svých slov chtěla tuto výměnu až v jednom roce věku dítěte, teprve tehdy *„si to dovolila,“* ale domluvila se s manželem, že jedině, pokud bude i v domácnosti vykonávat vše, co předtím vykonávala ona.

Poměrně specifická byla situace u páru8, kde otec vidí hlavní důvod pro jejich rozhodnutí moment *„když partnerka řekla, že dítě nechce.“* S matkou8 se tedy shodují na tom, že rozhodnutí padlo vlastně už před početím dítěte. Otec8 podle své partnerky *„hrozně moc chtěl dítě,“* ale z debat vyplynulo, že *„budeme mít dítě, ale ty budeš doma.“*

Roli v rozhodnutí páru6 hrály hlavně finance, matka6 říká: *„kdybych já zůstala doma, nežilo by se nám dobře.“* Nicméně svou roli sehrála i tehdejší neznalosti sociálního systému a různých dávek, které by rodina bývala tehdy mohla čerpat (příspěvek na bydlení a podobně). Matka6 tehdy dostala na úřadech nesprávné informace, kdy jí bylo řečeno, že na žádnou další pomoc od státu nárok nemá, a proto tehdy začala hledat práci. *„Jinak bych asi zůstala doma já,“* říká. *„Byla jsem doma sama s miminkem, nekojila jsem, dcera byla hodná, nechtěla od nás moc chovat, a navíc otce práce nebavila, chodil domů deprimovanej,“* vylíčila matka6 tehdejší situaci. Otec6 popisuje, že rozhodnutí chvíli zvažovali, ale nakonec na základě racionální rozvahy souhlasil. *„Byl jsem k tomu otevřený a řekl jsem si, že bude fajn něco nového poznat.“* Matka6 se po porodu necítila moc dobře a říká: *„byla jsem ráda, že můžu jít do práce.“*

Také matka1 se doma necítila úplně dobře. Na rodičovské dovolené, kde byla celkově asi rok a půl a bezprostředně předtím se starším synem celou dobu, se cítila *„vyflusaná a protivná,“* a po výměně s otcem si připadala hodnější. Další úlohu sehrála také povaha matky1, sama říká, že má ráda změnu, aby jí činnosti dodávaly energii, aby ji bavily a doma měla už takový pocit vyhoření.

U páru číslo 2 byl charakteristický společný postoj k výchově a péči o děti, kdy už od začátku chtěli čas s dětmi rozdělit rovnoměrně mezi sebe. Matka2 si pochvaluje, že to vždy bylo tak, že ten, který se vrátil z práce se připojil a byli *„všichni spolu, jako rodina.“* U prvního dítěte si otec2 chtěl zařídil zkrácený úvazek, aby se manželka po čase mohla částečně vrátit do práce, nicméně zaměstnavatel tomu nakloněn nebyl, a tehdy to vyřešili flexibilní pracovní dobou. U druhého dítěte pak otec očekával stejný postoj zaměstnavatele, a proto se rovnou rozhodli, že nebudou vyjednávat o formách zkrácené úvazku a že pro dobrou péči o dvě děti by nešel zkombinovat zkrácený úvazek matky a plný úvazek otce a z tohoto důvodu nastoupil otec2 na rodičovskou dovolenou. Matka2 pracuje na pracovišti, kde je nutné si v pravidelných intervalech obnovovat kvalifikaci, a kromě toho byl v zaměstnání i personální podstav. Dalším z důvodů bylo také to, že má matka2 o trochu více peněz než otec2.

Otec2 byl plně doma byl 4 měsíce a posléze si našel brigádu, tak, aby oba dva mohli věnovat pozornost dětem, ale zároveň nebyl ani jeden z nich odříznutý sám jen v domácnosti. Jako jediný pár z výzkumného vzorku také zmínili, že občas (už od prvního synka) využívají služeb paní na hlídání, která se stala takřka součástí rodiny a pro syny funguje skoro jako babička.

Matka10 zvažovala i jiné možnosti upořádání péče o dítě, nicméně nechtěla chůvu, prarodiče obou z páru bydlí daleko (na Slovensku, kam je to 7 hodin cesty) a v jejím zaměstnání by sice asi bylo možné domluvit částečný úvazek, ale vzhledem k charakteru práce finanční manažerky měla matka11 obavy: *„skončilo by to na plném úvazku,“* vysvětluje. Otec10 si podle svých slov tehdy řekl: *„dobře, zkusím to.“* A dodává: *„Byl jsem s tím smířený, chtěl jsem to vyzkoušet.“*

Pokud jde o finanční stránku, každý z respondentů ji nějakým způsobem zmínil, ačkoli ne u všech rodin hrály finance zásadní roli.

Finance nebyly zásadní pro pár1. Ti sice zvažovali i finanční stránku rozhodnutí, kdy bylo podstatné říct si, zda se jich nějak zásadně dotkne, když bude na RD otec, což v tomto případě bylo tak nastejno, možná měla manželka dokonce trochu vyšší plat, díky službám. Matka1 potvrzuje, že finance zásadní roli nehrály, protože obě varianty vycházely finančně téměř stejně.

Naopak důležité finance byly pro pár3. Matka3 měla ve svém zaměstnání výrazně vyšší plat, a jelikož musí pár3 splácet hypotéku, hrály finance v rozhodování podstatnou roli. Matka3 k tomu doslova dodává: *„kdybychom vydělávali stejně, zůstala bych já.“* Jako motivaci ale matka3 vidí nejen splácení hypotéky, ale i to, že mohou *„dopřát dítěti něco navíc,“* a že udrží finanční standard rodiny a nebudou se muset stresovat například s obyčejným nákupem jídla.

Otec5 také uvádí jako hlavní důvody ve všech případech své rodičovské dovolené právě ty ekonomické, kdy na počátku *„šlo hlavně o to, že jsme měli hypotéku a manželka byla v práci ohodnocená podstatně lépe než já.“*

U páru6 byly hlavním důvodem k rozhodnutí také finance. V počátcích rodičovství měli poměrně málo peněz, práce otce6 „*nebyla nic úchvatnýho,“* a matka6 tehdy měla nárok jen na nejnižší rodičovský příspěvek, protože před porodem pracovala v zahraničí. Matka6 tedy začala hledat práci, a dostala velmi dobrou (zajímavou i dobře finančně ohodnocenou) pracovní nabídku jako projektová manažerka v překladatelské firmě v jiném městě, kam se rodina přestěhovala.

U páru9 byla finanční situace poměrně zásadní, neboť otci skončilo jeho tříleté stipendium v zahraničí, ale neměl ještě dokončenou dizertační práci, a tedy ani zaměstnání na nějaké univerzitě v Čechách, a byl tedy prakticky bez příjmů. Jeho žena byla povoláním lékařka, a

vyšší plat měla vlastně vždycky. Rodiče otce9 se tehdy nabízeli, že budou rodinu financovat, což ale pár9 hned odmítl.

Podle matky8 by její partner rodinu neuživil, a i nyní má při rodičovské dovolené on i jeho partnerka brigády (otec8 k rodičovské dovolené a matka8 ke své doktorandské práci a svému podnikání).

Podle matky10 pro ně bylo *„rozhodnutí jenom o financích.“* Mají hypotéku a vzhledem k tomu, že otec11 je pedagogický pracovník, byla by pro ně *„rodičovská zásek do financí.“*

Velice zajímavá je situace u páru15, kdy bylo rozhodnutí o pobytu otce na RD finančně nevýhodné, jelikož je matka pedagožka a otec programátor. Vyměnit se chtěli ale i přes to a podle matky15 se tehdy dohodli jen na tom, jestli *„mají dost našetřeno.“* Paradoxně tedy rodičovský pár šetřil finance na to, aby mohl být otec doma.

<u>Odchod otce na rodičovskou dovolenou</u>

Matka1 zmínila, že si pamatuje jen organizačně složitější úřední proces, zejména s ohledem na daně (úlevy z daní), kdy bylo třeba opakovaně komunikovat s účetními od obou zaměstnavatelů.

Podle matky13 její manžel zvládl přechod na RD *„úplně v pohodě.“* Jí samotné byl její odchod *„do jistý míry líto,“* mimo jiné proto, že s dětmi začala být větší zábava až s vyšším věkem, když už byly s otcem, a ne s ní.

Pro otce9 byla změna režimu *„radikální“* a dokonce to popisuje jako *„velmi velký převrat.“* *„To chvíli trvalo, než jsem si to vlastně jako uvědomil, nakolik se prostě skutečně jaksi do toho, do té péče o rodinu musím vložit,“* říká.

Podobně to vnímal otec11, pro něhož byl počátek RD doslova *„kulturní šok,“* hlavně proto, že byl ze zaměstnání zvyklý si svůj čas organizovat sám, zatímco najednou musel respektovat potřeby a nálady dítěte. Popisuje, že to pro něj bylo stresující období, a to zejména vinou ztráty pevné struktury dne a propadu v jeho příjmech.

Matka5 popisuje, že se u ní u prvního dítěte ze začátku vyskytla *„panika, jestli to (manžel) zvládne,“* měla tendence zaobírat se tím, kde jsou, co má dítě na sobě, co jedli, jestli je všechno v pořádku a musela si říct, ať na to nemyslí, že *„dítě nějakým způsobem přežije, dobře přežije.“*

Matka2 nastupovala u druhého dítěte zpět do práce po půl roce, co byla doma a popisuje, že *„to ze začátku byl vždycky trochu šok, protože to dítě, když je hodně malé, tak tu maminku opravdu potřebuje“* a pro ni byl návrat do práce ze začátku dost obtížný. V té době ještě kojila, takže musela řešit i praktické problémy jako *„aby neměla v práci mokré fleky na triku.“*

Matka12 popisuje, že v období po nástupu otce na RD vedli s manželem debaty ohledně kojení dítěte, kdy jí manžel chtěl syna vozit na kojení do zaměstnání, což si matka12 nepřála.

Pro pár3 a pár4 bylo typické jakési přechodné období, kdy byl sice doma oficiálně otec, ale matka po určitou dobu trávila doma velké množství času a změna tak byla pozvolnější. U páru3 matka až do 7 měsíců věku dítěte chodila do práce jen na půl den, také proto, že ještě kojila. Tohle období si matka3 pochvalovala. Pár4 zase zvolil jako přechodné období letní prázdniny, kdy byli doma hodně času oba dva, aby si syn více zvykl na přítomnost a péči tatínka.

Pro otce8 byl hodně těžký první půlrok s dítětem: *„ano, prvních šest měsíců bylo těžkých (...) On byl syn hodně nemocný, takže my jsme hodně lítali po doktorech, byl v nemocnici. Ještě – malý se narodil se žloutenkou, takže byl v nemocnici dva týdny, pak jsme byli dva týdny doma, pak jsem zase deset dní byl s malým v nemocnici já, protože měl zánět hrtanu a průdušek, do toho měl rýmu, do toho se mu táhl zánět spojivek, který měl od porodu. Bylo toho hodně, no,“* líčí otec8. Asi v šesti měsících věku se nejen zlepšil zdravotní stav dítěte, ale nastal posun i v jeho schopnostech interagovat: *„začal vnímat, začal se otáčet,“* předtím popisuje otec8 péči o syna jako nudu a nicnedělání, nicméně s tím, že musel stále dávat pozor a být pro syna k dispozici, takže se nedokázal uvolnit a ani si například vzít knihu ke čtení.

Otec1 uvádí, že zpočátku *„vyžadoval mrazák, kde budou krabičky s jídlem,“* neuměl vařit a najít si čas na to sám se najíst. Také zpočátku neuměl dobře plánovat čas. Matka1 popisuje, že podle ní se manžel musel naučit kromě vaření hlavně organizaci činností a času.

Pro matku8 bylo období, kdy na rodičovskou dovolenou nastoupil otec, zároveň obdobím, kdy došlo k vyhrocení konfliktu mezi ní a tchýní, u níž i s partnerem a dítětem bydleli. Jeho důsledkem bylo to, že se matka8 musela odstěhovat a s partnerem i svým synem se po dobu dvou měsíců vídala jen přibližně třikrát týdně. V té době ji hodně podpořili její vlastní rodiče, a dokonce v tomto vypjatém období dokázala dodělat magisterský titul na dvou oborech a posléze se jim podařilo najít si společný podnájem ve městě, kde matka8 nyní studuje

doktorské studium. Tehdy se s tím vyrovnávala tak, že se zabrala do práce, což komentuje: *„Já jsem si to udělala tak, abych na to nemohla myslet, protože ty myšlenky byly ubíjející.“*

Otec jako pečovatel

Podle otce1 si děti *„na mamince víc vypláčou,“* a on je ve výchově důslednější, stejně jako otec5, který má s dětmi jasně daný režim a pravidla *„třeba večeře se prostě dojí u stolu.“* Přísnější v hlídání povinností je podle své ženy i otec11.

Podobně to vidí u svého manžela matka10, která popisuje: „*on jí dal více ten režim a řád než já, že kolikrát, když jsem s ní doma já, vyměknu (...). On to držel, a je to správně, si myslim.“* Podotýká, že se od svého muže, pokud jde o výchovu, učí, jelikož má muž spoustu zkušeností z dlouholeté pedagogické praxe. Někdy je otec10 podle své manželky i kreativnější v hraní. Otec11 soudí podobně, že jsou muži ve výchově ti zásadovější, a ženy ty emocionálnější. Matky podle něj dětem „*víc odpustí a děti si na nich víc vybrečí.“*

Matka1 popisuje, že je její manžel ve výchově trpělivější. Navíc se podle ní muži obecně při péči o děti méně bojí a více si s dětmi hrají. Otec4 byl oproti své manželce více uvolněný, nesvázaný nějakými plány, z nichž by pramenila nervozita, a také matka5 popisuje u svého muže *„klidnější tempo.“*

Podle otce10 má výchova vypadat takto: *„Tatínek by měl životu dítěte dávat řád a smysl.“* U nich v páru vnímá sám sebe jako přísnějšího, naopak jeho partnerka *„to bere volněji.“* Obecně podle něj *„asi ta maminka tomu dá, tomu dítěti, víc, o tom žádná. Ten tatínek jako, on to nějakym způsobem přetrpí, snaží se to udělat co nejlíp to jde (...), ale ty zkušenosti, ten cit a jedno s druhým, to se prostě fakt nedá nahradit.“* Matka má podle otce10 víc zkušeností a citu a například pozná co znamená který druh pláče, zatímco otec se to podle otce10 musí postupně naučit. *„Chlapi to v sobě nemají,“* říká.

Naopak podle otce8 *„to chlap tolik neřeší,“* což vnímá podobně i jeho partnerka, která říká: *„otec nemá tolik starostí, jako by měla matka, nepárá se s tím,“* zatímco matky chtějí za každou cenu uspokojit potřeby dítěte. Navíc matka8 soudí, že vlivem této mužské péče bude jejich syn *„hodně samostatné dítě.“*

Podle otce9 prožívají ženy mateřskou a rodičovskou dovolenou jinak než muži: *„zaměří se na něj stoprocentně, nestará se o nic jiného, nemusí se starat o finance, pokud nechce.“*

Podle matky5 je to tak, že: *„my ženský jsme nastavený víc multifunkčně, ale muž si prostě hraje s dětma a je víc v klidu, než my ženský“*

Matka15 popisuje, že u nich má její manžel *„větší nadhled“* a *„spoustu věcí nezná tak do detailu a jsou mu trochu jedno,“* jako například které oblečení se k sobě hodí a které ne. Díky tomu si i matka15 uvědomuje, že *„člověk nemusí řešit úplně všechno.“* Samu sebe vidí matka15 jako úzkostnou (zejména u prvního dítěte), zatímco manžel byl *„víc v klidu.“*

Na rozdíl od žen si pak muži podle matky15 dokážou i během rodičovské dovolené *„dělat si i svoje a myslet na svoje věci,“* a popisuje, že jejich dcery od ní vyžadovaly neustálou pozornost, zatímco u otce více respektovaly, že potřebuje dělat i něco jiného a zabavily se samy.

Matka9 soudí, že oni to mají v páru rozdělené jinak, než jak je tomu ve většině partnerství: *„Já jsem ta přísnější, muž je mírnější.“*

Otec15 soudí, že *„líné rodičovství otcům jde líp než maminkám“* a přístup otců k péči o děti ilustruje na popisu dovolené jeho a skupiny otců s děti, kdy je to *„pohoda, děti se nechaj běhat venku, je tam příjemná atmosféra.“* Se svou manželkou je otec15 *„vyladěný,“* ale setkává se i s ženami – matkami, které jsou ve starosti o děti až hysterické, což je ale podle otce15 spíše záležitostí jejich ideologie, ne přímo pohlaví.

Otec12 popisuje sám sebe jako *„líného otce“* a soudí, že je jeho manželka akčnější. Matka12 soudí, že obecně berou muži péči o dítě „*volnějc,“* ale že „*je rozdíl o kolikáté dítě se staráte.“* Její manžel totiž podle ní „*s druhým dítětem získal pocit, že je to brnkačka“* a teď se třetím, které není tak klidné jako bylo to starší se otec12 podle manželky „*chová ‚jako prvorodička‘,“* což se projevuje tak, že matce12 během dne často volá, je nervózní a příliš opatrný, což matku12 překvapilo, jelikož čekala, že bude v péči spíše laxní. Ačkoli se většinou jedná o běžné situace (z pohledu matky12), manžel si s nimi neumí sám poradit, soudí matka12 na základě této zkušenosti, že muži nejsou na péči o malé děti úplně uzpůsobeni.

Matka3 soudí, že *„mateřský instinkty jsou daný,“* a probouzí se díky společně stráveným dnům v porodnici. Tento čas otcům podle matky3 chybí, a i když se pak všechno také naučí, je to pro ně složitější. Také soudí, že ona by mnohé ve výchově dělala jinak, a naopak byla důslednější. Na druhou stranu je podle ní otec3 *„nejlepší možnej táta pro moje dítě.“* Také matka5 říká, že *„lepšího chlapa pro svý děti si neumím představit“* a dokonce dodává: *„vím, že je možná chvílema i lepší máma než já.“*

Matka6 také vnímá to, že *„matky mají přirozeně úplně jinou vazbu, jsou k dítěti přilnutý, maminky jsou víc citlivý,“* a prostě *„maminka je maminka.“* Otcovská péče je podle matky6 racionálnější a jsou tvrdší autoritou, zatímco matky jsou podle ní emocionálnější a dokážou dítě utěšit, zatímco *„tatínek je spíš ještě popíchne.“* Její partner měl vše víc naplánované, nicméně *„byl nadšený,“* a *„vařil a všechno si vyzkoušel.“* Věnoval se s dcerou hodně kolektivním aktivitám, chodili společně na kroužky.

Otec6 neshledává rozdíly v samotné péči o dítě, ale rozdíl vnímá u mužů a žen v postoji, *„ženy vnímají situaci jinak, víc emocionálně, žensky, muži víc prakticky, analyticky.“*

V podobném duchu soudí matka14: *„tatínkové to tolik neprožívaj a asi je to dobře.“* Podle ní jsou matky úzkostnější a otcové *„víc v pohodě.“*

Otec11 soudí, že *„tatínkové neví, jak děti zvládat, nejsou tak emocionální jako ženy.“* Ženy mají podle něj vyšší emoční inteligenci a dokážou se dříve dostat na stejnou vlnu se svými dětmi. Jsou podle něj šikovnější a zdatnější v komunikaci se svými dětmi a s péčí mají zkušenosti už od raného věku díky hře s panenkami a podobně (podle něj na rozdíl od chlapců). Říká: *„já se to musel naučit, jak miminko držet, dotýkat se jich, přebalovat, koupat,“* zatímco jeho žena pro to podle něj měla vlohy. Dalším z faktorů, které v těchto rozdílech otec11 vnímá, je zážitek matek s porodem, díky němuž mají s dítětem větší pouto, podporované i působením hormonů. On sám sice byl přítomen u všech třech porodů, nicméně u sebe takové navázání pouta s potomky nevnímá.

Péče o dceru byla pro otce11 náročná i z toho důvodu, že se podle něj dítě chová nepředvídatelně, zatímco on má rád řád.

Pro otce12 je náročnější péče o nejmladšího syna, který je ve srovnání se synem prostředním, s nímž byl rovněž doma, *„divoký.“* Péče o staršího syna byla pro otce12 příjemnější.

Také otec15 byl doma na rodičovské dovolené dvakrát a vnímal rozdíly v náročnosti péče už jen vlivem počtu dětí. Se starší dcerou byla rodičovská dovolená *„klidná a pohodová,“* zatímco s mladší dcerou už museli s manželkou řešit odvádění a vyzvedávání ze školky, bylo to pro ně složitější a během dne se *„vyloženě střídali.“*

Podle otce4 mají muži výhodu i v tělesné konstituci a síle, protože např. vydrží dítě nosit v nosítku, a jsou tím tak obratnější a mohou podnikat různé činnosti bez omezení, jaké přináší pohyb s kočárkem.

Otec3 neshledává péči matky a péči otce moc odlišnou, podle něj *„všichni začínají od nuly.“* Tento postoj ale může být sycen vlastním prožitkem, kdy se jeho manželka vrátila do práce hned po šestinedělí, a i on tím pádem zřejmě intenzivně prožil období úplně rané péče o nemluvně. Otec4 dokonce předpoklad toho, že *„každá žena je rozená matka“* označuje za předsudek společnosti a považuje za nutné uvědomit si, že i ženy potřebují mít, kromě dítěte, i čas na *„své věci.“* Podle něj není důležité, zda je s dítětem otec nebo matka, hlavně, když je to ten, koho to baví. Matky mají podle něj navíc jedině benefit prsou a kojení.

Také otec13 si myslí, že mezi mateřskou a otcovskou péčí nejsou rozdíly, podle něj *„je to úplně to samý,“* a ženy to možná jen trochu víc prožívají a jsou starostlivější. *„Chlap nemá mateřský pudy, bere to volněji,“* vysvětluje otec13 a dodává, že jeho přístup k výchově je *„střízlivější, s nadhledem.“*

Podle matky13 jsou muži uvolněnější a matky starostlivější a na rozdíl od otců mají obavy, jak je bude soudit okolí. Podle matky13 dokážou muži na rodičovské *„od sebe odstínit“* jiné starosti, než jsou děti, které matky na RD běžně zajišťují – například úklid. Soudí, že je to *„pro děti zdravý přístup“* a že *„špinavé dítě – šťastné dítě.“*

Otec1 zajišťoval nejen péči o dceru, ale i o domácnost a staršího syna. Jeho denní činnosti popisuje následovně: *„ráno jsem musel odvézt syna do školky, pak tady občas něco uklidit, občas vyluxovat, uvařit no a mezitím bavit ju – buď si hrála sama nebo teda nezbývalo, než aby vařila se mnou. Po o jsem ji dával dát spát.* (…) *A odpoledne zase společně vyzvednout syna ze školky, a pak jak kdy, někdy jsme se vrátili domů a manželka tu už byla a někdy bylo potřeba něco zařídit, tak jsme to vyřídily na procházce po městě a někdy jsme jeli kousek od školky na kole.“* Nicméně domácí práce neměli nikdy rozdělené tak, že by otec1 očekával, že je bude vykonávat žena.

Podobně to měl s péči o domácnosti i otec3, který říká, že zajišťuje všechno kromě žehlení, ačkoli by se to i ochotně naučil, ale manželka chce, aby aspoň něco v domácnosti zůstalo jen na ní.

Otec7 se také, hlavně na počátku rodičovské dovolené, věnoval celému chodu domácnosti, *„vařil, pral a všechno to kolem.“* Také otec10 se věnoval i všem domácím pracím.

Otec14 k péči o domácnost říká: *„neperu, partnerka vaří, jinak se starám o všechno.“*

Matka8 líčí, že během rodičovské dovolené došel otec k poznání, že je třeba kromě péče o dítě i uklízet: *„On zjistil, že jakmile je tady pořádek, systém, neválejí se tu odpadky, tak já*

jsem najednou taky příjemnější.“ Zpočátku totiž měli mezi sebou ohledně péče o domácnost konflikty; matka8 se vracela unavená z práce a ze školy, a otec8 to nevnímal a měl tendence matce8 předat dítě s tím, *„že teď mám službu já,“* jak matka8 popisuje. To si ale časem pár8 vyjasnil. Otec8 říká: *„spíš uklízím pro ní než pro sebe.“*

Pokud jde o péči o domácnosti, tu otec2 spíše nestíhal, protože jeho rodičovská dovolená připadla na letní prázdniny, a měl tím pádem na starost oba syny. Sám to glosuje větou: *„byl spíš úspěch, když se podařilo to množství nepořádku za den vyloženě nezvýšit.“* Také otec5 nedává na úklid důraz, říká: *„nemám pocit, že by doma muselo být načančáno, radši s nimi udělám něco veselýho.“* Otec12 popisuje, že je při náročné péči o syna *„rád, když je doma jakž takž uklizeno.“*

Matka1 popisuje péči svého manžela o děti veskrze v pozitivním světle, podle ní je manžel *„hračička,“* s dětmi ho to baví a je akční a zábavný.

Matka9 popisuje, že její muž byl *„s holčičkou od začátku výbornej, neměl problém ji obstarat,“* a věnoval se i úklidu domácnosti. Jen *„nebylo navařeno tak, jak bych si přála,“* upřesňuje matka9.

Otcové1, 2 a 4 si čas s dětmi na rodičovské užívali, pro oba to byla zábava. Otec2 pro děti vymýšlel program hlavně mimo domov, popisuje, že se mu s dětmi líp vycházelo, když měli nějaký plán, někam vyrazili, zkrátka snažil se vymýšlet program *„aby to byla zábava pro oba.“* To ocenila i jeho manželka, která vyzdvihuje to, že se otec neuzavřel doma a častěji bral syny do společnosti, aby mohl trávit čas i s dospělými – zkrátka nezapomínal na starost o sebe.

Otec9 se s dcerou věnoval během dopoledne spoustě aktivit mimo domov, bral ji na různá organizovaná cvičení a na zpívání. Otec5 se také dětem věnuje aktivně, popisuje: *„snažím se hrát si, povídat, věnovat se jim, něco je naučit.“* Také otec3 se snaží vymýšlet nejrůznější aktivity a trávit čas mimo domov, ačkoli je pro něj náročné aktivity vymýšlet. S dcerou ale chodí *„do herničky, na plavání, na různá cvičení.“* A čas otci3 zbývá i pro svou zábavu, jelikož hraje poloprofesionálně fotbal a péči o dítě si s manželkou organizují tak, aby mohl několikrát týdně večer na tréninky a o víkendech na zápasy.

Otec13 se s oběma dcerami věnoval také i aktivitám mimo domov; jednou týdně chodili na cvičení, a také na plavání. Péče o děti je pro něj náročná například, když se děti vztekají, ale ví, že *„to k tomu patří.“* Čas spánku dětí pak věnoval vždy práci v dílně, stejně jako večery,

kdy mu, jak s nadsázkou řekl *„skončila směna“* a šel zase na pár hodin pracovat do dílny, odkud se pak vracívá okolo osmi hodin večer a večery pak tráví všichni jako rodina. Otec13 je rád, že při rodičovské dovolené může být doma *„a dělat to svý řemeslo.“* Jeho partnerka, matka13, popisuje, že se její muž zapojoval do péče již od porodu. Říká: *„on si to opravdu užívá, jsou jenom spolu, manžel úklid a domácnost moc nestíhá.“* S dětmi podle matky13 chodí na kroužky, na cvičení, plavání, i s nimi obstarává různé pochůzky, má je prostě *„pořád s sebou.“*

Otce11 čas s dcerou podle jeho manželky těšil, a navíc se zvládal během dne věnovat i svým starším dětem, zejména prostřední dceři, s níž chodí na hokejové tréninky, kde dokonce dělá pomocného trenéra.

Otec14 oproti své manželce synovi méně čte, ale naopak mu dopřává víc pohybu. Také brzy po svém nástupu na RD *„zrušil kočár.“* Díky tomu a díky času s otcem ve fitness centru je na tom syn *„fyzicky líp,“* protože *„v tělocvičně lítá.“*

Otec10 popisuje, že se s dcerou *„dalo blbnout“* až v jejích dvou letech, a tehdy trávili společný čas například na zahradě, kam pořídili zahradní bazének. Jinak bral dceru hodně ven, chodili například krmit kachny a na pískoviště, kde bylo hodně dětí v dceřině věku.

Otec8 si rodičovskou dovolenou užívá a je to pro něj až *„propadání zpět do dětství, vlastně si teď užívám dětství znova.“* Otec4 podobně hodnotí RD jako *„nejlepší období života,“* kdy si užíval zejména to, že neměl pevně daný žádný denní rozvrh a mohli si vymýšlet program za pochodu, ale i on uměl myslet na sebe a říká, že *„nežil jen pro to dítě, nesemlelo ho to.“*

Otec9 porovnává sám sebe se svou manželkou a říká: *„Já jsem měl menší snahu se dítětem zabývat mentálně pořád,“* jako to vnímal u matek na kroužcích, kam s dcerou chodili. U sebe samého popisuje volnější přístup k výchově – laissez-faire, který je podle něj míň systematický a volnější.

Také otec7 popisuje, že je to pro něj doma někdy *„ubíjajúce, furt rovnaké a jako nejsem ochotný být na 100 % na rodičovské.“* Rodičovská dovolená je pro něj *„trošku more challenging, než čakal.“*

Matka7 si pochvaluje, že když jsou doma spolu dva kluci, *„užijou si jiný styl, dělají zajímavé věci, chodí spolu na stěnu, chodí ven dvakrát za den,“* a mají jiné priority, například místo douklizení jdou radši znovu ven, a úklidu se otec věnuje poté, co se vrátí z práce matka a je se syny zase chvíli ona.

Pár3 bydlí ve stejném domě jako babička z matčiny strany (matka matky3), takže otci3 občas tchýně vypomáhá s péčí o dceru, ale podle jeho slov je to spíše výjimečně. Otec5 také využívá pomoc prarodičů dítěte, ale naopak těch svých: *„bydlí tady ve městě taky, takže se snažím užívat pomoc i jejich, to si myslim, že je taková dost neocenitelná záležitost.“* Podle otce5 mají prarodiče dětí větší tendenci se do péče zapojovat a otci pomáhat, když je na rodičovské dovolené muž, což zažíval i otec11, k nimž se tchýně v počátcích jeho pobytu na rodičovské dovolené, dokonce stěhovala, aby pomáhala. U páru6 také s hlídáním hodně pomáhala babička z matčiny strany. U páru7 se do hlídání hodně zapojují právě rodiče matky, kteří přijedou, kdykoli je třeba, a dokonce si asi třikrát do roka berou vnuky na celý týden.

Otci11 zpočátku (několik měsíců) s nejmladší dcerou pomáhala babička z matčiny strany, která jezdila i na celý týden a u páru11 bydlela, což podle otce11 vyžadovalo toleranci z obou stran. *„Kdybych si mohl vybrat, tak tam nebydlela, ale za pomoc v začátku jsem byl vděčný,“* vysvětluje otec11.

<u>Identita otce</u>

Pro otce1 je podstatný nabytý pocit sebedůvěry, má teď pocit, že se dokáže postarat. Podle otce2 otcovství a děti v člověku pěstují trpělivost a odeznělo u něj *„nutkání večer sedět u počítače a něco si dělat, už to nešlo.“* Je na sebe hrdý.

Otec9 se cítí kompetentnější v roli otce v porovnání například se svým otcem, když on byl malý. *„Dokážu se o děti postarat v praktických věcech,“* říká a dodává, že až teď s vlastními dětmi dokáže ocenit to, co všechno dali jeho rodiče jemu. Jinak ale podle otce9 nedává péče o malé děti a jeho neměnný řád moc prostoru pro *„meditování nad tím, jaké to je.“*

Otec8 je díky péči o syna zodpovědnější a také mu rodičovská dovolená pomohla v jakémsi osobním rozvoji. Říká: *„neřeším blbosti, našel jsem si priority, neprokrastinuju.“*

Otec3 si teď připadá trpělivější a učí se toleranci a tomu *„nepřenášet svůj vztek na dítě a tlumit v sobě jeho projevy.“*

Otec5 popisuje: *„mám v sobě někdy výčitku, že s nima není manželka, a doufám, že se to v budoucnu proti ní neobrátí.“*

Matka4 soudí, že její muž byl na RD spokojený, že *„potřeboval být chvíli sám.“* Také matka6 si myslí, že rodičovská dovolená partnerovi prospěla, protože *„měl čas pro sebe, s jedním dítětem je to mnohem snazší a on se vyvinul, posílil se, myslím, že z toho, co se tehdy naučil, čerpá do teď.“*

Otec5 říká: *„nesnažím se z toho dělat vědu, hledám nějakou zlatou střední cestu.“* V kontrastu k tomu otec3 vypráví: *„ze začátku jsem se snažil, abych byl dokonalej,“* což bylo nesplnitelné a ve výsledku mu některý den připadalo, že je mu na RD skvěle a jiný den by *„se nejradši oběsil.“* Postupně se ale naučil nějak čas využívat a v době spánku dcery například uvařil, poklidil a podobně. I dnes se ale otec3 snaží, aby večer, než přijde manželka domů, bylo uvařeno a uklizeno.

Otci7 během rodičovské dovolené trochu kleslo sebevědomí, utrpěla jeho sebedůvěra. Vysvětluje: *„nemám trpělivost, nejsem na ně takový, jaký bych chtěl být. Jako v zásadě jsem spokojený, ale vidím ty mezery. Dalo by se toho dělat víc.“* Během rodičovské dovolené se učí větší pokoře, pochopení, trpělivosti a otevřenosti.

Otec11 rovněž prožil ztrátu sebevědomí a pocitu osobního ohodnocení, z důvodu kariérního zlomu. *„Na jednu stranu to přineslo jakoby spousta novejch zážitků, spousta skvělých zážitků, a když nad tim přemejšlim jakoby intenzivně, tak to bylo svým způsobem stresující. Na tom se podepsala ta ztráta zaměstnání, když to tak řeknu jakoby pevnýho (...), rapidní propad peněz, příjmů, a pak asi to soužití s babičkou (...) To přinášelo určitý napětí.“* Popisuje, že při práci z domácnosti a starosti o dceru mu *„chyběl drive firmy“* a byl v té době frustrovaný a rozčiloval se i kvůli malichernostem. Pokud ale jde o čas strávený s dcerou a s oběma dalšími dětmi, byla pro něj z tohoto pohledu RD *„skvělá.“* Říká: *„děti jsou velké dobrodružství, je to to nejlepší, co mě potkalo.“* Už od porodu prvního dítěte u něj *„šly všechny zájmy stranou“* a on našel svou realizaci v dětech a už nehledal nic jiného.

Obecně byla rodičovská dovolená pro otce11 *„v něčem stresující a v něčem naplňující“* a péče o děti ho naučila zvládat lépe své emoce a nebýt tolik impulzivní.

Otec3 popisoval své prožívání obtížných začátků rodičovské, ale ve skutečnosti je podle něj 8 % času stráveného péčí o dceru *„super“* a 20 % je náročných svou monotónností, například víkendy, kdy je manželka služebně pryč. Jako určitý ventil mu podle matky3 slouží právě fotbal, kde se vidí s kamarády a věnuje se tomu, co ho baví.

Podle matky14 si to *„spolu kluci užívaj.“* Otec14 shodně říká: *„je to v pohodě, proplouváme si, nemá to žádná negativa.“* Otec14 říká: *„je to boží, hrozně si to užívám,“* a dokonce dodává, že by byl nejraději na RD déle.

Otec8 si rodičovskou také dovolenou užívá a je to pro něj až *„propadání zpět do dětství, vlastně si teď užívám dětství znova.“*

Otec4 podobně hodnotí RD jako *„nejlepší období života,“* jak již bylo zmíněno výše. Říká, že *„nežil jen pro to dítě, nesemlelo ho to.“* Také otec9 porovnává sám sebe oproti manželce a říká: *„Já jsem měl menší snahu se s dítětem zabývat mentálně pořád,“* jako to vnímal u matek na kroužcích, kam s dcerou chodili.

Otec15 vnímal hlavně první rodičovskou dovolenou velmi pozitivně, když dcera spala mohl si číst a pracovat. Říká: *„ani jsem si nepředstavoval, že to bude tak příjemně strávený čas.“* Byl to pro něj *„soustředěný čas.“* Péče o dětí a otcovství vůbec přinesly otci15 láskyplnost a pochopení do vztahů obecně.

Matka3 ze svého pohledu soudí, že je pro otce rodičovská dovolená poměrně náročná. Má prý často pocity jakési izolace, ve smyslu *„že se mu nikdo nikdy neozve,“* a že se cítí frustrovaný stereotypem činností. Také pro něj bylo ze začátku těžké vyrovnat se s faktem, že je to jeho žena, kdo je živitelem rodiny. Matka3 občas v hádce manželovi nabízela, že si to s ním zase vymění, ale manžel do práce nespěchá a vlastně je s dcerkou doma šťastný.

Otec9 se musel během rodičovské dovolené vypořádat s pocitem selhání, popisuje, že manželka musela do práce kvůli němu, že danou situaci v rodině vlastně způsobil on sám. Byl tehdy otevřený i řešení, že nastoupí do zaměstnání nesouvisejícího s jeho studiem, což by ale byla podle matky9 škoda. V rozhovoru popisoval, že na manželku *„kladl požadavek, břemeno, které jí nepřísluší“* tím, že ona převzala roli živitele rodiny. Také popisuje, že se do péče o dceru nezapojoval mentálně naplno, protože měl stále v hlavě, že by se měl věnovat dizertační práci: *„vždycky tam byla taková ta úzkost, že bych místo toho měl pracovat.“*

Otec12 popisuje, že je na rodičovské dovolené spokojený, ačkoli je pro něj péče o nejmladší dítě náročná. Také zmiňuje, že má s vyšším věkem o děti čím dál větší strach. Vypráví: *„rozhodně teda ‚dovolená‘ je eufemismus, o tom žádná, ale musim teda říct, že určitě je to pro mě příjemnější teď v tom starším věku dítěte.“* a také přiznává: *„někdy bych potřeboval dovolenou z rodičovské dovolené,“* potřeboval by být chvílí sám. Po první rodičovské dovolené s prostředním synem by býval nejraději nešel do práce, ale zůstal dál doma.

Pro otce13 je čas s dětmi *„obrovská radost“* a je doma spokojený *„z 80 %.“* Sám o sobě říká, že není příliš ambiciózní, a že pro něj péče o děti sice nebyla životním cílem, ale že proti rozhodnutí *„neprotestoval“* a že má děti rád. Přiznává ale, že teď, když mají děti už dvě, má *„někdy chuť to vyměnit,“* protože *„víc děti, víc nervů.“* Říká: *„někdy jsem už zpruzelej.“* Matka13 ale plánuje, že si po narození třetího dítěte nejspíš zkrátí úvazek a vysvětluje: *„už nás bude hodně.“*

Pro mnoho dalších otců bylo během RD také důležité najít si během péče o děti čas i čas na sebe. Někteří ho nacházeli rovněž ve formě volnočasových aktivit, jako například otec3 (fotbal), zatímco mnoho otců se nějakým způsobem věnovalo i rozvoji svých profesních dovedností a rodičovská dovolená jim tedy přinesla právě profesní růst.

Otce2 původní práce tolik nenaplňovala a byl nespokojený s jejich postojem k případnému zkrácenému úvazku, takže nastoupil na RD a posléze práci opustil, našel si zajímavou brigádu, která pro něj byla vítanou příležitostí zkusit si něco nového, a posléze si našel novou práci. Otec5 byl na rodičovské dovolené v minulosti už dvakrát, a pokaždé ji využil mimo jiné k tomu, že si našel jinou, zajímavější práci a do té staré už zpět nenastoupil.

Otec13 se během RD stíhá věnovat i svému podnikání a *„může si vyčistit hlavu tou prací."* Její partner se prý na rodičovskou dovolenou vyloženě těšil.

Otci12 se daří nacházet si během RD čas i na svůj koníček, kterým je hudba. Často tedy tráví večery mimo domov, a s dětmi je v té době matka12.

Otec14 se během RD věnuje osobnímu trenérství ve fitness, kam bere syna s sebou, což jeho klienti přijímají skvěle a jeho přítomnost je milým rozptýlením.

Otec11 začal rozvíjel své podnikání a otec5 se stará o obchod, který patří jemu a manželce, a jehož chod chodí každý den kontrolovat. Otec7 s vyšším věkem dětí postupně hledá více aktivit pro sebe a vysvětluje: *„postupně z toho utíkám."*

Otec10 si během rodičovské dovolené ponechal jeden pracovní den, kdy jezdil z domova pryč na odpoledne a večer, a jelikož je učitelem hry na kytaru, využil času v domácnosti i pro soukromé hodiny, kdy za ním jezdili někteří dlouhodobí žáci, kteří otce10 znají už dlouho, a také některé děti ze sousedství. Matka10 ho v těchto pracovních aktivitách podporovala, říká: *„nechtěla jsem, aby vypadl z pracovního rytmu."*

Dcera během dopoledne chodila na pár hodin kroužek pro malé děti v místním DDM, a v té době se otec11 mohl věnovat svému podnikání.

Otec7 zase na během počátků rodičovské dovolené dokončil své vysokoškolské vzdělání a asi po roce pobytu doma si našel práci na částečný úvazek (přibližně jednou nebo dvakrát za týden).

Naopak otec9 plánoval dopsat během rodičovské dovolené dizertační práci, na což si vyčleňoval čas, kdy dcera po obědě spala a také večery, kdy se manželka vrátila z práce,

ovšem neúspěšně. Během sobot pak někdy odcházel psát práci do knihovny, ale tím pak ani volný den moc netrávili společně jako rodina, což otci9 nevyhovovalo. *„Moc to nešlo, nikomu bych tenhle způsob moc nedoporučoval,“* hodnotí to otec9 zpětně.

Otec6 dokonce vnímal rodičovskou dovolenou jako *„čas se zastavit, práce je nekonečnej koloběh, mateřskou se to přeruší a je to možnost změnit rytmus.“* Popisuje toto období jako *„jednu z nejlepších sekcí“* života. Jako čas pro sebe využíval chvíle, kdy dcera spala, a věnoval ho studiu a učení se. Jeho manželka potvrzuje, že má pocit, že partner *„z toho, co se tehdy naučil, čerpá dodnes.“* Před nástupem na rodičovskou dovolenou měl otec6 obavy z toho, aby neměl dlouhý pobyt doma negativní dopady na jeho samotného, *„že to člověku sejme sebevědomí, že zakrní doma.“* Ty se ale nenaplnily, a naopak se v té době otec6 i pracovně rozvíjel právě domácím studiem.

Celkově otec6 říká, že zkušenost s rodičovskou dovolenou doporučuje a že by na ni šel klidně znovu. Zajímavé ale je, že v pracovním prostředí nikomu nesděluje, že byl na rodičovské dovolené, protože si myslí, *„že by to nevypadalo dobře“* a mohlo to jeho kariérní růst ovlivnit negativně.

Otec1 si pochvaluje dostatečně dlouhou pauzu od práce a považuje ji jako jakousi prevenci vyhoření. Říká: *„myslím si, že jsem se do práce vracel rozhodně s větším elánem, než když jsem z ní odcházel.“*

Pro otce10 byla rodičovská dovolená dobrá zkušenost a soudí, že *„každý by to měl na chvilku zkusit.“* Péče o dceru pro něj nebyla náročná, také proto, že měl nějaké zkušenosti ze své práce, kde občas suploval i v mateřské škole. Říká nicméně: *„dvě děti bych už asi nedal, zas tak úplně mateřský typ nejsem.“*

Podle matky8 je její partner duchem spíše ženský. Rodičovská dovolená ho z jejího pohledu osobnostně hodně posouvá, *„s dítětem dospěl.“*

<u>Identita matky</u>

Matka9 popisuje, že mateřství pro ni bylo *„až religiózní zážitek.“* V dospívání měla problémy s depresemi, opakovaně chodila na terapie, ale definitivně její problémy přestaly právě po narození dětí.

Matka4 popisuje, že je díky mateřství mnohem citlivější než dříve, a to jak ve vztahu, tak v zaměstnání. Jelikož pracuje na neonatologickém oddělení i s novorozenci se závažnými,

nepříznivými diagnózami, popisuje, že se jí od té chvíle, kdy se stala matkou, hůř sdělují informace a bere práci víc osobně.

Matka1 oceňuje to, že měla možnost dál profesně růst. Také matka8 měla možnost díky tomu, že se o dítě staral převážně partner, možnost dostudovat vysokou školu.

Matka1 u sebe vnímá, že po této zkušenosti je méně kritická k ostatním rodičům.

Pokud jde o prožívání během RD otce, uspořádání matce4 vyhovovalo, říká: *„já bych byla nesnesitelná, kdybych byla jako jenom doma, a nemohla bych dělat vůbec nic jinýho (..) já bych se vlastně asi zbláznila“* nicméně také záleželo na tom *„jaký měli kluci (manžel se synem) zrovna den.“*

Matka8 také říká: *„nebaví mě dělat stejné věci dokola, (takhle) můžu dělat něco užitečnějšího“* a *„já radši pracuju, než se válím doma.“* Konkrétně se věnuje zvířecí farmě, doučuje cizí jazyky a je doktorandkou na fakultě, kde studovala. Popisuje: *„na rodičovské dovolené bych se asi cítila méněcenná,“* což podle ní pramení z jejího dětství a nároků směrem od autoritativního otce. Současné uspořádání matce8 vyhovuje, protože je to způsob, kdy se ona může seberealizovat, partnerovi to přináší osobnostní růst, a navíc se matka8 setkává s obdivem svých spolužáků.

Matka14 si během rodičovské dovolené svého partnera (je doma 7 měsíců, ještě měsíc bude a posléze se vymění zpět) připadá *„svobodnější,“* ale už se *„těší zpátky.“* Podle ní by nicméně *„nebylo dobrý být pořád doma.“* Podle otce14 si jeho partnerka *„v práci odpočine a může ho (syna) pustit z hlavy.“*

Matka13 je takto také spokojená. Říká, že si její partner i ona v práci mohou vyčistit hlavu a že ona se pak domů vrací a *„má úplně jinou energii.“* Vysvětluje: *„práce mě naplňuje, protřebuju něco dělat, i během mateřský.“* Jejich rozhodnutí matce13 zcela vyhovuje, říká, že ona se necítí ukřivděná a manžel se necítí méněcenný, a že ostatním matkám pobyt doma s dětmi často *„leze na mozek,“* a ona by jen s dětmi „24/7“ být nechtěla. Někdy je nespokojená s tím, že se partner nestará o domácnost a má někdy pocit *„já dělám všechno, on nedělá nic,“* nicméně pak si uvědomí, že je nejdůležitější věnovat se dětem, a že je to vlastně *„rovnocenný jako práce.“*

Otec15 vnímal, že měla jeho partnerka *„prostor, aby mohla dělat to, co ji baví.“* V době, kdy byl otec15 doma se starší dcerou, přednášela matka15 na vysoké škole, věnovala se výzkumné práci, připravovala knihu rozhovorů a věnovala se překladům. Později, když byl

otec na RD s mladší dcerou, už plně učila na střední škole, jak je tomu doposud. Matka15 říká: *„pomohlo mi být i jinde než doma.“* Popisuje to takto: *„Potřebovala jsem to trochu pustit z hlavy a pak jsem se zase hrozně těšila zpátky.“* Matka15 zmínila, že u starší dcery měla ze svého návratu do zaměstnání obavy, ale že byly iracionální a souvisely spíše s tím, že byla ještě nejistá ve své nové roli matky. Říká: *„přišlo mi to fajn, byla jsem spokojená.“* Po dětech se jí během dne stýskalo, *„ale ne zas tak moc.“*

Matka15 vysvětluje, že nikdy nepatřila mezi ženy, které *„se rozplývají nad miminkama“* a že pro ni byla péče o malé děti hodně náročná a vyčerpávala ji i fyzicky. Říká, že už v dětství byla *„holka – neholka,“* většinu času trávila se starším bratrem a věnovala se *„lezení po stromech, kutění, kreslení, čtení.“*

Matka1 měla občas chvíle, kdy si vyčítala, že dceři nedávala tolik, jako synovi, s nímž byla doma celé tři roky rodičovské. Mechanismus, který jí v těchto chvílích pomohl, byla jakási racionalizace, kdy sama sobě řekla, že přece dceru nedává do školky, nenechává ji s nikým cizím, ale je se svým tátou, se kterým má to dítě dobrý vztah, a že na tom nic špatného není. Obecně období rodičovské dovolené otce ale vnímala kladně, sama říká, že to bylo *„bezvadný, super servis, organizačně to byla pohodička.“* Samu sebe jako matku hodnotí matka1 spíše mírně negativně, popisuje, že manžel *„má víc trpělivosti a je na děti lepší než já.“* Popisuje, že ona sama byla na rodičovské víc nervózní, z některých věcí až dekompenzovaná, kdežto manžel vše zvládal s větším klidem.

Matka6 prožívala těžce ranní odchody do práce, kdy si při loučení říkala *„chci být ještě chvíli doma.“* Zpětně soudí, že šla do práce moc brzy, a to i později s mladší dcerou, kdy se vrátila do zaměstnání v jejích dvou letech (u starší dcery v pěti měsících). Dodnes má pocit, že je její vztah s dcerou, s níž nebyla na rodičovské dovolené, chladnější. U druhého dítěte *„dlouho kojila, chtěla jsem si udržet vztah s miminkem.“*

Matka7 řekla: *„bylo mi líto, vzdát se dětí,“* a zmiňuje tehdejší obavy z toho, aby domácnost a úklid nezůstaly jen na ní. Teď se ale cítí dobře, protože vidí, že to manžel zvládá.

Matka9 popisuje: *„tehdy jsem to nijak tragicky neprožívala, ale zpětně je mi to líto. Teď, když mám na výběr, už to nezopakuju. (...) Teď vidim, že ty léta, kdy vás to dítě chce nejvíc, se nevrátí.“*

Matka12 říká *„beru to tak, že jsme se na tom domluvili a že to tak je. (...) Nestýská se mi, dětí si stejně užiju dost.“* Náročné pro ní jsou ale časté telefonáty od otce12, kdy je složité se

v zaměstnání soustředit naráz na práci i řešení situace doma. V těchto chvílích matku12 napadá povzdech *„měla jsem zůstat já.“*

Podobné to měla matka11, která tehdy po nepřetržité mateřské a rodičovské dovolené trvající 6 a půl roku (pár11 má tři děti) *„už potřebovala mezi lidi,“* a doma se cítila doslova vyhořelá. Zpětně se ale potýká s výčitkami, že dceru tehdy „opustila.“ Na druhou stranu pro ni ale byl návrat do zaměstnání i příležitostí pro odpočinek a říká: *„pak jsem si zase ten čas s dětmi dovedla užít.“* Dnes říká, že by bývala raději počkala do tří let věku nejmladší dcery.

Matka5 zmiňuje, že má po návratu z práce takovou *„druhou šichtu,“* kdy vytírá a uklízí. Popisuje, že dříve bývala workoholik, ale narození dětí a mateřství ji *„hodilo do klidu, do pohody.“* Zmiňuje, že *„předtím už toho bylo moc, teď jsem se zklidnila, jsem milejší. (...) Jsem o dost citlivější,“* a *„jsem ráda, že je mám.“*

Matka2 oceňuje to, že se neuzavřela *„jen v tom stavu starám se jenom o děti a starost o sebe můžu tak jako vynechat,“* a mohla se chvíli starat o děti a chvíli být s dospělými v práci, ve společnosti s možností vést „normální“ konverzace. Také matka4 se těšila do práce na *„chvilku pro sebe,“* pak ale vlastně vždycky spíš chvátala domů.

Otec5 říká o své ženě, že *„není běžný prototyp ženský, nedělá si s věcmi přemíru starostí.“* Také uvádí, že ji vychovával *„spartánský otec.“* Otec3 popisuje podobně svou ženu jako realistku, která „*vždycky byla za kluka, co se týče map, řízení, organizačních schopností a samostatnosti.“*

Teď si matka3 v práci na dceru vzpomíná a u dalšího dítěte by to podle otce3 už takhle znovu nechtěla, *„nechce o to v životě přijít, aby toho později nelitovala.“* To potvrzuje i matka3, která by s dalším dítětem, které plánují tak za dva roky, chtěla být doma, ačkoli samozřejmě zase bude záviset na financích.

Matka3 sice na jednu stranu říká, že jí to takto vyhovuje a nedovede si představit, že by to bylo jinak, i přes to pro ni ale není její role vždy snadná. *„Ráno se mi nechce odcházet do práce, mám trochu výčitky, že jdu do práce, ale většinou pak vypustím ten splín v práci, v kanceláři zavřu dveře a už na to nemyslím, a odpoledne už tlačim ty hodinky, že už se za nima zas těším.“*

Matce5 „*nestačí jen rodina.“* Říká: *„potřebuju být aktivní i jinde,“* a práce jí slouží de facto jako odpočinek a zároveň prostředek, jak odbourat frustraci z náročné péče o děti. Říká: *„nechci na ně křičet, budu radši odpočívat v práci.“*

Matka8 měla před narozením syna obavy o to, zda se jí podaří navázat s ním pouto, jelikož před otěhotněním měla s malými dětmi spíše problém. Říká: *„co se týče malých dětí, tak já jsem to bytostně nenáviděla,“* a dodává: *„já jsem celý život věřila, že nemůžu být dobrá matka.“* Hned na porodním sále, kde byl i partner, když jí položili na tělo narozené miminko, cítila, že je vše v pořádku a že jí děti přestaly vadit. S mateřstvím cítí *„větší klid,“* a učí ji to většímu náhledu na vztahy mezi lidmi. Také si teď připadá psychicky odolnější. Také se nyní zbavila tlaku rodiny na to, aby se už stala matkou, který před porodem cítila.

Někdy matku8 ale mrzí pocit, že se okolí jeví jako *„nezodpovědná, nestarající se,“* zatímco ve skutečnosti toho *„dokázala hodně.“*

Matka9 se podle svého manžela vracela domů z práce hodně unavená, a navíc měla tehdy dlouhodobé a docela vážné problémy se zády. Myslí si, že byl návrat do zaměstnání pro matku9 i z těchto důvodů velmi náročný a pozoroval u ní tedy frustraci.

Matka10 se naučila nebýt tolik perfekcionistická a říct si o pomoc, jelikož *„nemůže všechno utáhnout sama.“* Během rodičovské dovolené měla snahu se dceři věnovat co nejvíc, k čemuž jí pomáhala pružná pracovní doba a uspořádání tři dny práce v kanceláři a dva dny home office. Starost o dceru i po návratu z kanceláře byla často na úkor spánku matky10, jelikož potom práci dodělávala v noci.

Otec2 velmi zajímavě konstatuje, že je podle něj škoda, že se ženám – matkám na rodičovské nedostává stejného uznání a obdivu, jako otcům. Je podle něj škoda, že *„se to bere automaticky.“* Od žádné ženy ve výzkumném vzorku ale tento stesk nezazněl, což může podle autorky odrážet to, že tento postoj mají interiorizovaný i matky samotné a vlastně jim na tom nepřipadá nic divného, ačkoli je i pro ně celodenní péče o malé děti náročná a vyčerpávající.

<u>Potřeby dítěte</u>

Matka2 vnímá čas otce s dětmi jako *„super pro děcka,“* protože si zažívají to, jak si otec čas s nimi užívá a naplno se jim věnuje. Také považuje za přínosné pro vývoj, když má dítě, byť v útlém věku, i *„jiné vstupy,“* tedy podněty i od jiných osob než jen od matky samotné.

Matka15 říká: *„děti s tím problém neměly a neprojevuje se to ani zpětně.“*

Otec14 říká: *„dítě maminku potřebuje“* a soudí, že by otec neměl nastupovat na rodičovskou dovolenou dříve než v deseti měsících věku dítěte. Sám plánoval výměnu se svou partnerkou až na dobu, kdy synovi bude rok a nebude už matku potřebovat tak intenzivně.

Důsledky pro vztah s dítětem

Podle matky1 pomohlo toto uspořádání dceři v tom, že se od matky dokázala odpoutat. Před nástupem otce1 na RD byla dcerka na matku hodně fixovaná, ale postupně si zvykla, *„že není jenom maminčina.“* Kromě toho má teď dcerka *„menší problém být ve společnosti dětí a neměla problém s chozením do školky.“*

Otec12 má naopak pocit, že i přes trávení času s otcem *„dítě stejně bude fixovaný na tu matku,“* a že je jeho syn *„nalepenej na mámu, když přijde.“*

Otec5 říká, že si teď, po zkušenostech s rodičovskou dovolenou, dětí *„cení daleko víc, než kdyby je viděl hodinu denně“*. Otec12 vysvětluje, že mu *„uniklo“* dětství nejstaršího syna (kterému je teď 15 let) a že si teď čas s mladšími syny užívá a že s nimi má *„úžasnej vztah.“* Dopady RD na děti podle otce12 *„ukáže až čas,“* nicméně zatím má dojem, že bude mít syn trochu větší vazbu na něj než na matku.

Také otec2 zmiňuje v podobném duchu, že je rád, že se mu podařilo udržet vztah s dítětem. Otec4 popisuje, že si se synem vybudoval silnou emoční vazbu a říká: *„to už nikdy nezažijete znovu, je skvělý, že vidíte, jak se směje, od určitý chvíle chápe smysl vtipu, takže vám připravuje vtipy, pak si s váma povídá, vy máte pocit, že ho můžete něco naučit… Ale mám pocit, že to jsou nepřenositelné věci, že to člověku nic neřekne, dokud nemá vlastní děti.“*

Matka3 vnímá, že jejich dcerka občas snáší její ranní odchody těžce, což je prý horší s věkem, nicméně soudí, že by to bylo stejné, kdyby odcházel do práce otec, protože dítě touží po tom rodiči, kterého vidí méně. Také matka4 zažívala náročné odchody do práce, kdy syn *„plakal, držel mě za nohu, to bylo takový jako psycho.“*

Mladší syn matky7 si podle jejích slov na její odchod zpět do práce a výměnu s manželem zvykl rychle, *„je mu to jedno,“* náročnější to bylo pro staršího syna: *„ten to trošku těžce nese. Tím, že se mnou od začátku trávil víc času, že je na mě asi víc fixovanej, a u něj je to znát, že je mu to líto, že chodím do práce, ten to často opakuje.“*

Matka6 vnímá, že je její vztah se starší dcerou, s níž byl na rodičovské dovolené otec, *„ochablejší“* než s dcerou mladší, s níž byla doma ona. K tomu ale mohlo přispět podle matky6 i to, že starší dceru nemohla kojit. Tehdy dokonce na hřišti svého otce oslovovala „mámo,“ jak to slyšela od ostatních dětí, které tam byly s maminkami, což bylo pro matku6 *„tehdy hodně těžké, a pořád trochu je.“* Říká: *„inklinuje k tatínkovi, protože se o ní staral ty první roky života. (…) Nebyla jsem pro ní ta máma, prostě.“*

Když matka6 podruhé otěhotněla, přestěhovali se zpátky do Prahy a s otcem se v domácnosti vyměnili, nejprve starší dcera maminku odmítala a chtěla, aby byl doma zpět táta. Je ovšem otázkou, zda to bylo způsobené rodičovskou dovolenou, nebo spíše tím, že bylo pro dvouleté dítě hodně změn najednou, včetně toho, že byla zvyklá na to, být přes den s otcem. Matka6 zpětně soudí, *„že ji měli na změny lépe připravit.“*

Matka10 si až zpětně uvědomila, že rané dětství dcery *„strašně uteklo, a že jsem si ji tolik neužila“* a u druhého dítěte si chce společný čas i víc užít.

Otec6 má díky rodičovské dovolené s dcerou *„lepší vztah, než je u otců standardní“* a dodnes se starší dcera obrací více a něj než na matku.

Matka11 vnímá, že si její děti (nejen nejmladší dcera, s níž byl otec na RD, ale všechny děti, neboť se i jim otec hodně věnuje) s otcem *„utvořili hezký vztah,“* a že si s otcem například doopravdy povídají, což podle matky11 není mezi dětmi a otci běžné.

Matka15 soudí, že tato zkušenost byla prospěšná pro otce i pro děti a že mají obě jejich dcery s otcem silný vztah.

Matka13 vidí, že mají její dcery s otcem dobrý hezký vztah a že si *„tátu užijou“* a tím pádem je jejich vzájemný kontakt přirozenější.

Na druhou stranu ale matce11 připadá její nejmladší dcera *„přecitlivělá,“* a matka11 to připisuje tomu, že s ní strávila doma méně času.

Matka5 popisuje hezké chvíle návratu z práce domů: *„já mám takové vítací typy, vím, že ten vztah s dětma mám, vždycky mě hrozně hezky vítají.“* A soudí dokonce, že se návratem do práce její vztah s dětmi zlepšil: *„moje děti jsou asi jediní na světě, kdo mě neposlouchá, jsou tvrdohlavý, asi po mně. Předtím jsem na ně hodně křičela, už jsem byla i zlá. Takhle je to určitě lepší.“*

Otec7 je na své syny hrdý a je rád, že s nimi tráví tolik času: *„jsou to úžasné děti.“* Nicméně je podle něj i podle matky7 *„vždycky za hvězdu ten druhý,“* tedy rodič, který se odpoledne vrací z práce, a na kterého se dítě od rána těší, a který přijde a má čas a věnuje jim plnou pozornost. Také matce7 připadá, že si děti užívá víc teď, než když byla doma, a nevěnovala se během dne na 100 % jenom jim. Po práci se matka7 věnuje nejprve svým dětem, bere je například hned na hřiště, ačkoli v současné době se jim věnuje trochu méně, protože se musí učit na atestaci.

Důsledky pro partnerský vztah

Otec15 vnímá, že v jejich případě museli ve vztahu více hledat své role. Péči o děti i o domácnost mají rozdělenou přibližně rovnoměrně, a pro vztah je vlastně poměrně náročné redefinovat klasický model vztahu muž a žena tak, aby se v něm oba cítili komfortně a jistě. Jim se to ale podle otce15 podařilo, ačkoli v průběhu času samozřejmě řešili i různé *„provozní konflikty."* Díky tomu a díky zkušenosti s rodičovskou dovolenou má otec15 pocit, že nyní více rozumí vztahům obecně a také říká: *„vím, co obnáší ženská role."*

Matka5 mluvila o tom, že děti obecně byly pro vztah jednoznačně pozitivní, protože *„kdyby nepřišly děti, asi spolu nejsme."* Otec13 také cítí, že je jejich pouto nyní silnější a že jsou s partnerkou více sblížení.

Otec1 zmiňuje důvěru, kterou nyní vnímá od své partnerky, uvádí doslova, *„že se ho nebojí nechat doma samotnýho,"* nicméně to nepovažuje vyloženě za změnu, protože si důvěřovali už před rodičovskou dovolenou.

Otec8 soudí, že teď s partnerkou více *„drží spolu."* Během těhotenství se prý skoro rozešli, zatímco teď jim vztah funguje mnohem lépe. Otec8 vysvětluje: *„nechodím do hospody, máme společný zájem, trávíme spolu víc času."*

Matka1 se netají otevřeným obdivem ke svému partnerovi. Po této zkušenosti ví, že se manžel dokáže postarat o děti a domácnost doslova *„bravurně"* a doplňuje to slovy *„mě když se někdo zeptá, jaký je můj muž, tak odpovídám, že dokonalej, protože on prostě je dokonalej, a já před ním smekám."*

Pro otce2 byl důležitým poznáním prožitek těšení se, až se ten druhý večer vrátí domů, který si předtím vůbec nedovedl představit. Z toho může čerpat pochopení pro partnerku, která je v současné době opět na mateřské dovolené (v době rozhovoru byla matka2 pár týdnů před porodem třetího potomka).

Podle otce2 přinesla jeho rodičovská dovolená do jejich vztahu s manželkou solidaritu, větší porozumění a empatii.

Matka6 jmenuje výhradně pozitivní dopady zkušenosti s otcovskou rodičovskou dovolenou na jejich vztah. Podle ní to vzájemný vztah posílilo a přineslo to velikou důvěru. Klíčové v jejich vztahu bylo *„dát příležitost druhému."* Její partner *„dokáže ocenit ženu."* Navíc si s partnerem užívali jiné tempo života v jiném městě, kde měli čas na rodinu, poznali nové přátele a chodili na výlety. Zkušenost to byla *„pozitivní, byli jsme oba spokojení." „Muži by*

podle mě měli chodit povinně, už jen proto, aby si to vyzkoušeli, aspoň na měsíc,“ soudí matka6.

Matka9 vnímá celé období RD otce jako turbulentní období, kdy *„se všechno překopalo a znovu seskládalo.“* Popisuje, že tehdy mezi sebou měli konflikty, pramenící hlavně ze zdravotních problému matky9 se zády, *„jinak bychom nebojovali.“* Matka9 popisuje, že tehdy byla kritická, vadilo jí, že na sebe s partnerem nemají čas, a vlastně to bylo dost těžké období. *„Můj muž to celé ustál, byla to významná zkušenost. Strašně si ho vážím, že dokázal být oporou. Miluju ho víc a víc.“*

Matka11 také říká: *„hrozně si toho vážím,“* a zmiňuje, že existuje spousta mužů, kteří péči o děti nechávají zcela na ženách a ona je ráda, že její muž mezi ně nepatří. Matka14 si nyní svého partnera *„o to víc váží.“*

Otec11 vnímá, že obecně příchod dětí jejich partnerský vztah utužil a umožnil jim vymanit se ze stereotypu, do něhož se vztah před rodičovstvím dostával. Tehdy podle něj *„bylo nejisté, jestli spolu zůstanem.“* Také díky vlastní zkušenosti s pobytem doma a péčí o děti nyní víc oceňuje svou manželku za to, že ona sama byla předtím na rodičovské dovolené bezmála šest let. Během rodičovské dovolené ale vzájemný vztah podle otce11 někdy trpěl, vlivem toho, že měl otec11 najednou až přemíru volného času (spojenou se ztrátou zaměstnání a přerodem).

Matka3 popisuje, že první rok byl náročnou zkouškou i pro partnerský vztah; trpěla intimita, někdy měli konflikty, například proto, že matka3 potřebuje po příchodu z práce chvíli *„čas se přepnout.“* Teď si ale uvědomuje, že je den náročný pro oba a vědomě se snaží manžela chválit. Dodává: *„jsem na něj mega hrdá.“*

Pár4, pár5, pár 10 ani pár12 nevnímá žádné změny ve vzájemném vztahu v souvislosti se svou RD. Pro otce9 je také jeho rodičovská dovolená jen okrajovým tématem všech změn, které v partnerském vztahu nastaly: *„Až s těmi dětmi vztah definitivně dozrál. (...) Od té doby žijeme opravdu rodinný život, změní se rytmus života.“* Rodina je teď pro něj na prvním místě.

Matka8 zmiňuje, že někdy mají s partnerem konflikty ohledně společného soužití a učí se *„hledat cestu, která funguje.“* Nicméně soudí, že je jejich vztah stále lepší a že se na vztahu snaží hodně pracovat i otec8.

Otec5 zmiňuje, že mezi sebou mívají debaty, hlavně proto, že mají nový dům, do kterého se manželka těšila, ale pak si ho vlastně užila jen dva měsíce. „*Další třecí plochy jsou někdy ohledně chodu domácnosti, ale umíme s tím žít.“*

Otec13 shrnuje, že jsou s partnerkou díky tomu, že je on doma, vlastně častěji spolu a říká: *„jsme víc spolu a i častějc se štveme, ale je to víc radosti.“*

Reakce okolí

Otec1 se setkával s pozitivními reakcemi spíše od žen, byl předmětem zájmu. Matka1 také popsala, že se setkávala s obdivem směrem ke svému manželovi. Starší kolegové otce3 vyjadřovali úctu a poklony ve smyslu *„ten si troufá.“*

Otec2 se setkával hlavně s oceněním a uznáním. Matka2 popisuje, že se jejímu manželovi dostávalo od cizích lidí pochval. Na druhou stranu měli tito lidé často nereálné představy a žili v přesvědčení, že se otec stará a *„mamka má klid,“* a vůbec je nenapadlo, že to tak není, protože matka je v zaměstnání. Nerealistické představy měli i přátelé otce3, kteří si představovali, že *„bude mít doma pěknou pohodu.“*

Otec5 se v 99 % případů setkal s pozitivními reakcemi, *„je to nefalšovanej údiv, slýchám pochvalná slova a je to pro moji ješitnost.“* Matka5 k tomu dodává určité rozdíly v reakcích s ohledem na to, u kterého dítěte v pořadí to bylo. U prvního dítěte se podle matky5 lidé divili a manžela obdivovali, zatímco u dalších dětí existoval spíše předsudek ve smyslu *„na rodičovskou stejně nakonec půjde zase chlap.“*

Otci8 *„všichni hrozně fandí,“* a je ve svém okolí spíše výjimkou. Například u pediatra je jediným otcem, a z jeho přítomnosti a zapojení do péče je prý lékař nadšen. Někdy se otec8 údajně setkává i s tím, že po něm matky na hřišti chtějí telefonní číslo.

Také otec12 říká, že díky RD *„chlapa každej poplácává po ramenou,“* v jeho případě rodina i přátelé. Nikdy se dle svých slov nesetkal s žádným shazováním, jen občas s přátelsky míněnou legrací. Matka12 také popisuje, že se její manžel setkává s pozitivními reakcemi a že mu všichni z okolí pomáhají.

Otec10 se setkal s tím, že se lidé podivovali, ale brali to dobře, asi i díky tomu, že je pedagogem. Od jiných matek se setkával s obdivnými reakcemi, komentáři o tom, že je „frajer“ a občas i se stížnostmi matek na to, že jejich vlastní partneři by s dítětem doma nezůstali.

Otec7 říká, že jeho rozhodnutí okolí vůbec nepřekvapilo, protože celý život pracuje s dětmi (např. jako lektor primární prevence, vychovatel v dětském domově). Hodně lidí to také prvoplánově přiřadí k tomu, že je jeho manželka lékařka, což ale nebylo hlavním důvodem. Od lidí, kteří nejsou otci7 tak blízko se setkává s reakcemi: *„něco mezi údivem a obdivem,“*

že to zvládá, ale jemu samotnému to připadá jako něco úplně normálního. Tyto reakce podle otce7 přichází nejvíc od těch, *„co si to zažily a co mají chlapi, který to… nevím, či tomu nerozumějí, či ktorích to nezaújimá, ktorí by na to neboli.“* S obdivnými reakcemi se setkává i od cizích maminek na pískovišti.

Matka7 k tomu doplňuje, že se i ona setkává vesměs s pozitivními rekcemi a obdivem vůči jim oběma. Někdy se lidé z okolí, hlavně ženy, ptají, co všechno doma manžel dělá, a jsou potom překvapené, když se dozví, že úplně všechno, co na rodičovské dovolené dělají obvykle ženy.

Podle matky10 většinou všichni obdivovali manžela, jak to zvládá nebo *„jsou zvědaví, jaké to je z pohledu chlapa.“* Nikdo jejich rozhodnutí nekritizoval, jen někdy se vyskytla *„sranda mezi řečí,“* která ale nebyla nikým chápána negativně.

Matka11 vypráví, že se s žádnou negativní reakcí nesetkali. Na druhou stranu ale soudí, že to bylo v jejich případě jiné, než když je otec doma s kojencem (dceři byly v tobě RD otce dva roky). V jejich případě přicházely z okolí spíše pozitivní reakce, kamarádům to připadalo *„super.“*

Otec11 dodává, že v místě jejich bydliště (velké město) jsou otcové trávící čas s malými dětmi velmi častým jevem, a jejich čtvrť je typická „modernějším přístupem.“ Soudí dokonce, že je model otce – pečovatele pro současnou generaci přirozený a atraktivní. Předpokládá, že by se s negativní reakcí mohl setkat možná na venkově. Někteří jeho přátelé jsou ovšem podle otce11 *„stará škola“* a byli překvapení.

Otec13 také soudí, že je dnes už *„zaběhlejší“*, že je na rodičovské dovolené otec. Setkával se s překvapením a podporou a cizí lidé byli někdy zvědaví a zajímali se *„jaký to je a proč je doma.“*

Matka13 popisuje, že se u svých kamarádek setkala s obdivem a s povzdechy *„ten můj by to nedal.“* Kamarádky se nechávaly slyšet: *„ježiš, to je super, taky bych chtěla do práce.“*

Matka12 popisuje, že prvotní reakce okolí byl údiv a říká: *„já vysvětluju, jak to, že jsem v práci,“* zejména cizím lidem. Její rodiče se ale také nejprve divili, ale *„už to opadlo.“* S negativními reakcemi se nesetkala vůbec.

Otec11 se rovněž setkává s obdivnými reakcemi jiných matek, ovšem spíše v souvislosti se svou pozicí pomocného trenéra na tréninců své prostřední dcery než přímo ve spojitosti se zkušeností s RD.

Matka1 potvrzuje, že to pro spoustu lidí v jejím okolí bylo něco zajímavého, překvapivého a lidé se divili. Muži podle ní častěji jejich rozhodnutí méně chápali. Od mužů se otec1 setkal hlavně s otázkami – jaké to je? Podle něj je to opravdu dovolená. *„Občas někteří muži říkali, že by to nezvládli, ale já myslím, že to je blábol, že to zvládne každý, kdo chce.“*Otec4 se dočkal údivných reakcí hlavně od žen, při nichž se projevovalo to, že mají vůči mužům předsudky ve formě nižších očekávání. Často byly velmi překvapené, že otec pouze nehlídá děti, ale *„dělá všechno včetně vaření.“*

Matka14 se setkala většinou s údivem, který byl ale posléze vystřídán postojem *„a proč ne, je to super.“* Dále se setkávala se zájmem, podporou a uznáním, a to i od kamarádů – mužů.

Podle matky2 už to ale dnes není taková rarita, jako dříve a jejich přátelé dokáží uznat, že *„to není úplně špatný způsob, že ani jeden rodič úplně nevypadne z normálního života.“* Otec3 má dokonce pocit, že během dopoledne potkává s malými dětmi většinou tatínky a ve skupinových aktivitách připadá prý asi 1 otec na 10 matek. Matka4 se dokonce setkala s tím, že by spousta kluků, s nimiž mluvila, na rodičovskou dovolenou také chtěla.

Otec15 říká: *„otec sbírá body zadarmo, všichni ho litujou, reakcí jsou úsměvy od maminek. (...) Otec je za hrdinu a okolí má pocit, že podstupuje nějakou oběť.“* Setkal se jen se samými pozitivními reakcemi.

Matka15 potvrzuje, že má otec na RD s dítětem *„všude dveře otevřený, lidé maj chapovi potřebu pomáhat, je hrdina.“* Ona sama se setkala s pozitivními reakcemi, nicméně s žádnou úplně výraznou. *„Spíš se to všem líbilo,“* říká. Matce15 to údajně všichni přáli a možná jí tajně záviděli, například její matka v dobrém komentovala situaci slovy *„ty si to umíš zařídit.“*

Blízcí přátelé rodičovských párů se většinou jejich rozhodnutí nediví, protože znají jejich situaci i povahy obou rodičů (pár3, pár4, pár6). U otce5 se po narození třetího potomka kolegové už rovnou smáli, že zase půjde na rodičovskou on, a nakonec to tak dopadlo a nikoho to už nepřekvapilo. U otce6 se rozhodnutí setkalo s pozitivními reakcemi také hlavně u přátel, kteří zpětně říkají, že by také na rodičovskou dovolenou chtěli.

Zajímavou výjimku tvoří přítel otce10, který byl sám v minulosti na rodičovské dovolené, a otce10 od toho odrazoval.

Pokud jde o negativní reakce, bylo jich v rozhovorech zmíněno o poznání méně, a často až na přímou doplňující otázku, ne spontánně.

Otec5 se setkal s jedinou negativní reakcí, a to od cizí matky na hřišti, která po zjištění, že je maminka dítěte v práci *„zareagovala sprškou výčitek, že sebral matce tyhle chvíle.“* Otec5 nad tím ale tehdy mávl rukou a pomyslel si *„co je jí do toho.“*

Matka3 se setkala i s vyloženě negativními reakcemi. Například spolužačky ze střední ji odsuzují a komentují to větami tymu *„že ti ty prachy stojej za to,“* nebo se závěry, že když není doma ona, tak je špatná matka. S negativními reakcemi se setkává podle svých slov spíše na vesnicích či v menších městech.

Otec4 vnímal negativní reakce vůči své manželce u ní v zaměstnání, kde sice nikdo nic neřekl, ale svůj nesouhlas projevovali, údajně, v chování. Někteří lidé projevili i své předsudky, že se musí jednat, pokud není s dětmi doma, o *„matku hyenu, přitom je to úplnej nesmysl, dítěti je jedno, kdo s ním zůstává doma,“* komentuje to otec4. Matka4 potvrzuje, že se v práci, zejména od kolegů – mužů, setkala s předsudkem, že je ona kariéristka a její manžel *„není moc chlap.“*

Matka6 se také setkala s předsudky, že je kariéristka, na což ale s partnerem nebrali ohledy. *„Chtěli jsme, aby se rodina měla dobře, on když člověk zjistí, že by neměl pomalu na nájem, dvakrát se rozmyslí.“*

Matkce8 zase připadá, že okolí má se vztahem, kde je na rodičovské dovolené otec, spojený předsudek, že musí být nějaký problém v ženě. Přátelé matky8 zase moc nevychází s jejím partnerem a mají o něm představu, že *„se na nic jiného nehodí.“* Na druhou stranu ale matka8 popisuje, že svým příkladem inspirovali spoustu jejích vysokoškolských spolužáků, kteří by to možná v jejich rodině chtěli zkusit podobně.

Někdy se matka8 setkává i s údivem, ale většinou se jí nikdo z okolí na nic nevyptává. *„Jsem schopná poprat se s nevýhodama,“* dodává k tomu.

Matka10 pochází z východního Slovenska, kde jsou podle ní v názorech na výchovu a uspořádání rodiny více *„zpátky.“* Podle ní bylo znát, že s tím lidé tak úplně nesouhlasí a že mají problém jejich rozhodnutí akceptovat, ačkoli se nikdy na nic otevřeně neptali.

Matka2 se občas setkala s otázkou, zda její návrat do zaměstnání není moc brzo (vracela se po půl roce doma). Od cizích lidí, například lektorek a dalších maminek na cvičení, se občas setkávala kromě údivu i s nepochopením ve smyslu *„vždyť máte malé děti, jak to, že musíte do práce?“*

Matka7 se také někdy setkala s *„hlasy z okolí, že děti opouštím,“* a že je syn ještě malý, ovšem ne úplně ve smyslu výčitky, ale spíše od ostatních matek slyší, že ony by tohle nezvládly.

U otce6 se podle jeho partnerky *„každý divil, že to zvládnul.“* Otci3 se zpočátku hlavně kamarádi smáli, ale dělali si legraci spíše v dobrém komentáři typu, jestli bude kojit. V zaměstnání se mu mladší kolegové dokonce posmívali a považovali ho tak trochu za blázna. Jeho rodiče se nejprve divili. Otec1 se s žádnými vyloženě negativními reakcemi nesetkal, když už některá reakce nebyla vyloženě pozitivní, jednalo se spíše o údiv. Také otec6 se občas setkal od svých přátel a spolužáků se zvídavými otázkami.

Otec9 se moc s reakcemi okolí nesetkával: *„nikdo nic neříkal, ani matky na kroužcích a v parku,“* ačkoli v té době s takhle malým dítětem jiné otce nepotkával. Ani matka9 se s moc reakcemi nesetkala, jen občas někdo řekl, že mu připadá brzo dát dceru v roce a půl do školky (aby mohl otec dodělat doktorát, uvažovali nad hlídáním nebo školkami, a nakonec se páru9 podařilo dceru umístit do místní soukromé montessori školky), nikoli přímo na fakt, že byl s dcerou doma otec.

Otec10 má, pokud jde o jiné rodiče na hřištích, zkušenosti všeho druhu. Občas si o něm, vzhledem k jeho relativně vyššímu věku, některé matky myslely, že je dědeček, a on to přecházel bez komentáře. Jinak ale říká, že v současné době potkává otce s malým dítětem téměř každý den. *„Dnes už je to takové normální,“* říká.

Důležité byly také reakce širší rodiny, zejména rodičů účastníků studie.

Rodičům otce9 se nápad, že s dcerou zůstane doma on, moc nelíbil. Měli obavy, aby zvládl dokončit doktorát. Matka9 k tomu dodává, že jednou rodiče otce9 zmínili: *„To dítě teď potřebuje mámu,“* nicméně to řekli jen jednou a poté se k tomu už nevraceli. Rodiče matky9 její rozhodnutí nijak nekomentovali.

Rodiče matky13 i rodiče jejího partnera *„to ze začátku nemohli rozdejchat.“* Byli rozčarovaní a měli obavy, zda to není nějak divné, dokonce si mysleli, že *„je to proti přírodě.“* Dokonce v komentářích devalvovali otce13 urážlivým výrokem *„od něj jsme ani nic jinýho nečekali.“*

Matka4 čekala, že budou mít její rodiče s tímto rozhodnutím problém, ale nakonec *„nikdo nic neříkal.“*

Rodiče otce8 jsou spokojenější, že je s vnukem doma jeho otec, hlavně proto, že partnerku otce8 nemají rádi a vlastně si nepřejí, aby o dítě pečovala ona. Podle otce8 se jeho matka a jeho partnerka *„naprosto nesnáší.“*

Matka8 popisuje postoj svých rodičů jako respekt k tomu, že má každý vlastní svobodu, ačkoli má dojem, že to její otec může na vesnici, kde žije, vnímat jako ztrátu vyššího sociálního postavení jeho a jeho manželky. Je to ale pouze domněnka matky8, protože se o takových tématech v rodině nebaví. Do rozhodnutí páru ale nikdy nezasahovali, a naopak matku8 a jejího partnera podporují.

Rodina otce13 *„na to byla připravená, bylo to daný,“* jak popisuje otec13. Nicméně i přes to cítil při reálném začátku RD reakci ve smyslu *„tak teda vopravdu jsi do toho šel.“*

U otce5 nejprve reagovala rodina negativně, nesouhlasili s tím, aby šel na rodičovskou dovolenou otec, což mohlo pramenit z toho, že rodiče otce5 původně neschvalovali ani jeho vztah s partnerkou. Nakonec ale sehrála svou roli právě vnučka, první vnouče v rodině, a i s faktem rodičovské dovolené otce *„byli ve finále spokojení a rádi tehdy jezdili na návštěvy.“*

Matka1 popisuje údiv obou dědečků v rodině, kteří říkali, že oni by to nezvládli. U tchána vnímala spíše negativní postoj, ačkoli nahlas před ní neřekl nikdy nic.

Podle matky3 v rodině všichni cítí, že jsou i chvíle, kdy je jí to líto a její matka ji někdy varuje, aby si nezapomněla čas s dcerou užívat, protože rychle uteče.

V rodině matky6 převládalo hlavně překvapení, spojené ale nejen s rodičovskou dovolenou otce, ale i se stěhováním do jiného města. Vzhledem k tomu, že matka6 pochází z venkovského prostředí, kde *„převládá tradiční model,“* vyslechla si hlavně od babiček a tet kritiku, s níž možná souhlasili i rodiče, kteří ale přímo nic neřekli. Nicméně časem se tyto reakce změnily na pozitivní.

V rodině otce15 to všichni *„brali celkem tolerantně, jen děda se smál,“* nicméně to otec15 nevnímal jako negativní reakci.

V rodině u páru3 překvapení příliš nebyli a spíše převažuje úcta vůči otci. Také u páru5 otce obdivují, zejména jeho tchýně. Rodiče matky7 to u svého zetě čekali a je jim to sympatické.

Také rodiče matky14 reagovaly velmi pozitivně a soudí, že je jejich zeť *„správnej chlap.“* V rodině otce14 byly reakce *„pohodový. (...) V rodině nikdo nebyl překvapený.“*

Otec11 popisuje, že se ve své rodině setkal s pozitivní odezvou a s podporou a že zejména babičky vítaly, že se bude dítěti věnovat.

Reakce zaměstnavatelů byly také zajímavé, většinou neutrální nebo kladné. Jediný otec14 se v zaměstnání setkal s vyloženě negativní reakcí. Jeho partnerka popisuje, že zažívá *„v práci tlak, aby se vrátil. Dělali by mu naschvály, tak se bude vracet.“* Otec14 se podle své partnerky ve svém zaměstnání setkal až s opovržením a výsměchem. Otec14 to nepopisuje takto dramaticky a říká, že si s poznámkami umí poradit a že mu na nich nezáleží, a že si jakožto velitel umí jednoduše zjednat respekt. Naopak v tělocvičně je to podle otce14 *„výborný, každý si s ním hraje, naopak jsou klienti zklamaní, když přijdu bez něj a ptají se, kde je.“*

V zaměstnání otce15 to bylo některým kolegům jedno, a někteří *„tomu fandili.“*

U otce1 zaměstnavatel *„nadšen nebyl, ale byl rád, že tam zůstanu aspoň na částečný úvazek, protože já jsem chtěl zůstat.“* Se spíše negativní reakcí od zaměstnavatele se setkal otec3, kde jeho oznámení zaměstnavatel komentoval ve smyslu, že je to škoda a že se to firmě zrovna teď moc nehodí a byl překvapen.

Otec2 pracuje v odvětví IT, takže příliš neřešil postoj zaměstnavatele, protože věděl, že si vždy najde dobré místo.

V případě otce12 byl jeho odchod na RD v prvním zaměstnání brán prostě jako odchod. V jeho současném zaměstnání byl zaměstnavatel překvapen a otec12 musel v práci zůstat o chvíli déle, aby dodělal nějaké rozpracované věci.

Matka2 se setkala se vstřícným postojem zaměstnavatele, kdy jí umožnil do tří let věku každého z dětí zkrácený úvazek.

Matka3 má vstřícnou šéfovou i kolegy z týmu, kdy všichni vědí, že má doma malé dítě a umožňují jí tak končit každý den opravdu včas, a někdy ji dokonce domů popohání. Podobnou pozitivní zkušenost má i matka9, které v době rodičovské dovolené otce v zaměstnání tolerovali pozdní příchody.

Zaměstnavatel otce10 věděl o plánu s nástupem na RD hned od narození dcery otce10, a neměl k tomu výhrady. Otec10 tehdy zajistil sám za sebe náhradníky v podobě externistů a už

od nového školního roku nepřijímal nové žáky, a všichni byli srozuměni s tím, že bude v určený čas odcházet. Navíc za ním někteří žáci dojížděli domů, jak je již v textu zmíněno.

Nadřízení matky10 *„byli rádi, že nemusí hledat někoho nového.“* Firma je nadnárodní, matka10 spolupracuje s mnoha cizinci, a jelikož je v zahraničí běžné, že není mateřská/rodičovská dovolená dlouhá a často pracují oba rodiče malého dítěte, nikdo se nad tím, že matka10 chodí do práce, nepozastavoval. O bližších spolupracovnících matka10 řekla: *„je tam příjemný kolektiv, ptali se, jak to jde, ale jen v dobrém.“*

Otec5 byl u prvního potomka (už někdy kolem roku 2010) v práci úplně první, co si rodičovskou dovolenou kdy vyžádal, což se setkalo s údivem, ale v pozitivním slova smyslu. Naopak v poslední práci, kde je ryze mužský kolektiv, přidělal otec5 svým odchodem zaměstnavateli problémy. Matka5 se u původního zaměstnavatele setkala s negativní reakcí, kdy nechtěli, aby se „matka tří dětí“ vracela. Pracovali tam totiž samí muži, kteří si nedovedli představit, že by se dokázali postarat o tři děti, a tím pádem předpokládali, že to manžel matky5 také nedokáže, a spolupráce s ní bude komplikovaná. Nakonec dostala matka5 odstupné a v nové práci je spokojená.

<u>Původní rodina</u>

Otec1 popisuje péči svého otce následovně: *„hrál si s náma, ale doma pomáhal méně, než pomáhám já, a to zejména proto, že naší mamince nejde pomoct.“* Teď se děda stará o vnoučata moc hezky *„táta si s nima hraje a máma jim vyváří.“*

Otec8 má na svého otce z dětství samé pozitivní vzpomínky, vypráví, že společně hodně jezdili na výlety, lezli po skalách a hráli stolní hry. Jeho rodiče v době jeho dětství oba studovali, a tak trávil dost času i s babičkou a dědou.

Otec2 popisuje, že se o něj starala hlavně matka, protože otec v té době studoval VŠ a byl činný v politice, nicméně i tak se mu stíhal věnovat a *„když člověk potřeboval, tak tam byl.“* Podobně to měl s otcem i otec3, který popisuje, že více času s ním a sourozenci trávila matka, ale otec *„tam byl, věděli jsme o něm“* a byl to on, kdo *„řešil průšvihy,“* Otec2 zmiňuje svou aktivní snahu, aby to on s manželkou měli jinak, aby to měli rozděleno *„férověji“* a například starost o domácnost byla mezi ně rozdělena rovnoměrně.

Matka7 popisuje, že otec s ní byl sice v dětství méně, *„ale když měl čas, byl tam naplno.“*

Otec12 vypráví, že *„péče byla spíš na mamince,“* ale že v období, kdy byla jeho matka v nemocnici, se o něj i o jeho bratra staral doma otec a s ním také trávili čas o prázdninách. Svoje dětství zpětně vnímá jako spokojené.

Rodiče otce15 měli role ve vztahu jasně rozdělené, *„máma se starala o domácnost, vaření a praní, táta o peníze a jezdil na služební cesty.“* Svůj domov vnímá otec15 jako *„zdravé prostředí pro dítě.“* Pokud jde o péči otce, vypráví: *„asi jsem víc vyrůstal s mámou, s tátou to byly spíš sváteční momenty.“* Otec podle něj *„už neměl náladu na malý děti,“* (otec15 je o 9 a o 6 let mladší než jeho sourozenci) nicméně v těch svátečních momentech bral jeho i dva starší sourozence na lyže, na výlety *„s krosničkou na zádech,“* a na kola. Otec byl pro otce15 v dětství *„velký vzor.“* Jinak ale říká, že byl *„mamánek a mazel.“*

O otce9 se starala hlavně matka a babička, jeho otec byl v péči o něj úzkostlivý a bál se o něj. Nicméně *„citově zainteresován byl hodně“* a například chodil s otcem9 na dlouhé procházky a někdy i na výlety. Jeho obavy o zdraví a bezpečí syna však stály v cestě větším, dobrodružnějším aktivitám. Zajímavostí je, že otec asi v roce věku otce9 *„odjel jako lékař na rok do Afriky,“* nicméně po návratu prý navázali vztah bez problémů a otec9 se roční nepřítomností otce necítí nijak poznamenán. Otec9 v dětství vůbec nenavštěvoval mateřskou školu, od tří let do začátku školní docházky byl vždy u babičky.

Matka1 zažila v původní rodině nešťastný vztah rodičů, sama říká, že *„máma tam vždycky byla, táta moc ne,“* a moc se o ni a jejího bratra nestaral, protože měl moc práce a jiných starostí, například se stavbou domu. Matka1 zdůrazňuje, že ona to takhle nechce.

Otec matky9 byl podle jejích slov *„východoslovanský otec,“* což znamená, že se s dětmi moc nemazlil a uplatňoval negativní výchovu: *„nechválil, kritizoval (...) Používal takové… No, kruté výrazy, no, prostě byl někdy sprostej. Takovej prostě dost zatrpklej člověk, bych řekla, tak se to jakoby projevovalo i v tý výchově a je takovej, co si pamatuju.“* Rodinu materiálně zajišťoval, ale na citovou výchovu rezignoval. *„Oba rodiče mají jinak nastavené chápání, jak to má ve vztahu fungovat. Jejich vztah je odtažitý,“* popisuje matka9 a dodává, že ve vztazích rodiče udržují jakousi striktní vzdálenost, což prý přetrvává doteď. Hlavně v pubertě spolu s matkou9 bojovali, a vlastně to trvá dodnes, a důsledkem toho je i to, že se pár9 s rodiči matky9 vídá jen asi jednou nebo dvakrát za rok.

Rodiče matky6 se rozvedli, když jí byl asi rok a následovaly vzájemné spory o péči, bohužel včetně vzájemného štvaní dítěte proti druhému z rodičů. Z dětství si matka6, pokud jde o otce, pamatuje různé soudní obsílky a otce vnímala jako *„někoho, kdo mě vyzvedával, kdo si*

myslel, že mu patřím, kdo posílal mámě různé soudní obsílky. Spíš se mi k němu nechtělo, vlastně.“ Vztah mají chladnější i v dospělosti. Nicméně matka matky6 si našla nového partnera, přibližně v pěti letech věku matky6, a jejich vztah trvá dodnes. Ten mohl být určitou kompenzací chladnějšího vztahu s otcem, nicméně i tak matka6 *„víc inklinovala k mamince.“*

Také u matky5 byl otec spíše citově chladný, *„v prvním manželství se zklamal, takže měl takové tvrdší jádro,“* a do manželství vstupoval s tím, že od manželky očekával, že se o něj bude kompletně starat. Otec matky5 byl milý na ostatní, zatímco doma se choval spíše odtažitě, což matka5 popisuje jako *„takové to na cizí jak na vlastní a na vlastní jak na cizí.“* Popisuje, že jí připadá, že *„je hodně po něm, ale hlídám se.“* V rodině zažívá problematické vztahy s bratrem, který má podle ní možná nárok na nějakou psychiatrickou diagnózu, protože je velmi agresivní.

V dospělosti má ale matka5 se svým otcem vcelku dobrý vztah a její otec *„jako dědeček funguje skvěle,“* dokonce v minulosti nejmladšího vnuka jednou týdně hlídal. Nejvřelejší vztah má ale matka5 se svou maminkou, která je podle ní *„miliónovej člověk, drží rodinu pohromadě.“*

Matka8 má se svým otcem dobrý vztah, ačkoli ho popisuje jako *„trestající ruku“* rodiny. Otec před narozením dětí pracoval u dráhy, a svou kariéru změnil právě proto, aby byl s dětmi více. Posléze se věnoval práci správce budov, a byl tedy s rodinou doma každý den, a o matku8 se například staral, když byla nemocná. V dětství a dospívání se s otcem věnovala intenzivně spoustě činností, jako například myslivosti. Podle matky8 chtěl její otec syna, který by splňoval jeho kritéria, čehož se u svého syna nedočkal (bratr matky8 je umělec). Matka8 možná částečně naplňovala otcovu představu šikovného syna, nicméně celý život cítí, že to nikdy nebude úplně naplněno zkrátka proto, že se narodila jako dívka, a ne jako chlapec. Vztah s otcem je pro matku8 v životě hodně důležitý a ve vyprávění se dotkla úvah nad tím, že z tohoto vztahu a otcovy neúplné spokojenosti možná pramení její potřeba stále si něco dokazovat, zlepšovat se, i její povaha. Popisuje samu sebe v rodině: *„já jsem ta ráznější ruka, vnímám se jako ráznější a důslednější, hlavou rodiny budu spíš já.“*

S matkou2 a jejími sestrami trávil otec sice méně času než matka, ale na druhou stranu se o ně například staral vždycky on, když byly nemocné, protože učil na VŠ a mohl si volno zařídit lépe než matka.

Matka13 vyrůstala jako jedináček a v dětství navštěvovala i jesle, jelikož oba rodiče chodili do práce. Podle ní to tehdy bylo běžné a nemyslí si, že by ji to nějak negativně ovlivnilo.

K péči svého otce se vyjádřila následovně: *„nic asi neobvyklýho, já si myslim, že v tý době ty tatínkové úplně nebyli na to zvyklý se o ty děti nějak extrémně starat. Já neříkám, že by se o mě nestaral, to vůbec ne,“* nicméně je to podle ní zásadně odlišné od toho, jak mají péči o děti rozdělenou ona s manželem. Dodává: *„myslim si, že ten vztah mýho táty se mnou je diametrálně odlišnej jako než je těch našich holek s manželem.“* Pro otce matky13 bylo hraní s dětmi podle matky13 spíše ženská práce. V dospělosti se svým otcem nemá moc blízký vztah.

Matka15 vyrůstala v poměrně specifické rodině, kdy její starší bratr má jiného otce než ona. Od matky nikdy celý příběh vlastně neslyšela, protože to dříve bylo tabu, a teď už na tom matce15 tolik nesejde. Nejspíše to ale bylo tak, že matka otěhotněla s biologickým otcem matky15 ještě, když oficiálně byla s otcem jejího bratra. Biologický otec matky15 ale s rodinou nikdy nežil a matka s dětmi v raném dětství matky15 žila zřejmě sama. Asi ve dvou letech matky15 si jejich matka našla nového partnera, s nímž je do dnes. Ten tedy nejspíš představoval otcovskou figuru v životě matky15, nicméně ona konstatuje *„z chlapů o mě nepečoval nikdo, starala se máma.“* Nevlastní otec *„nebyl moc praktický a o domácnost se nestaral,“* naopak třeba v dospívání, když byla matka mimo domov, vařila matka15 pro nevlastního otce, ne on pro ni. Vztah s nevlastním otcem byl *„do jisté míry lhostejný, asi nevěděl, jak se k nám chovat,“* líčí matka15. Myslí si, že nevlastní otec *„chtěl být s mámou a děti byly ‚nutný zlo‘.“* V dětství matce15 vztah s otcem zřejmě částečně nahrazoval vztah se starším bratrem. S věkem byl nicméně lepší i vztah s nevlastním otcem a nejvíc si začali paradoxně rozumět až v době, kdy šla matka15 na vysokou školu a stěhovala se z domova.

Matka11 popisuje péči svého otce takto: *„klasika, lítalo se po venku a tatínci zpovzdálí dozorovali.“* Jinak se otec tolik do starosti o děti nezapojoval, a stejně tak byla péče o domácnosti i vaření spíše na matce. *„Otec začal vařit až po sedmdesátce,“* dodává matka11.

Otec13 říká o svém otci: *„pohlídal nás, suchý, čistý, ale věci opravdu s těma miminama, to bylo na mámě.“* Během dětství *„táta stavěl barák, mamka se starala.“* Otec13 vyrůstal na venkově, takže dětství trávili se skupinou dětí venku, dobrodružstvím.

Matka12 popisuje, že si péči otce moc nepamatuje, ale ví, že ji vyzvedával ze školky. O letních prázdninách pak s otcem jezdila na vodu a celkově říká, že měla se svým otcem skvělý vztah.

Rodiče matky14 se rozvedli, když jí bylo asi šest let, nicméně s otcem se nadále pravidelně vídala, říká: *„jako snažil se, bral si nás na dovolený, na vodu, staral se o nás, pečoval o nás.“*

Kladný vztah měla i s nevlastním otcem, říká, že vztah byl: *„velice dobrej taky, to byl takovej můj parťák.“*

Otec14 popisuje svého otce takto: *„umí to s malejma dětma, je hravej, hračička a jako táta byl úplně suprovej.“* Během dětství otce14 a jeho sestry dokončoval studium vysoké školy a doma s nimi byl jen o víkendech. Proto si čas s nimi podle otce14 chtěl *„o to víc užít.“* On sám se na čas s otcem tehdy vždycky těšil. Jeho rodiče se rozvedli, když bylo otci14 asi 16 let a má pocit, že ho to nijak výrazně nezasáhlo. Zůstali bydlet u matky, nicméně říká, že má se svým otcem asi lepší vztah než s matkou.

Matka4 a její setra byly otcem vychovávány *„jako kluci, bral je na závody, na střílení,“* jinak zajišťovala kompletní péči maminka, což matka4 nazývá *„klasickým modelem“*. Podle otce4 jsou rodiče manželky více konzervativní, nicméně svým příkladem a životním stylem jim tyto stereotypy nabourali a oni teď berou takovouto rovnoprávnost mezi partnery jako samozřejmost.

Matka10 podobně popisuje: *„táta mě bral jako kluka, hodně mě toho naučil: na zahradě, věci kolem auta. Věnoval se mi víc než ségrám.“*

Rodiče otce10 už nežijí, nicméně na péči svého otce vzpomíná otec10 jako na prakticky nulovou, kdy s ním otec trávil čas jedině, když potřeboval s něčím pomoct, například se sekáním, úklidem nebo s prací na statku. Na druhou stranu s ním a jeho sestrou otec hrával fotbal na zahradě. Tatínek byl podle něj *„na první pohled drsný, ale ve skutečnosti závislý na rodičích.“*

Rodiče matky3 měli spíše komplikovaný vztah, jelikož otec po narození dcery *„nezměnil životní styl“* a matka byla na výchovu prakticky úplně sama. Později se zapojil více, učil ji například hrát fotbal, dělal s ní úkoly, nicméně spíše *„brousil to, co už ji naučila máma.“* V dospívání byl naopak ale na obě dcery (v té době bylo matce3 asi 16 let a její sestře 12) po určitou dobu sám otec, jelikož se matka opakovaně léčila s alkoholismem. Nakonec se rodiče matky3 rozvedli, ale až v její dospělosti, a otec má nyní dalšího potomka, čtyřletého. Nicméně současné vztahy s rodiči jsou kladné a ke vztahu s otcem se matka3 vyjádřila následovně: *„máme hezkej vztah, táta je cholerik a jsme povahově stejný.“*

Otec7 sice říká, že, pokud jde o výchovu jeho a bratra, *„viac to akože odmakala mama“* a otec byl podle matky doma málo, nicméně i přes to, že se rodiče v jeho deseti letech rozvedli, má na vztah s otcem spoustu kladných vzpomínek: *„jakože hodně sa s nami hrál, hodně*

*s námi blbol. (...) Ujížďali jsme si na všelijakých hrách a šachoch,"*a v dospělosti se vídají pravidelně a například spolu rekonstruovali byt.

Naopak otec4 vyrůstal, podle svých slov, v moderní domácnosti, která se podle něj vyznačovala tím, že se ve vaření, v úklidu i v dalších domácích pracích matka i otec střídali, dělal to prostě *„ten nebo ten."* Otec se mu také výrazně věnoval už od poměrně útlého dětství; otec4 vzpomíná, že ho od 3 nebo 4 let brával na plavání, na výlety, večer ho uspával a vyprávěl mu pohádky.

Otec6 má na vztah se svým otcem v dětství hezké vzpomínky a jeho otec byl do péče o něj i jeho čtyři sestry zapojený poměrně hodně: *„často nás hlídal, když si maminka někam vyjela, bral nás na výlety, vymýšlel věci, stejně tak teď jako děda vymýšlí věci."*

Otec11 měl v dětství se svým otcem velice dobrý vztah a popisuje, že se mu otec věnoval, zejména pokud jde o sporty. Zajímavé je, že otec kvůli své práci odjížděl na stáže v zahraničí, a dokonce žil jeden rok v Americe, což ale podle otce11 jejich vzájemný vztah nepoznamenalo. Rodiče otce11 se rozvedli, když bylo otci11 asi 10 let. Po rozvodu se s otcem vídal pravidelně o víkendech, kdy chodili například do ZOO, do kina a podobně. Otec11 má v dospělosti se svým otcem „*lepší vztah než s mámou"* a vídají se spolu každý týden, zatímco s matkou asi jednou měsíčně.

Otec5 má rodiče, kteří jsou *„nejhodnější, nejochotnější lidi na světě,"* a s oběma má dobrý vztah. Na jednu stranu o sobě říká, že je *„mamánek,"* na druhou stranu se se starostmi svěřuje spíše svému tátovi, vysvětluje: *„nebojím se mu říct cokoli."* Vysloveně předesílá, že byl s výchovou svých rodičů spokojen, a říká: *„budu v této výchově pokračovat."* Zajímavostí je, že má otec5 nevlastní sestru, kterou rodiče adoptovali z dětského domova, protože se jim nedařilo počít dítě přirozenou cestou. Bohužel se sestra potýká s drogovou závislostí, což je téma, které se neustále dotýká celé rodiny.

7. Závěry empirické části

7.1 Shrnutí jednotlivých kategorií

Z analýzy rozhovorů je možné shrnout opakující se motivy v příbězích různých rodin.

Pokud jde o **adaptaci na život s dítětem**, uvádí většina párů jako hlavní změnu to, že na sebe partneři mají mnohem méně času kvůli náročné péči o dítě, a že je třeba si tento partnerský čas aktivně hledat. Dále je patrná změna životního stylu, kdy je s dětmi nutné aktivity během dne plánovat, nelze už žít tolik spontánně a bezstarostně. Někteří muži také uváděli, že při pobytu na RD s úplně malým dítětem (asi do půl roku věku) prožívali péči jako nudnou a stereotypní, jelikož jejich děti většinu dne spaly.

Motivů pro rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec bylo několik typů. Jednalo se nejčastěji o kombinaci několika z nich. Jedním z motivů bylo přesvědčení rodičů, či jednoho z nich, o tom, že je důležité, aby s dítětem trávil intenzivně čas i jeho otec. Někteří otcové vyloženě zmiňovali rodičovskou dovolenou jako své právo. Dalším výrazným motivem byla kariéra obou rodičů, kdy nejčastěji měla žena zaměstnání, které ji naplňovalo nebo byl problém být v takové profesi dlouhodobě nepřítomná, a muž měl oproti tomu práci, která ho spíše nebavila a toužil po změně či úniku. Finance byly také při rozhodování párů důležité, v několika případech byla rodičovská dovolená otce kvůli financím nutností. Dost rodin také mělo úvěry či hypotéky, a proto bylo třeba, aby na rodičovské dovolené zůstal ten rodič, který vydělával méně peněz. V některých rodinách pak došlo k rozhodnutí až později, po nějaké době, kdy byla s potomkem doma žena, a tam hrálo roli i prožívání těchto žen, které byly nezřídka doma s dítětem v psychické nepohodě.

Období odchodu otce na rodičovskou dovolenou nebylo v mnoha případech příliš podstatné. U otců, kteří odchod neplánovali tolik dopředu byl patrný jistý šok a delší doba adaptace na novou úlohu. Některé matky zase popisovaly náročnost návratu do zaměstnání, kdy řešily například praktické otázky kolem kojení či odstřikování mateřského mléka. Asi dvě matky zmínily počáteční obavy, zda se jejich partner doma dokáže o děti postarat. Některé páry již dopředu počítaly s náročnějšími počátky otcovské RD, a zařídily si proto nějakou formu přechodného období, kdy mohli být doma všichni společně (např. nejprve kratší úvazek či společné prázdniny).

Otcové jako pečovatelé jsou vnímáni různě, nicméně se v rozhovorech objevovaly hlavně dva typy otců. Jedním typem je „líný otec," který na rozdíl od své partnerky bere péči volněji, je více v klidu a méně úzkostný, s dítětem tráví čas spontánněji. Druhým typem je otec, který

je oproti své partnerce naopak důslednější, přísnější a více dbá na pravidla. Matkami byli jejich partneři popisování často jako trpělivější.

Typickým znakem většiny otců na RD pak bylo to, že si aktivně hledali nějaké své aktivity a že se během RD nezaměřili výhradně na péči o dítě.

Otce také často čas s dětmi bavil, trávili ho hravě a vymýšleli spoustu aktivit, i takových, na něž by si jejich partnerky netroufly (např. lezení).

Pokud jde o **péči o domácnost**, většina otců zvládala k péči o děti i vaření a úklid, zkrátka vše, co na rodičovské dovolené obvykle stíhá matka. V některých párech probíhalo vyjasňování ohledně této součásti RD i v průběhu samotné rodičovské dovolené. Asi tři muži se domácnosti tolik nevěnují, jelikož jsou doma se dvěma dětmi naráz, není to pro ně tak důležité a radši se věnují dítěti či to po nich partnerka nevyžaduje a vše zajišťuje po svém návratu ze zaměstnání.

Pro **identitu otce** byl přínosem čas pro sebe sama a mnoho z nich popsalo určitý osobnostní rozvoj (např. větší trpělivost či srovnání priorit). Jak je již zmíněno výše, měli také nějaký ventil pro případné negativní prožitky, ve formě nějakého koníčku či práce, kterou stíhali i během RD. Většina otců si čas doma s dítětem/dětmi užívala a RD je opakovaně popisována jako „jedna z nejlepších etap života.“ Asi tři otcové prožívali během rodičovské dovolené i negativní pocity, konkrétně pocit vlastního selhání, snížení sebevědomí a nespokojenost se svým chováním v roli rodiče. Pouze asi dva otcové prožívali negativně fakt, že nejsou živiteli rodiny, ale že rodinu finančně zabezpečuje jejich partnerka.

Pokud jde o **identitu matky**, popisovaly respondentky jak pozitivní, tak negativní aspekty své nové role „pracující matky.“ Většina matek oceňovala možnost profesního růstu a vyhovovalo jim nebýt jen doma ve stereotypních činnostech. Popisovaly, že si v zaměstnání vlastně odpočinou a domů se pak za dětmi těší a přichází plné nové energie, na rozdíl od stavu předtím, kdy byly některé matky dle svých slov na děti i protivné. Některé matky ale zažívaly výčitky svědomí kvůli tomu, že se svými dětmi netráví tolik času, že jim „nedávají tolik.“ Pro některé matky bylo náročné ustát ranní odchod z domova, kdy děti plakaly. Možná i proto se většina matek snažila po návratu ze zaměstnání a o víkendech svým dětem maximálně věnovat, neboli byla patrná snaha matky o to kompenzovat dítěti to, že s ním netráví pracovní dny. Některé matky dokonce používaly označení „opouštím děti.“

Potřeby dítěte nebyly v rozhovorech příliš zmiňovaným tématem. Byla zmíněna jen pozitiva toho, že má dítě díky trávení času s otcem různorodé vstupy, což může být přínosem pro jeho rozvoj, a to, že s otcem zažije jiné aktivity než s matkou. Podle několika rodičovských párů bude dítě v budoucnu možná díky otcovské péči fyzicky zdatnější.

Důsledky pro vztah s dítětem byly ze strany otců jednoznačně pozitivní; většina rodičů zmiňuje, že díky rodičovské dovolené otce má otec se svými dětmi pevný a hluboký vztah. U některých dětí byla popisována silnější vazba na otce než na matku, a to i několik let po skončení samotné rodičovské dovolené. Jedna matka vyloženě vnímá svůj vztah s dcerou jako „ochablejší."

Pokud jde o **důsledky pro partnerský vztah,** byla negativa (jako konflikty a hádky) zmiňována spíše v průběhu samotné rodičovské dovolené, zatímco dlouhodobé efekty byly jednoznačně pozitivní. Opakovaně byla zmiňována důvěra mezi partnery (která byla přítomna již před RD otce, ale díky této zkušenosti se ještě zvýšila), solidarita, empatie. Ženy i muži měli možnost vlastně poznat co obnáší „opačná role," což vedlo zejména u mužů k pochopení a většímu ocenění žen a jejich úlohy jakožto matek malých dětí. Ženy si zase svých mužů za to, jak se chopili role primárního pečovatele o děti, velmi váží.

Reakce okolí byly častěji pozitivní. Muži se setkávali s obdivem, někdy až nekritickým, a to zejména od jiných žen. Okolí většinou otcům vyjadřovalo úctu. Od jiných mužů to byl často údiv a zvědavost, dotazy na to, „jaké to je." Ženy se setkávaly s podporou svých přítelkyň, které někdy až záviděly, že mají tyto matky partnery, kteří jsou ochotni na rodičovskou dovolenou nastoupit. Většinou se rozhodnutí respondentů setkalo s podporou okolí, a to i v rodině. V rodinách (u prarodičů) byla často původní negativní reakce, například, že je to „divné," „nepřirozené" či obavy, zda to otec dětí „zvládne," po čase nahrazena postojem pozitivním, protože vyšlo najevo, že to takto oběma rodičům i dětem vyhovuje a že to funguje. Pokud jde o negativnější reakce, s těmi se setkávaly spíše ženy, které byly občas označovány okolím jako kariéristky. Některé matky se setkávaly s otázkami, zda nebylo na jejich návrat do zaměstnání brzy. Zajímavé bylo, že byly často negativní názory nevyslovené, ale respondenti je cítili a vnímali na základě chování druhých lidí. U zaměstnavatelů se setkal s vyloženě negativní reakcí (a nezákonným určením délky RD) pouze jeden otec. Matky se naopak často setkávaly s podporou u svých zaměstnavatelů, kdy na ně byl brán ohled, například ve formě možnosti flexibilní pracovní doby, možností dřívějších odchodů či zavedením nepsaného pravidla, že matce po pracovní době nebudou telefonovat s pracovními záležitostmi.

Pokud jde o vztahy **v původních rodinách** respondentů, zažívala většina z nich spokojené dětství a měli i kladný vztah se svým otcem, ačkoli je pravda, že otcové trávili s dětmi méně času a do rané péče se tehdy tolik nezapojovali. Kladný vztah s otcem mělo v dětství čtrnáct otců a devět matek. Záporný vztah s otcem pak popsaly čtyři matky a jen jeden otec. Jedna matka vyrůstala v raném dětství bez otce a později příliš nenavázala vztah ani s otčímem. Jedna matka pak měla se svým otcem komplikovaný vztah, kdy spolu sice trávili čas a měli se rádi, nicméně otec měl očekávání, která matka nedokázala plně naplnit, a pramení z toho možná až jakýsi komplex.

7.2 Vyjádření se k předpokladům

1. *Otcové, kteří byli po nějaký čas na rodičovské dovolené, byli angažovaní a zapojovali se již během těhotenství matky (např. se zúčastňovali kurzů, byli u porodu, trávili s partnerkou množství času…)* – Rozhovory ani dotazníky tuto oblast přímo nemapovaly, a respondenti se k ní sami nevyjadřovali. K prvnímu předpokladu se tedy na základě výsledků výzkumu nelze vyjádřit. Nicméně asi tři otcové sami zmínili, že byli přítomni u porodu.
2. *Otcové na RD si úspěšně nacházejí čas pro své koníčky a seberealizaci, daří se jim nacházet si i chvíle volna.* – Ano, čas pro seberealizaci a koníčky během RD byl typický pro většinu otců a tento předpoklad byl ve výzkumu potvrzen.
3. *Páry, které se rozhodly si takto, stále ještě méně tradičně, rozdělit péči o dítě, budou spolu po relativně delší dobu (např. déle, než 5 let).* – Ve výzkumném vzorku je čtrnáct párů, které toto kritérium splňují, a jsou spolu v současné době déle než 5 let, a bylo tomu tak i v době nástupu otce na rodičovskou dovolenou. Jedinou výjimkou je pár č.8. Tento předpoklad tedy můžeme v rámci našeho výzkumného vzorku potvrdit.

Předpoklady v souvislosti s dotazníkem CSI:

4. *Páry v této studii budou celkově spíše spokojené ve svých partnerských svazcích.* – Tento předpoklad byl potvrzen jen částečně, spíše se zdá, že tyto páry nejsou vyloženě nespokojené.
5. *Páry vykazující vyšší hodnoty spokojenosti v dotazníku CSI budou zmiňovat téměř výhradně pozitivní dopady svého rozhodnutí na rodinu a vztahy.* – Tento předpoklad můžeme také považovat za potvrzený. Potvrzuje se u čtyř z pěti „spokojených párů“ a výjimku tvoří jen pár12.
6. *Pro páry, které budou vykazovat disharmonii v odpovědích v dotazníku (jejich odpovědi napříč dotazníkem se budou výrazně lišit) bude RD otce spíše náročná*

zkušenost, budou zmiňovat negativa – Ano, tento předpoklad byl naplněn (v našem případě to byl otec7 a otec11).

7.3 Odpovědi na výzkumné otázky

1. *Jaké jsou charakteristiky těchto otců, matek a jejich partnerství? Jsou mezi účastníky studie nějaké podobnosti, vlastnosti „typické“ pro rodiny, které se rozhodnou, že o dítě bude doma pečovat otec?*

   V tomto výzkumném vzorku byla většinou partnerství dlouhodobá (nad pět let v době nástupu otce na RD), více párů uzavřelo manželský svazek. Všichni účastníci studie měli relativně vysoké vzdělání, buď středoškolské s maturitou nebo vysokoškolské. Páry byly ve svých vztazích spíše spokojené, či aspoň nebyly vyloženě nespokojené. Téměř všechny páry také cíleně zaměřovaly svou pozornost na partnerský vztah a čas partnerů pro sebe navzájem.
   Často se opakovala situace, kdy měla matka zaměstnání, které jí přinášelo pocit naplnění a uspokojení, zatímco její partner toužil naopak po změně činnosti či odpočinku. Většina účastníků výzkumu zažívala v dětství kladný vztah se svým otcem. Záporný vztah či dětství bez otce prožily jen některé ženy a jeden otec. Pro některé páry bylo také společné přesvědčení, že by se měl otec co nejvíce zapojovat do péče o své děti a trávit s nimi čas, či že je vhodné si čas u dětí dělit rovnoměrně.

2. *Co vede rodičovské páry k rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec?*

   Motivů pro rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec bylo několik typů. Jednalo se nejčastěji o kombinaci několika z nich. Jedním z motivů bylo přesvědčení rodičů, či jednoho z nich, o tom, že je důležité, aby s dítětem trávil intenzivně čas i jeho otec. Někteří otcové vyloženě zmiňovali rodičovskou dovolenou jako své právo. Dalším výrazným motivem byla kariéra obou rodičů, kdy nejčastěji měla žena zaměstnání, které ji naplňovalo nebo byl problém být v takové profesi dlouhodobě nepřítomná, a muž měl oproti tomu práci, která ho spíše nebavila a toužil po změně či úniku. Finance byly také při rozhodování párů důležité, v několika případech byla rodičovská dovolená otce kvůli financím nutností. Dost rodin také mělo úvěry či hypotéky, a proto bylo třeba, aby na rodičovské dovolené zůstal ten rodič, který vydělával méně peněz. V některých rodinách pak došlo k rozhodnutí až později, po

nějaké době, kdy byla s potomkem doma žena, a tam hrálo roli i prožívání těchto žen, které byly nezřídka doma s dítětem v psychické nepohodě.

3. *Jaké jsou reakce sociálního okolí, s nimiž se tyto matky a tito otcové setkávají?*

Častěji pozitivní. Muži se setkávali s obdivem, někdy až nekritickým, a to zejména od jiných žen. Okolí většinou otcům vyjadřovalo úctu. Od jiných mužů to byl často údiv a zvědavost, dotazy na to, „jaké to je.“ Ženy se setkávaly s podporou svých přítelkyň, které někdy až záviděly, že mají tyto matky partnery, kteří jsou ochotni na rodičovskou dovolenou nastoupit. Většinou se rozhodnutí respondentů setkalo s podporou okolí, a to i v rodině. V rodinách (u prarodičů) byla častá původní negativní reakce, například, že je to „divné,“ „nepřirozené“ či obavy, zda to otec dětí „zvládne,“ po čase nahrazena postojem pozitivním, protože vyšlo najevo, že to takto oběma rodičům i dětem vyhovuje a že to funguje. Pokud jde o negativnější reakce, s těmi se setkávaly spíše ženy, které byly občas označovány okolím jako kariéristky. Některé matky se setkávaly s otázkami, zda nebylo na jejich návrat do zaměstnání brzy. Zajímavé bylo, že byly často negativní názory nevyslovené, ale respondenti je cítili a vnímali na základě chování druhých lidí. U zaměstnavatelů se setkal s vyloženě negativní reakcí (a nezákonným určením délky RD) pouze jeden otec. Matky se naopak často setkávaly s podporou u svých zaměstnavatelů, kdy na ně byl brán ohled, například ve formě možnosti flexibilní pracovní doby, možností dřívějších odchodů či zavedením nepsaného pravidla, že matce po pracovní době nebudou telefonovat s pracovními záležitostmi.

4. *Jaké jsou dopady této situace na partnerský vztah rodičů a další vztahy v rodině?*

Pokud jde o důsledky pro partnerský vztah, byla negativa (jako konflikty a hádky) zmiňována spíše v průběhu samotné rodičovské dovolené, zatímco dlouhodobé efekty byly jednoznačně pozitivní. Opakovaně byla zmiňována důvěra mezi partnery (která byla přítomna již před RD otce, ale díky této zkušenosti se ještě zvýšila), solidarita, empatie. Ženy i muži měli možnost vlastně poznat co obnáší „opačná role,“ což vedlo zejména u mužů k pochopení a většímu ocenění žen a jejich úlohy jakožto matek malých dětí. Ženy si zase svých mužů za to, jak se chopili role primárního pečovatele o děti, velmi váží.

5. *Má tato situace dopad na vztah (jeho podobu a kvalitu) mezi matkou a dítětem? Pokud ano, jaký?*

   Odpověď na tuto otázku není jednoznačná. Faktem je, že u několika dětí byla popisována silnější vazba na otce než na matku, a to i několik let po skončení samotné rodičovské dovolené. Jedna matka vyloženě vnímá svůj vztah s dcerou jako „ochablejší." Většinou se ale výzkumné osoby vyjadřovaly spíše o prohloubení vztahu dítěte s otcem.

6. *Jaké jsou dopady této situace na sebepercepci a sebehodnocení vlastní mateřské role u žen a vlastní otcovské role u mužů?*

   Tato otázka je poměrně složitá a rozsáhlá a na základě tohoto výzkumu ji nelze uspokojivě odpovědět. Některé matky měly výčitky, že se svému dítěti tolik nevěnují, či že se do zaměstnání vrátily příliš brzy. Na druhou stranu ale téměř všechny matky nacházely způsob, jak se svými dětmi trávit kvalitní čas a věnovat se jim i přes návrat do zaměstnání. Zhoršení hodnocení sebe sama jakožto „dobré matky" nebylo vyjadřováno a většina matek v projevu vystupovala jakožto „kompetentnější rodič."
   Dopad na sebepercepci a sebehodnocení mužů a jejich role otců se dá na základě poznatků z výzkumu označit jako pozitivní. Muži zmiňovali, že jsou hrdí, že se dokážou o své děti postarat, že se naučili trpělivosti, že mají hlubší vztah se svými dětmi.

7.4 Hypotézy

V budoucím výzkumu by bylo vhodné ověřit výše zjištěné poznatky na větším vzorku a hypotézy otestovat pomocí statistických testů. Vzorek respondentů by mohl být volen více reprezentativně, aby bylo možné srovnat vlastnosti zjištěné u rodin, kde je na rodičovské dovolené otec, s rodinami, kde je na rodičovské dovolené matka.

Dalším vhodným způsobem ověření poznatků by mohl být longitudinální výzkum, který by sledoval rodičovské páry a jejich děti v delším časovém horizontu, a který by se mohl více zaměřit na případné dopady na dítě (např. testy zaměřené na kognici, vývojové škály, zkoumání jejich emocionality).

Možnými hypotézami mohou být například (uvedeno jako návrhy):

- Rodiny s otcem na RD žijí v dlouhodobých a spokojených partnerských svazcích.
- Rodiče, kteří si zvolí možnost využití RD otcem, mají vyšší vzdělání a považují za důležité, aby se otec zapojoval do péče o děti již v raném věku.
- Otcové na RD věnují svůj čas cíleně i péči o sebe.
- V partnerských vztazích rodičů, kde je na RD otec, je vysoká míra vzájemné důvěry.
- Zkušenost s RD vede u mužů ke zvýšení jejich sebehodnocení jakožto otců.
- Rodičovská dovolená otce vede k prohloubení vztahu mezi otcem a dítětem.
- Rodičovská dovolená vede ke zvýšení vzájemné úcty mezi partnery.
- Muži na RD se setkávání s pozitivními reakcemi více od jiných žen, pracující ženy se setkávání od jiných žen s více negativními reakcemi.
- Děti, s nimiž byl v raném dětství na části RD otec, mají rozvinutější motoriku a jsou sociálně zdatnější.

7.5 Diskuze

Cílem diplomového projektu bylo získání vhledu do konkrétních situací v rodinách s otcem na rodičovské dovolené a prohloubení porozumění fenoménu rodin s otcem na rodičovské dovolené se zaměřením na jeho psychologický rozměr. Výsledkem je mimo jiné nástin možných hypotéz pro budoucí výzkum v této oblasti.

Na základě výsledků tohoto diplomového projektu se zdá, že jsou dlouhodobé dopady pobytu otce na rodičovské dovolené na partnerský vztah spíše pozitivní, stejně jako reakce okolí. V prožívání vykazovali účastníci studie značnou variabilitu, nicméně v celkovém zhodnocení se zdálo, že byli otcové a matky se svým rozhodnutím spíše spokojeni. Rozhovory byly vedeny pomocí co nejvíce otevřených otázek, s cílem nechat v rozhovorech vyplynout, která témata jsou pro daného člověka nejvíce důležitá. Proto nebylo zjištěno příliš informací o dopadech rodičovské dovolené otce na děti samotné a nevíme ani, jak reagovaly a jak se vyrovnávaly se změnou pečovatele. Některé děti na odchod matky reagovaly pláčem.

Na druhou stranu je celý tento fenomén zatím poměrně nový, konkrétně v České republice uplynulo od roku 2001 dodnes 17 let, a tak vlastně teprve v současné době dorůstá do dospělosti první generace dětí, s nimiž mohli být doma otcové na základě svobodného rozhodnutí o uspořádání, kdy zůstal otec s dětmi a matka se vrátila do zaměstnání. Je tedy otázkou, jaké budou dlouhodobější efekty. Většina studií podtrhuje pozitiva, což může být zkresleno například i politickou situací (tendence hodnotit kladně efekty progresivního, inovativního legislativního kroku) a společenskými trendy. Také se může uplatňovat zkreslení

způsobené tím, že jsou spíše publikovány studie, kde se nějaký efekt či hypotéza potvrzují než ty s nalezeným nulovým efektem.

Jisté je, že je do značné míry na vyvozování závěrů ještě brzy a téma podle názoru autorky volá po longitudinálním přístupu, který by sledoval rodičovské páry a jejich děti v delším časovém horizontu, a který by se mohl více zaměřit na případné dopady na dítě (např. testy zaměřené na kognici, vývojové škály, zkoumání jejich emocionality).

Složení vzorku je ze své podstaty nereprezentativní, neboť výběr respondentů probíhal pomocí nenáhodného výběru, kombinací několika typů výběrů, a to sice kriteriálního výběru, sebevýběru výběru pomocí tzv. snowball technic (metoda sněhové koule). Závěry jsou tedy do značné míry nezobecnitelné pro celou populaci. Téměř všechny rodičovské páry zapojené do studie, jsou z větších měst, nikoli z měst menších, či z vesnic, což také může výsledky zkreslovat. Vyrovnané pokrytí například všech krajů České republiky, či rozšíření vzorku o respondenty z vesnic, či z míst vzdálenějších a hůře dostupných z Prahy by si však žádalo kromě výrazné časové dotace (již takto si cestování vyžádalo poměrně velké množství času) i další, vyšší finanční zátěž. Pro budoucí výzkum tématu rodin s otci na rodičovské dovolené by proto bylo vhodné získat nějaký grant či jinou formu finanční podpory, například navázání na jiný, větší a širší výzkum, aby mohla být zmapována celá republika.

Do výzkumu se rodiny zapojovaly na základě svobodného rozhodnutí a je tedy možné, že už to, kdo se na sdílenou výzvu ozval, a kdo ne, výsledky nějakým způsobem zkresluje. Je například možné, že se do výzkumu zapojí spíše rodičovské páry, které byly se svým rozhodnutím spokojené, a byla to pro ně pozitivní zkušenost. V takovém případě může být jednou z motivací těchto rodin například motivovat další páry, aby něco takové zkusili, a mohou v rozhovoru zdůrazňovat pozitivní aspekty na úkor těch negativních.

U některých oslovených potenciálních respondentů se zase stalo, že muž byl ochoten o své zkušenosti mluvit, ale žena se do výzkumu zapojit odmítla. Je tedy pravděpodobné, že výsledky empirické části postrádají výpovědi žen – matek, pro které je z různých důvodů nepřijatelné o své zkušenosti mluvit, jelikož se jednalo nejspíše o negativní zkušenost. Tyto ženy se možná stydí za to, že se svým dítětem nebyly doma, možná se setkávaly s odsuzováním okolí. Domnívám se, že by bylo možné tyto ženy spíše zapojit, pokud by místo rozhovoru a osobního setkání bylo možné odpovídat například vyplněním dotazníku, nebo zodpovězením otázek jen přes e-mail, zkrátka způsobem zajišťujícím vyšší anonymitu.

I použité metody samy o sobě přinesly potenciální intervenující proměnné, s nimiž bylo nutné počítat. V dotazníku mohlo dojít u jednotlivých respondentů k odlišnému chápání významu jednotlivých položek i významových obsahů možných odpovědí, přičemž u některých položek se většina respondentů na význam ptala, nicméně někteří ne a mohli odpovídat odlišně (např. u položky „Jak často si užíváme společně stráveného času," kdy se mnozí dotazovali, zda je tím myšlen čas bez dětí jen ve dvou nebo i čas s dětmi). Kromě toho je použitý dotazník překlad anglického originálu (použit překlad Komárkové, 2016), kdy již při překladu mohlo dojít k posunu ve významových nuancích, či k odlišnému výkladu významu otázek a odpovědí autorkou této diplomové práce a autory dotazníku.

Rozhovor a jeho výsledky mohly být ovlivněny celou řadou faktorů. Každý rozhovor probíhal na jiném místě a v jiném čase, což mohlo přinášet řadu odlišností, ať už jde o faktory vztažené k prostředí (hluk v kavárně oproti klidu v domácím prostředí, děti v domácnosti přibíhající do místnosti, soukromí či jeho limitace na veřejném místě) či k sociálním a osobnostním faktorům. Tam můžeme zařadit například únavu jednotlivých účastníků vztaženou například k denní době či předchozímu programu dne (pracovní den oproti víkendu, jediný rozhovor ten den či několikátý v řade), vzájemné sympatie mezi tazatelkou a respondenty (a naopak), efekt prvního dojmu.

Limity spjaté s jistou „nestandardizovaností" prostředí, tedy faktem, že každý rozhovor proběhl na jiném místě, jsou podle názoru autorky obhajitelné snahou vyjít respondentům – rodičům ochotným zapojit se do výzkumu maximálně vstříc, neboť jsou již z podstaty věci (mají malé děti) zaneprázdnění a například větší cestování je pro většinu z nich velmi komplikované. Místo setkání vybírali vždy právě respondenti a dá se tedy předpokládat, že jimi vybrané místo pro ně bylo příjemné a rozhovor proběhl zřejmě přirozeněji a více uvolněně, než kdyby musel každý například přijít do jim neznámé ordinace nebo výzkumné laboratoře.

Data získaná prostřednictvím rozhovorů jsou obecně náchylná ke zkreslení ze strany probandů. Je pochopitelné, že svou úlohu sehrává sociální desirabilita a obecně tendence jevit se před výzkumníkem v příznivém světle. Téma rodičovství je podle mého názoru k těmto jevům poměrně náchylné a matky a otcové zapojení do výzkumu mohli mít tendenci zdůrazňovat situace a prožitky, na jejichž základě budou výzkumnicí vnímáni jako „dobří rodiče." Pro rodiče může být těžké takové jevy jako například frustrace z rodičovství, negativní pocity vůči vlastním dětem či pocity rodičovských selhání vůbec sám sobě přiznat, natož o nich hovořit před cizí osobou.

Mou snahou proto bylo vždy při setkání věnovat v úvodu čas jistému neformálnímu navázání kontaktu, zaujmout nehodnotící a přijímající postoj vůči příběhům a prožitkům respondentů a klást důraz na princip „primum non nocere“ a respekt vůči individuálním hranicím každého jednotlivého člověka (například tím, že jsem každému zdůraznila, že nemusí odpovídat, pokud jim nějaká otázka bude nepříjemná, v případě emocionálních reakcí jsem nabídla pauzu a podobně).

Jednotlivé rozhovory mohly být v jistém smyslu odlišné svou kvalitou, kdy s dalšími rozhovory rostly zkušenosti autorky diplomové práce v její roli tazatelky.

Kvalitu studie by mohl zvýšit ještě větší důraz na triangulaci, a to rozšířením výzkumných prostředků o další metodu. Tou by mohlo být například zařazení pozorování, ať už jednotlivce, nebo například každého z rodičů v interakci s dítětem, případně zařazení focus group odborníků, otců na RD, pracujících matek s malými dětmi, nebo naopak rodičovských párů s „tradičním“ dělením péče o dítě.

Jisté zkreslení mohla přinést osoba autorky, která byla zároveň jedinou tazatelkou a zpracovávala i data, což mohlo zvýšit riziko vzniku různých konfirmačních zkreslení. Na druhou stranu jsem si byla těchto rizik vědoma a snažila se jim vyhnout poctivým zaznamenáním svých vlastních očekávání ohledně výsledků. Jistým snížením těchto rizik by mohlo být také rozšíření týmu výzkumníků, což by ale mohlo přinést další odlišnosti v jednotlivých rozhovorech a přinést i praktické komplikace například ohledně domluvy termínů s jednotlivými účastníky studie, kde by časové možnosti ladily ne dvě, ale tři strany. Lepším řešením by bylo zřejmě zapojit nestranné osoby do procesu analýzy a interpretace dat.

Bylo by zajímavé se v rozhovorech zaměřit i na to, zda bylo těhotenství plánované, jaké byly okolnosti porodu a zda existuje v těchto oblastech nějaká souvislost s pozdější volbou toho, že s dětmi zůstane otec. Také jsem se mohla cíleně ptát na zapojení otce do předporodních příprav a událostí v době porodu a těsně po něm.

Zajímavé výsledky by jistě také přineslo cílené zkoumání toho, kdy došlo u páru k jejich rozhodnutí. Podle mého názoru může existovat souvislost mezi dopady otcovské rodičovské dovolené na vztah, na dítě i na spokojenost muže a tím, zda došlo k rozhodnutí „plánovaně“ či až později v průběhu doby, kdy byla na rodičovské dovolené žena. Další zajímavou oblastí je jistě postoj otce k tomu, že má být s dítětem doma. Podle mého názoru budou pak prožitky z rodičovské dovolené a kvalita péče věnované dítěti, potažmo tedy i dopady na něj, spíše

pozitivní, bude-li otec se svou novou rolí ztotožněn, a bude-li dokonce na rodičovskou dovolenou nastupovat.

Můj osobní názor na využívání rodičovské dovolené otci je kladný, vytvořený původně na základě pozitivní zkušenosti z rodiny, jak uvádím již v úvodu diplomové práce. Výsledky kvalitativního šetření mne v tomto postoji spíše podpořily, ačkoli je samozřejmě možné, že by se na širším vzorku ukázala i četná negativa. Snažila jsem se, aby můj osobní názor výzkum neovlivňoval, ale zcela toto riziko vyloučeno být nemůže (je možné, že jsem například mimoděk v otázkách kladla důraz na pozitivní důsledky a podobně). Závěrem je ale nutné říct, že tento výzkumný design nepřinesl příliš informací o dopadech na dítě a jeho vývoj, což je podle mého názoru stěžejní pro případnou formulaci obecných doporučení například pro rodiny, které zvažují, zda má otec nastoupit na rodičovskou dovolenou, a chtějí se rozhodnout na základě odborných poznatků.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat psychologická specifika situace v rodinách, v nichž zůstává na rodičovské dovolené otec, zejména pak na možné souvislosti s vývojem dítěte a charakteristikami vztahů v rodině. Záměrem autorky bylo popsat specifické dopady situace na spokojenost s partnerským vztahem a vzájemným vztahem s dítětem a vnímání vlastní otcovské/mateřské role a straně obou rodičů. Práce si nekladla za cíl zmapovat fenomén využívání rodičovské dovolené otci v jeho plné šíři, ale spíše se snažila pochopit hlouběji situaci v konkrétních rodinách, a o tyto poznatky opřít dílčí závěry ověřitelné v budoucím výzkumu na větším vzorku osob.

Kapitoly v teoretické části se dostávají od obecností ke konkrétnímu tématu práce. Kapitoly předcházející samotnému tématu otce na rodičovské dovolené uvádí čtenáře do kontextu celé problematiky; shrnuje, v jakém vývojovém období jsou vlastně děti, o něž otec během rodičovské pečuje a zaměřuje se podrobněji na attachment a emocionální vývoj. Další kapitola se zaměřila na role matky a otce a na to, co mají společného a čím se naopak liší. Přinesla přehled teoretických poznatků o těchto tématech a zároveň neopomněla úvahu nad tím, do jaké míry jsou tyto zjištěné charakteristiky otců a matek v péči o děti a jejich výchově spjaté právě s pohlavím či genderem rodičů. Kapitola kladla důraz na přínos obou rodičovských postav a jejich přístupu pro zdravý duševní vývoj dítěte.

Dále se kapitoly tematicky blížily k tématu využití rodičovské dovolené otci. Autorka postupovala od shrnutí důsledků narození dítěte na situaci v rodině (co narození potomka přináší do vztahu nového). Posléze vysvětlila rozdíl mezi mateřskou, otcovskou a rodičovskou dovolenou, včetně legislativního ukotvení v České republice a dalších státech. Další kapitoly byly zaměřené konkrétně na motivy vedoucí rodičovské páry k rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec. Poslední kapitola teoretické části pak popisuje možné efekty a důsledky této zkušenosti, jak pro muže a ženy samotné (jejich sebepojetí, prožívání a podobně), na vztahy mezi partnery a mezi rodiči a dětmi a na vývoj dítěte.

Empirická část práce je realizovaná pomocí kvalitativního designu, kde autorka využila dotazník Couples Satisfaction Index a polostrukturované rozhovory. Výzkumným vzorkem bylo patnáct rodičovských párů.

Výzkumný problém byl formulován takto: *„Jaká jsou psychologická specifika situace, kdy je v rodině na rodičovské dovolené otec?“* Vzhledem k relativní šíři problematiky měla empirická část práce výzkumných otázek několik. Záměrem autorky bylo nalézt odpovědi na tyto otázky:

- Jaké jsou charakteristiky těchto otců, matek a jejich partnerství? Jsou mezi účastníky studie nějaké podobnosti, vlastnosti „typické“ pro rodiny, které se rozhodnou, že o dítě bude doma pečovat otec?
- Co vede rodičovské páry k rozhodnutí, že na rodičovskou dovolenou nastoupí otec?
- Jaké jsou reakce sociálního okolí, s nimiž se tyto matky a tito otcové setkávají?
- Jaké jsou dopady této situace na partnerský vztah rodičů a další vztahy v rodině?
- Má tato situace dopad na vztah (jeho podobu a kvalitu) mezi matkou a dítětem? Pokud ano, jaký?
- Jaké jsou dopady této situace na sebepercepci a sebehodnocení vlastní mateřské role u žen a vlastní otcovské role u mužů?

Závěr shrnuje výsledky v oblasti partnerské spokojenosti a jmenuje opakující se motivy z rozhovorech v oblastech adaptace na život s dítětem, motivy rozhodnutí, otcovské péče, identity a prožívání otců a matek, potřeb dítěte, důsledků pro vztah rodičů s dítětem a partnerský vztah a reakcí okolí.

Výstupem jsou odpovědi na výzkumné otázky široce pokrývající psychologické aspekty problematiky a hypotézy, které je možné podrobit dalšímu výzkumu v budoucnu.

Seznam použité literatury

Averett, S. L., Gennetian, L. A., & Peters, H. E. (2005). Paternal child care and children's development. *Journal Of Population Economics*, 18(3), 391-414. doi:10.1007/s00148-004-0203-4

Barry, A. A., Smith, J. A. Z., Deutsch, F. M., & Perry-Jenkins, M. (2011). Fathers' Involvement in Child Care and Perceptions of Parenting Skill Over the Transition to Parenthood. *Journal Of Family Issues*, 32(11). https://doi.org/10.1177/0192513X11406229

Bartanusz, S., & Šulová, L. (2003). Otcovská a mateřská mluva. In L. Šulová & C. Zaouche-Gaudron, *Předškolní dítě a jeho svět* (pp. 279-290). Praha: Nakladatelství Karolinum.

Belsky, J., Rovine, M., & Fish, M. (1989). The Developing Family System. *In Systems and development* (pp. 119-166). Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates.

Berko-Gleason, J. (1975). Fathers and other strangers: Men's speech to young children. In D. P. Dato, *Developmental Psycholinguistics: Theory and Applications* (pp. 289-297). Washington D.C.: Georgetown University Press.

Bowlby, J. (2005). *A secure base: clinical applications of attachment theory* (Routledge Classics ed.). London: Routledge.

Brandth, B., & Kvande, E. (2001). Flexible Work and Flexible Fathers. *Work, Employment & Society*, 15(2), 251-267. Retrieved from: http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=15077412&lang=cs&site=ehost-live

Bühlmann, F., Elcheroth, G., & Tettamanti, M. (2009). The division of labour among European couples: The effects of life course and welfare policy on value–practice configurations. *European Sociological Review*, 26(1), 49-66.

Bünning, M. (2015). What Happens after the 'Daddy Months'? Fathers' Involvement in Paid Work, Childcare, and Housework after Taking Parental Leave in Germany. *European Sociological Review*, 31(6), 738-748. doi:10.1093/esr/jcv072

Cabrera, N. J., Shannon, J. D., & Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' Influence on Their Children's Cognitive and Emotional Development: From Toddlers to Pre-K. *Applied Development Science*, *11*(4), 208–213.

Camus. J.L. (2000*). Le vrai rôle du père*. Paris: O. Jacob.

Castro-García, C., & Pazos-Moran, M. (2016). PARENTAL LEAVE POLICY AND GENDER EQUALITY IN EUROPE. *Feminist Economics*, 22(3), 51-73. doi:10.1080/13545701.2015.10820334

Cools, S., Fiva, J. H., & Kirkebøen, L. J. (2015). Causal Effects of Paternity Leave on Children and Parents. *Scandinavian Journal Of Economics*, 117(3), 801-828. doi:10.1111/sjoe.12113

Corneau, G. (2000). *Anatomie lásky: Vztahy otec-syn, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy.* Praha: Portál.

Crittenden, P. (1999). 'Danger and development: the organisation of self-protective strategies. In J.I. Vondra & D. Barnett (Eds.), *Atypical Attachment in Infancy and Early Childhood Among Children at Developmental Risk* (pp. 145–171). Oxford: Blackwell

Dávka otcovské poporodní péče - otcovská [Online]. Retrieved February 01, 2018, from http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/otcovska.htm

Desai, S., Chase-Lansdale, P.L., Michael, R.T. (1989) 'Mother or Market? Effects of Maternal Employment on the Intellectual Ability of 4-Year-Old Children.' *Demography*, 26(4), 545–561. Retrieved from: http://www.sonaldedesai.org/desai-1989-mother-or-market.pdf

Deutsch, F. M., Servis, L. J., & Payne, J. D. (2001). Paternal Participation in Child Care and Its Effects on Children's Self-Esteem and Attitudes Toward Gendered Roles. *Journal Of Family Issues*, 8(22). https://doi.org/10.1177/019251301022008003

Dittrichová, J., Papoušek, M., & Paul, K. (2004). *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*. Praha: Grada

Doucet, A. (2006). 'Estrogen-filled worlds': fathers as primary caregivers and embodiment. *Sociological Review*, 54(4), 696-716. doi:10.1111/j.1467-954X.2006.00667.x

Duvander, A. -Z., & Johansson, M. (2012) What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use? *Journal Of European Social Policy*, 22(3), 319– 330. doi: 10.1177/0958928712440201

Edlund, J., & Öun, I. (2016). Who should work and who should care? Attitudes towards the desirable division of labour between mothers and fathers in five European countries. *Acta Sociologica* (Sage Publications, Ltd.), 59(2), 151-169. doi:10.1177/0001699316631024

Eerola, P. (2014). Nurturing, breadwinning, and upbringing: paternal responsibilities by Finnish men in early fatherhood. *Community, Work & Family*, 17(3), 308-324. doi:10.1080/13668803.2014.933774

Eydal, G.B. & Gíslason, I.V. (2017) 'Iceland country note', in: Blum S., Koslowski A., & Moss P. (eds.) *International Review of Leave Policies and Research 2017*. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/

Factors Associated With Fathers' Caregiving Activities and Sensitivity With Young Children. (2000). *Journal of Family Psychology*, 14(2), 200-219. doi:10.1037//0893-3200.14.2.200

Fatherhood and health outcomes in Europe. [online]. Copenhagen: WHO, 2007. 40 s. [cit. 2018-01-06]. Dostupné z WWW: http://apps.who.int/iris/handle/10665/108571

Fleischmann, A., & Sieverding, M. (2015). Reactions Toward Men Who Have Taken Parental Leave: Does the Length of Parental Leave Matter?. *Sex Roles*, 72(9-10), 462-476. doi:10.1007/s11199-015-0469-x

Funk, J. L., & Rogge, R. D. (2007). Testing the Ruler With Item Response Theory: Increasing Precision of Measurement for Relationship Satisfaction With the Couples Satisfaction Index. *Journal Of Family Psychology*, 21(4), 572-583. doi: 10.1037/0893-3200.21.4.572

Gaunt, R. (2008). Maternal Gatekeeping. *Journal Of Family Issues*, 29(3), 373-395. Retrieved from: http://journals.sagepub.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1177/0192513X07307851

Gíslason, I. V. (2007) Parental leave in Iceland: bringing the fathers in. *Developements in the wake of new legislation in 2000.* Akureyri: Ministry of Social Affairs

Goodman, J. H. (2008). Influences of maternal postpartum depression on fathers and on father–infant interaction. *Infant Mental Health Journal*, 29(6), 624-643. doi:10.1002/imhj.20199

Graham, J. M., Diebels, K. J., & Barnow, Z. B. (2011). The Reliability of Relationship Satisfaction: A Reliability Generalization Meta-Analysis. *Journal Of Family Psychology*, 25(1), 39-48. doi:10.1037/a0022441

Haas, L., & Hwang, C. P. (2008). The impact of taking parental leave on fathers' participation in childcare and relationships with children: Lessons from Sweden. *Community, Work and Family*, 11(1), 85-104. doi:10.1080/13668800701785346

Hartnoll, R., & Miovský, M. (2003). *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky.

Hauser, O. (2015). Maintaining Boundaries: Masculinizing Fatherhood in the Feminine Province of Parenting. *Qualitative Sociology Review*, 11(3), 84-104. Retrieved from: http://www.qualitativesociologyreview.org/ENG/Volume34/QSR_11_3_Hauser.pdf

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Höhne (2008). Raná fáze rodičovství – péče o děti ve vybraných evropských zemích. In Křížková, *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. (pp.105-124) Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Hrdličková, M. (2009). *Raná interakce rodič-dítě se zaměřením na pohlavní specifika* (dizertační práce). Praha.

Janoušková, K. (2008). Krkavčí matky?. In L. Sedláček & K. Plesková, *Aktivní otcovství* (pp. 40-45). Brno: NESEHNUTÍ.

Janoušková, K., & Sedláček, L. (2005). Jiné mateřství. *Gender, Rovné Příležitosti, Výzkum*, *6*(1), 19-21.

Karu, M. (2012). Parental Leave in Estonia: Does Familization of Fathers Lead to Defamilization of Mothers?. NORA: *Nordic Journal Of Women's Studies*, 20(2), 94-108. doi:10.1080/08038740.2011.601466

Knoester, C., Petts, R. J., & Eggebeen, D. J. (2007). Commitments to Fathering and the Well-Being and Social Participation of New, Disadvantaged Fathers. *Journal Of Marriage & Family,* 69(4), 991-1004. doi:10.1111/j.1741-3737.2007.00426.x

Komárková, S. (2016). *Citová vazba v partnerském vztahu a v manželství: Využití teorie a výzkumu citové vazby v psychoterapii* (rigorózní práce). Praha.

Křížková, A., & Vohlídalová, M. (2008) Kdo se bojí zaměstnané matky?. In Křížková, *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. (pp. 85-104) Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Lamb, M. E. (Ed.). (1981). *The role of the father in child development*. New York: Wiley & Sons

Leonardis, M. de, & Colette, L. (2003). Socioafektivní vývoj malého dítěte. In *Předškolní dítě a jeho svět*. (pp. 154-165) Praha: Nakladatelství Karolinum.

Lovasová, L. (2006). *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací Institut ochrany dětí.

Main, M. (1977) Analysis of a peculiar form of reunion behaviour seen in some day-care children. In R. Webb (ed.) *Social Development in Childhood* (pp. 33–78), Baltimore: Johns Hopkins

Månsdotter, A., Fredlund, P., Hallqvist, J., & Magnusson, C. (2010). Who takes paternity leave? A cohort study on prior social and health characteristics among fathers in Stockholm. *Journal Of Public Health Policy*, 31(3), 324-341. doi:10.1057/jphp.2010.24

Maříková (2008). Rodičovská (je) pro oba rodiče. In Křížková, *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. (pp. 71-84) Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Maříková, H. (2006). Konference Fathers and Paternity Leave: Men Do It. *Czech Sociological Review*, 42(4), 833-835. Retrieved from: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/ed0594a7467791555d90d6900317cf5c83d8da9a_520_ZprMarikova.pdf

Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět.* Praha: Grada.

Matějů, A. (2017). *Otcové na rodičovské dovolené* (diplomová práce). Praha

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

MPSV, Odbor 65 (2017). Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví [Online]. In Integrovaný portál MPSV. Česká republika. Retrieved from http://www.mpsv.cz/cs/10543 [cit. 18.2. 2018].

Murray, L., & Sinclair, D. (1999). The Socioemotional Development of 5-year-old Children of Postnatally Depressed Mothers. *Journal Of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 40(8), 1259. Retrieved from: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1469-7610.00542/epdf?redirect_to=https%3A%2F%2Fl.facebook.com%2F

Náš tým [Online]. Retrieved February 15, 2018, from http://ilom.cz/kdo-jsme/nas-tym/

Nepomnyaschy, L., & Waldfogel, J. (2007). PATERNITY LEAVE AND FATHERS' INVOLVEMENT WITH THEIR YOUNG CHILDREN. *Community, Work & Family*, 10(4), 427-453. doi:10.1080/13668800701575077

Nešporová, O. (2005). *Harmonizace rodiny a zaměstnání: rodiny s otci na rodičovské dovolené.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Nešporová, O. (2006) Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum,* 7(6), 32-35. Retrieved from: https://www.genderonline.cz/uploads/94fc30c9a7a54f04c4d931c45e61b134f3f98f80_zivotni-styl-rodin-s-otci-na-rodicovske-dovolene.pdf

Nitsche, N. (2008). Explaining the Recent Change in Parental Leave Policy in Germany: A German-Austrian Comparison. *Conference Papers -- American Sociological Association*,1., Retrieved from: http://search.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=36955141&lang=cs&site=ehost-live

Novák, T. (2013). *O otcovské roli: Význam otce v rodině*. Praha: Grada.

O'Brien, M., Brandth, B., & Kvande, E. (2007). FATHERS, WORK AND FAMILY LIFE. *Community, Work & Family,* 10(4), 375-386. doi:10.1080/13668800701574971

Parke, R. D. (1996). *Fatherhood*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Přib, J. (2003). *Mateřská a rodičovská dovolená*. (2. aktualiz. vyd., 156 s.) Praha: Grada.

Rodičovská dovolená a země Evropské unie: Čeští otcové na rodičovské dovolené [Online]. (2008). Retrieved February 17, 2018, from http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=rp239516-1-&p=4

Rodičovskou si loni vzalo jen 5200 mužů. 50krát méně než žen (Právo) [Online]. Retrieved February 08, 2018, from https://www.mpsv.cz/cs/16093

Romero-Balsas, P., Muntanyola-Saura, D., & Rogero-García, J. (2013). Decision-Making Factors within Paternity and Parental Leaves: Why Spanish Fathers Take Time Off from Work. *Gender, Work & Organization*, 20(6), 678-691. doi:10.1111/gwao.12004

Sawicki, S. (2011). Who's left holding the baby?. *Works Management*, 64(9)

Séjourné, N., Vaslot, V., Beaumé, M., Goutaudier, N., & Chabrol, H. (2012). The impact of paternity leave and paternal involvement in child care on maternal postpartum depression. *Journal Of Reproductive & Infant Psychology*, 30(2), 135-144. doi:10.1080/02646838.2012.693155

Schober, P. S. (2012). Paternal Child Care and Relationship Quality: A Longitudinal Analysis of Reciprocal Associations. *Journal Of Marriage & Family*, 74(2), 281-296. doi:10.1111/j.1741-3737.2011.00955.x

Šmídová, I. (2008a). Aktivní otcové. In L. Sedláček & K. Plesková, *Aktivní otcovství* (pp. 8-1). Brno: NESEHNUTÍ.

Šmídová, I. (Ed.). (2008b). *Pečovatelská otcovství: Zkušenost a genderové vztahy*. Brno: knihovnicka.cz.

Šulová, L. (2013). *Vývojová psychologie – nepublikovaná přednáška z vývojové psychologie*. Praha: FF UK.

Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt.* Praha: Portál

Valarino, I., & Gauthier, J. (2016). Paternity leave implementation in Switzerland: a challenge to gendered representations and practices of fatherhood?. *Community, Work & Family*, 19(1), 1-20. doi:10.1080/13668803.2015.1023263

Zákon č. 262/2006 Sb.: Zákon zákoník práce [Online]. (2018). [cit. 2018-05-02] Retrieved from https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262

Zákon o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. [Online]. (2015). [cit. 2018-05-02]. Retrieved from https://zakony.kurzy.cz/117-1995-zakon-o-statni-socialni-podpore/

Přílohy

Příloha č.1: Informovaný souhlas

Příloha č.2: Záznamový arch – rozhovor s mužem

Příloha č.3: Záznamový arch – rozhovor se ženou

Příloha č.4: Dotazník CSI v podobě použité v práci

Příloha č.5: Inzerát pro oslovení respondentů

Příloha č.1: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas týkající se diplomové práce na téma: *„Psychologické aspekty situace v rodinách s otcem na rodičovské dovolené“*

Výzkum probíhá pro účely zpracování diplomové práce vedené na Filozofické Fakultně Univerzity Karlovy. Diplomová práce je psána na Katedře psychologie a její řešitelkou je Bc. Barbora Nebáznivá.

Cílem diplomového projektu je popsat specifika situace v rodinách s otcem na rodičovské dovolené. Výstupem bude analýza konkrétní situace v několika rodinách a hypotézy, které bude možné podrobit dalšímu výzkumu v budoucnu. Použitými metodami budou dotazníky, zaměřené na partnerský vztah, a rozhovory, s cílem co nejpřesněji pochopit specifickou situaci v dané rodině.

Pro účely analýzy nejsou důležité osobní údaje respondentů (jako je například jméno, bydliště či organizace, ve které jsou zaměstnáni). Všechny veřejně přístupné výstupy z výzkumu a jeho analýzy budou citovány anonymně a bude s nimi nakládáno bez vazby na Vaši osobu.

Vaše spolupráce na projektu je dobrovolná. Účast na projektu spočívá ve vyplnění dotazníku a následném rozhovoru, což celkově potrvá přibližně 1 hodinu. Vaše identita zůstane v plné anonymitě a Vaše odpovědi jsou důvěrné, určené pouze pro potřeby tohoto výzkumného projektu. Záznam rozhovoru bude proveden formou poznámek do záznamového archu a nahrávání. K těmto archům a zvukovému záznamu bude mít přístup jen autorka práce, v diplomové práci samotné budou pouze citovány výroky, úryvky a informace v anonymizované podobě.

Od účasti ve výzkumném projektu můžete v kterékoli fázi odstoupit bez udání důvodu. Rovněž máte právo na jakoukoli otázku neodpovědět. Ukončení rozhovoru a vystoupení z projektu pro Vás nebude mít žádné negativní důsledky. Vaše účast na projektu pro Vás nenese žádná rizika.

V případě dotazů týkajících se tohoto projektu se můžete obrátit na jeho hlavní řešitelku, Bc. Barboru Nebáznivou (603 483 393, barbora.nebazniva@gmail.com).

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu. Svým podpisem zde souhlasíte se svou účastí na tomto projektu. Jedna kopie tohoto formuláře náleží Vám.

Bc. Barbora Nebáznivá

Jméno: ……. Podpis: ……

Příloha č.2: Záznamový arch – rozhovor s mužem

Věk:

Bydliště:

Děti (počet a věk):

RD otce:

- Kdy: aktuálně / v minulosti / plánuje
- Při kterém dítěti:
- Délka:

Jak to teď u vás doma funguje, popište mi svůj běžný den.

Z jaké rodiny pocházíte?

Jak byste popsal péči vašeho otce o Vás, když jste byl malý?

Změnila vás nějak péče o dítě?

Změnilo se s dítětem něco ve vašem partnerském vztahu?

Jaké to pro vás je, být otcem na RD?

Jaký byl klíčový moment pro rozhodnutí?

Jak jste se s partnerkou rozhodovali, co všechno jste zvažovali?

Myslíte si, že je otcovská péče jiná, než mateřská? Jak?

S jakými reakcemi svého okolí jste se setkal?

Adaptace na život s dítětem	
Rozhodnutí o odchodu – příčiny	
Odchod otce na rodičovskou dovolenou	
Otec jako pečovatel	
Identita otce	
Identita matky	
Potřeby dítěte	
Reakce okolí	
Důsledky pro vztah s dítětem	
Důsledky pro partnerský vztah	
Jiné	

Příloha č.3: Záznamový arch – rozhovor se ženou

Věk:

Bydliště:

Děti (počet a věk):

RD otce:

- Kdy: aktuálně / v minulosti / plánuje
- Při kterém dítěti:
- Délka:

Jak to teď u vás doma funguje, popište mi svůj běžný den.

Z jaké rodiny pocházíte?

Jak byste popsal péči vašeho otce o Vás, když jste byl malý?

Změnila vás nějak péče o dítě?

Změnilo se s dítětem něco ve vašem partnerském vztahu?

Jaké to pro vás je, žít s otcem na RD?

Jaký byl klíčový moment pro rozhodnutí?

Jak jste se s partnerem rozhodovali, co všechno jste zvažovali?

Myslíte si, že je otcovská péče jiná, než mateřská? Jak?

S jakými reakcemi svého okolí jste se setkala?

Adaptace na život s dítětem	
Rozhodnutí o odchodu – příčiny	
Odchod otce na rodičovskou dovolenou	
Otec jako pečovatel	
Identita otce	
Identita matky	
Potřeby dítěte	
Reakce okolí	
Důsledky pro vztah s dítětem	
Důsledky pro partnerský vztah	
Jiné	

Příloha č.4: Dotazník CSI v podobě použité v práci

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který je určen pro potřeby diplomové práce. Práce se zabývá oblastí rodin s otcem na rodičovské dovolené a bude obhajována na Katedře psychologie Filozofické fakulty Karlovy Univerzity v Praze.

Účast ve výzkumu je dobrovolná. Vyplnění dotazníku by nemělo trvat více než 15 minut.

Čtěte, prosím, pečlivě instrukce, které jsou v dotazníku uvedeny. V dotazníku neexistují správné ani špatné odpovědi. Velice Vás prosím o zodpovězení všech otázek.

Děkuji za Váš čas!

Barbora Nebáznivá

V dotazníku jsou pro lepší přehlednost používány pojmy "partnerský vztah"a "partner".
Pojem "partnerský vztah" je užíván i pro manželství. Jste - li tedy ženatý nebo vdaná, odpovídejte na všechny otázky jako by se týkaly Vašeho manželství.
Pojem "partner" (mužský rod) je užíván pro označení partnera i partnerky (příp. manžela i manželky).

1. Vaše pohlaví:

☐ muž ☐ žena

2. Váš věk (uveďte číslo):_____**let**

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

☐ Základní ☐ Vyučen ☐ Středoškolské bez maturity ☐ Středoškolské s maturitou ☐ Vysokoškolské

4. Velikost Vašeho bydliště:

☐ do 1 000 obyv. ☐ do 3 000 obyv. ☐ do 10 000 obyv. ☐ do 100 000 obyv. ☐ nad 100 000 obyv.

5. Kolik let (a měsíců) jste v partnerském vztahu / v manželství? (uveďte číslo)

_____let a_____měsíců

1. Označte míru spokojenosti ve Vašem vztahu, uvážíte-li všechny aspekty.

Naprosto nešťastný	Velmi nešťastný	Trochu nešťastný	Šťastný	Velice šťastný	Naprosto šťastný	Dokonalý

Většina lidí má ve svém vztahu neshody. Prosím, označte na následující škále přibližnou míru shody nebo neshody mezi Vámi a Vaším partnerem v následujících kategoriích:

	Vždy se NEshodneme	Téměř vždy se NEshodneme	Často se NEshodneme	Většinou se shodneme	Téměř vždy se shodneme	Vždy se shodneme
2. Množství společně stráveného času						
3. Rozhodování o důležitých věcech						
4. Projevy lásky, náklonnosti						

	Nikdy	Výjimečně	Někdy	Spíše častěji než méně často	Většinu času	Vždy
5. Obecně, jak často si myslíte, že Vám je spolu dobře?						
6. Jak často byste si přál(a), aby Váš vztah vůbec nezačal?						

	Vůbec NEsouhlasím	Jen částečně souhlasím	Poměrně souhlasím	Z velké části souhlasím	Téměř zcela souhlasím	Zcela souhlasím
7. Ještě pořád cítím silnou blízkost mezi mnou a mým partnerem.						
8. Kdybych mohl(a) vrátit čas, vzal(a) bych si stejného partnera / žil(a) bych / chodil(a) bych se stejným partnerem.						
9. Náš vztah je pevný.						
10. Někdy přemýšlím, zda na mě někde čeká někdo jiný.						
11. Ve vztahu se svým partnerem jsem šťastný/á.						
12. Se svým partnerem mám vřelý a příjemný vztah.						
13. Neumím si představit, že by můj vztah s partnerem skončil.						
14. Mám pocit, že se svému partnerovi mohu svěřit prakticky se vším.						

15. Nedávno jsem začal(a) mít pochybnosti o našem vztahu.						
16. Můj partner je pro mě ideálem pro milostný vztah.						
17. Mám pocit, že se svým partnerem tvoříme „tým“.						
18. Nedokáži si představit, že by mě kdokoliv jiný dokázal učinit tak šťastným/šťastnou jako můj partner.						

	Vůbec	Trochu	Částečně	Z velké části	Téměř úplně	Úplně
19. Jak uspokojující je Váš vztah s Vaším partnerem?						
20. Jak dobře se daří Vašemu partnerovi uspokojovat Vaše potřeby?						
21. Jak moc Váš vztah odpovídá Vašim původním očekáváním?						
22. Obecně, jak spokojený/á jste ve Vašem vztahu?						

23. Jak dobrý je Váš vztah v porovnání se vztahy ostatních?

Horší než ostatní vztahy (velmi špatný) — Lepší než ostatní vztahy (velmi dobrý)

	Nikdy	Méně než 1x měsíčně	1x nebo 2x měsíčně	1x nebo 2x týdně	1x denně	Častěji
24. Jak často si užíváte společnost svého partnera?						
25. Jak často si Vy a Váš partner užijete společnou legraci?						

Pro každou z následujících položek vyberte takovou odpověď, která nejlépe popisuje, jaký máte pocit ze svého vztahu. Na položky odpovídejte na základě svého prvního dojmu a bezprostředních pocitů, které z ní máte.

26. ZAJÍMAVÝ							NUDNÝ
27. ŠPATNÝ							DOBRÝ
28. NAPLŇUJÍCÍ							PRÁZDNÝ
29. OSAMĚLÝ							PŘÁTELSKÝ
30. PEVNÝ							KŘEHKÝ
31. ODRAZUJÍCÍ							NADĚJNÝ
32. RADOSTNÝ							SKLIČUJÍCÍ

Příloha č.5: Inzerát pro oslovení respondentů

Hledáme

RODINY S OTCEM NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

pro

VÝZKUM V RÁMCI DIPLOMOVÉ PRÁCE

O co jde: sháním rodičovské páry pro rozhovory do své diplomové práce na **Katedře psychologie FFUK v Praze**

Koho hledám: rodiny, kde je otec v současnosti na RD, nebo tomu tak bylo v minulosti, nebo toto plánujete do budoucna

Co by se dělo: vyplnili byste mi krátký dotazník a pak bychom si popovídali o Vaší zkušenosti s tím, když je doma s děťátkem více času táta; setkání by proběhlo zvlášť s matkou a zvlášť s otcem

Kdy by to probíhalo: setkání by měla ideálně proběhnout během **ledna a února 2018**

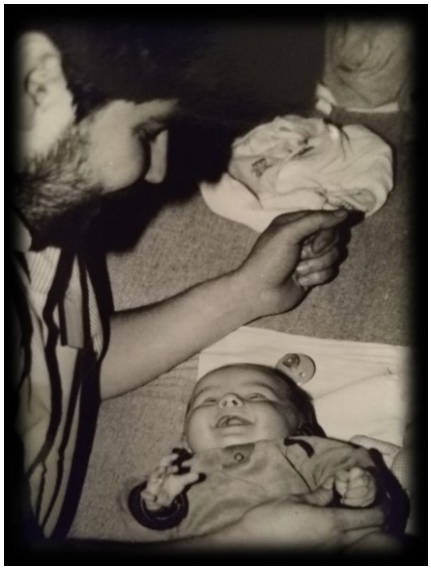

Kam se ozvat: na e-mailovou adresu **barbora.nebazniva@gmail.com**

Informace získané z rozhovorů by byly v práci uváděny samozřejmě bez Vašeho jména, vše by mělo být anonymní.

Předem děkuji

Bc. Barbora Nebáznivá